



OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Pirjo Immonen-Oikkonen ja Anne Leino (toim.)

MONIKULTTUURINEN KOULUYHTEISÖ

Oppaat ja käsikirjat 2010:8

Pirjo Immonen-Oikkonen ja Anne Leino (toim.)

MONIKULTTUURINEN KOULUYHTEISÖ



OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

© Opetushallitus

Oppaat ja käsikirjat 2010:8

ISBN 978-952-13-4522-7 (nid.)

ISBN 978-952-13-4523-4 (pdf)

ISSN-L 1798-8950

ISSN 1798-8950 (painettu)

ISSN 1798-8969 (verkkojulkaisu)

Piirroksat: Andrei Patrushin

Taitto: Elvi Turtiainen

www.oph.fi/julkaisut

Vammalan Kirjapaino Oy, Sastamala 2010.

Lukijalle

Monikulttuurisuustaitojen kehittäminen koulu yhteisössä -ohjelma alkoi vuonna 2007, kun opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi erillistä valtionavustusta maahanmuuttajien esi- ja perusopetuksen kehittämiseen. Nyt kolme vuotta myöhemmin hankkeessa on ollut mukana yli 50 koulutuksen järjestäjää. Lisäksi toiminta on laajennettu koskemaan myös lukiokoulutusta. Mukana on kuntia, joissa on ollut maahanmuuttajataustaisia oppilaita jo kymmeniä vuosia ja useita kuntia, joihin maahanmuuttajaoppilaat ovat tulleet äskettäin. Koulutuksen järjestäjät ovat siis hyvin erilaisissa tilanteissa maahanmuuttajien opetuksen organisoinnissa ja toteuttamisessa.

Tämän kehittämistoiminnan tavoitteet voi kiteyttää seuraavasti: auttaa kuntatasolla maahanmuuttajaoppilaiden opetuksen järjestämistä luomalla toimivat ja selkeät rakenteet ja tiedottamalla toteuttamistavoista kunnan kaikille koulu yhteisöille. Lopullinen tavoite on maahanmuuttajaoppilaiden syrjäytymisen ehkäiseminen sekä maahanmuuttajien ja valtaväestön suvaitsevaisuuden lisääminen eri etnisiä ryhmiä kohtaan.

Käsillä oleva julkaisu on yhteistyön tulos. Alussa esitellään Monikulttuurisuustaitojen kehittämishankkeen taustaa ja toteuttamista kansallisella tasolla. Sen jälkeen toteuttamista arvioidaan 28 kunnalle tehtyjen kyselyjen perusteella. Toiseen osaan on kerätty hankkeen aikana toteutettujen koulutustilaisuuksien luentoja. Lopussa mukana olevat kunnat jakavat kehittämiään menetelmiä ja materiaaleja kaikille maahanmuuttajien opetuksesta kiinnostuneille. On toivottavaa, että menetelmistä ja materiaaleista on apua ja hyötyä maahanmuuttajataustaisten esi- ja perusopetuksen oppilaiden sekä lukiokoulutuksen opiskelijoiden opetuksessa ja siitä tiedottamisessa.

Opetushallitus julkaisee kirjan, mutta jokainen kirjoittaja vastaa oman artikkelinsa sisällöstä. Kiitän lämpimästi kaikkia kirjoittajia julkaisun toteuttamisesta, oman korren kekoon kuljettamisesta.

Helsingissä toukokuussa 2010

Pirjo Immonen-Oikkonen

MOKU-kehittämishankkeen kansallinen koordinaattori

SISÄLTÖ

Lukijalle.....	3
----------------	---

OSA I

Monikulttuurisuustaitojen kehittämisohjelma (MOKU),

<i>Pirjo Immonen-Oikkonen</i>	6
-------------------------------------	---

Kehittävä arviointi tukemassa MOKU-ohjelmaa,

<i>Sara Lamminmäki ja Sari Gustafsson</i>	13
---	----

OSA II

Artikkeleita hankkeen toteuttamisen varrelta 21 |

Matkalla monikulttuurisuudesta intrakulttuurisuuteen, <i>Leena Nissilä</i> ...	21
--	----

Rasismi haasteena kouluyhteisössä, <i>Anna Rastas</i>	40
---	----

Ostokassit pullollaan, <i>Heidi Vaarala</i>	45
---	----

Kulttuuritulkkina koulussa, <i>Irina Slioor</i>	55
---	----

Läpsykerhotoiminta <i>Tuija Hauta-aho</i>	58
---	----

Apua arviointiin, kun suomi on toinen kieli, <i>Katri Kuukka ja Ilona Kuukka</i>	63
---	----

Uskonto osana eri kulttuurien vuorovaikutusta, <i>Liisa Laajoki</i>	71
---	----

Opetuksen eriyttäminen uskonnollisista ja eettisistä syistä, <i>Ilona Kuukka</i>	75
---	----

Monikulttuurisen koulun johtaminen, <i>Kalle Helske</i>	88
---	----

OSA III

Menetelmiä maahanmuuttajien opetukseen 92 |

Draamaopetus	92
--------------------	----

Inklusiivinen valmistava opetus esi- ja alkuopetuksessa	93
---	----

Joustava perusopetus (JOPO)	94
-----------------------------------	----

Kerhot, pajat, leirit.....	95
----------------------------	----

Kohtaamisia – draamapedagogiikkaa	96
---	----

Kummitoiminta – oppilaat kummeina	97
---	----

Käsitteiden oppiminen yhteistoiminnallisella työtavalla	98
---	----

Narratiivinen oppiminen	99
-------------------------------	----

Nivelryhmäopetus	100
------------------------	-----

Konsultoivat opettajat	101
------------------------------	-----

1. Omakieliset konsultoivat opettajat (ns. kieli- ja kulttuurituki)

2. Suomi toisena kielenä – konsultoiva opettaja

OMO – Omakielinen opetus	102
Perheoppiminen	103
Suomen kieli hanskaan ja taskuun	104
Uimaan oppii paremmin vedessä kuin kuivalla maalla – oppimis- ympäristöjen hyödyntäminen	105
Vieraskielisen oppilaan tehostettu tuki	106
1. MATU: Maahanmuuttajien tuettu opetus	
2. POJO: Perusopetuksen johdanto-opinnot	
Ystävähassi tai Kummipassi.....	107
Äidinkielen tai uskonnon etäopetus	108

OSA IV

Materiaalia maahanmuuttajien opetukseen	109
DVD:t	109
1. Henry Helttä	
2. Sashan päivä	
3. Aapiskukko kutsuu	
4. Kun lapsi tarvitsee enemmän tukea	
Ensiapupakki.....	110
Esitteitä kunnista	111
1a. Maahanmuuttajaopetus Mikkelin perusopetuksessa	
1b. Maahanmuuttajat Mikkelin perusopetuksessa. Huoltajan opas.	
2. Esitteitä koulun käytänteistä eri kielillä	
3. Eri kieli- ja kulttuuriryhmien kasvatusta ja opetus Kokkolassa	
Esitteitä kunnista	112
1. Välkommen till skolan	
2. Tervetuloa Kontiolahden kouluun	
Kieliraketti. Språkraketen	113
Kirjapaketit	114
1. Kirjallisuusdiplomi	
2. Pulpettikirjasuosituksia	
Maailmankansalainen – matkalaukut.....	115
Rasisminvastaisen viikon materiaalipaketti.....	116
Tietolaari	117
Pienten kielireppu.....	118
Perusopetus Suomessa.....	119
Perusopetukseen valmistava opetus	120

Monikulttuurisuustaitojen kehittämisohjelma (MOKU)

Pirjo Immonen-Oikkonen, opetusneuvos, Opetushallitus

Taustaa

Peruskouluikäisten maahanmuuttajien opetuksen kehittäminen on yksi toimenpide opetus- ja kulttuuriministeriön laatimassa kouluhyvinvointistrategiasa vuosille 2006–2011. Muut toimenpiteet ovat koulukiusaamisen vähentäminen, koulupudokkaiden aktivointi, oppilashuollon kehittäminen, koululaiset liikkeelle hanke, osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu hanke sekä peruslukutaidon ja matematiikan oppimis- ja arviointiympäristön kehittäminen.

Kouluhyvinvointiohjelmassa alkanut monikulttuurisuustaitojen kehittämisohjelma on jatkunut osana perusopetuksen laadun kehittämistä vuosille 2008–2011. Perusopetuksen laadun kehittämisohjelman toimenpiteillä tuetaan sekä lapsen oppimista että muuta kehitystä ja hyvinvointia.

Valtionavustusta on osoitettu kehittämistyöhön, jota Opetushallitus ohjaa ja koordinoi; tukeen liittyy usein myös pitkäkestoista koulutusta sekä kehittäväää arviointia. Tuetun kehittämistyön tarkoituksena on ollut luoda ja vakiinnuttaa rakenteita ja toimintatapoja, jotka parhaiten palvelevat kunnan omien tavoitteiden saavuttamista. Perusopetuksen laadun kehittämisohjelmaan kuuluvat myös seuraavat kehittämisohjelmat:

- Tehostetun ja erityisen tuen kehittäminen
- Oppilas- ja opiskelijahuollon laadun ja palvelurakenteen kehittäminen
- Oppilaanohjauksen kehittämistoiminta
- Kerhotoiminnan kehittäminen
- Joustavan perusopetuksen kehittäminen
- Romanilasten perusopetuksen tukeminen
- Vieraiden kielten opetuksen kehittäminen.

Peruskouluikäisten maahanmuuttajien opetukseen on kohdistettu vuodesta 2007 lähtien valtion talousarviossa lisärahoitusta suomi ja ruotsi toisena kielenä opetukseen sekä oman äidinkielen opetuksen järjestämiseen. Lisäksi myönnettiin valtion erityisavustusta koulu yhteisön monikulttuurisuustaitojen

kehittämiseen esi- ja perusopetuksessa. Vuonna 2008 kehittämistoiminta laajennettiin koskemaan myös lukiokoulutusta. Koulunkäynnin nivelvaiheet esiopetuksesta perusopetukseen sekä perusopetuksesta toiselle asteelle siirryttäessä ovat erityisen huomion kohteena.

Toiminnan tavoitteet

Opetussuunnitelmien perusteiden mukaan opetuksen arvopohjana ovat mm. ihmisoikeudet, tasa-arvo, demokratia sekä monikulttuurisuuden hyväksyminen. Opetuksen avulla tuetaan oppilaan monikulttuurisen identiteetin rakentumista, osallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa ja globaalistuvassa maailmassa sekä edistetään suvaitsevaisuutta ja kulttuurien välistä ymmärrystä.

Monikulttuurisilla (usean kulttuurin piirteitä sisältävillä) taidoilla tarkoitetaan tässä kehittämistoiminnassa sekä maahanmuuttajien että valtaväestön taitoja kohdata eri kieli- ja kulttuuriryhmiin kuuluvia henkilöitä. Lähtökohtana on lasten ja nuorten sekä heidän vanhempiensa ja kouluhenkilökunnan tarpeisiin vastaaminen siten, että kaikkien monikulttuurisuustaidot kehittyvät ja koko kouluyhteisön valmiudet oppia ja opettaa monikulttuurisessa oppimisympäristössä paranevat.

Valtion erityisavustuksen tuella toteutettavan kehittämistoiminnan tarkoituksena on tukea kansallisissa opetussuunnitelman perusteissa kuvatus opetuksen arvopohjan toteutumista, kouluyhteisön monikulttuurisuustaitojen kehittämistä ja niiden vakiinnuttamista. Tavoitteen toteuttamiseksi kunta laatii monikulttuurisuustaitojen kehittämissuunnitelman, jonka toimenpiteet vakiinnutetaan osaksi koulujen arkea. Toiminta voidaan järjestää yhden kunnan toimintana tai kuntien yhteistoimintana, mutta kukin kunta laatii oman kehittämissuunnitelmansa.

Toiminnan sisältö

Valtion erityisavustuksen tuella kunnat ovat laatineet kunnan kouluyhteisöä **koskevan monikulttuurisuustaitojen kehittämissuunnitelman** ja toteuttavat sen. Suunnitelman tulee sisältää toimenpiteet monikulttuurisuustaitojen vakiinnuttamiseksi erityisrahoituksen päätyttyä. Kouluyhteisö voi tehdä toiminnallista yhteistyötä esimerkiksi erilaisten kulttuuriin liittyvien organisaatioiden kanssa. Käytännössä kunnan sisällä sovitaan maahanmuuttajaopetuksen järjestämisestä ja toimenpiteistä, joilla maahanmuuttajataustaisten oppilaiden koulunkäynti sujuu ongelmitta ja erityisesti opetuksen nivelvaiheissa tukea on saatavana.

Kehittämistoiminta on sisältänyt toimenpiteitä

1. Maahanmuuttajaopetuksen järjestämiseen kunnassa tai/koulussa
2. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisen oppilaan ja hänen vanhempiensa vastaan-ottoon koulussa
3. Suvaitsevaisuuden ja hyvien etnisten suhteiden edistämiseen sekä eri kielten ja kulttuurien tuntemuksen lisäämiseen ja erityisesti kouluyhteisön kulttuurivähemmistöjen ja valtakulttuurin yhteyksien edistämiseen
4. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten oppilaiden monikulttuurisen identiteetin kehittämiseen
5. Eri kieli- ja kulttuuriryhmien oppimismahdollisuuksien edistämiseen ja materiaalin tuottamiseen
6. Monikulttuurisen kodin ja koulun yhteistyön kehittämiseen.

Valtionavustus

Valtionavustusta on myönnetty kuntakohtaisena kehittämistyön käynnistämisestä, toteutuksesta ja sen tulosten vakiinnuttamisesta aiheutuviin kustannuksiin.

Valtionavustusta on voitu käyttää

- sellaisten toimenpiteiden kehittämiseen ja laajentamiseen, joilla parannetaan ja vakiinnutetaan koko kouluyhteisön monikulttuurisuustaitoja
- kehittämistoiminnan suunnittelu-, toteutus- ja vakiinnuttamiskustannuksiin
- kehittämistoiminnasta aiheutuviin sijais- ja matkakustannuksiin sekä
- tarvittavan henkilöstön, kuten toimintaa ohjaavan tai organisoivan työntekijän, työpanoksesta aiheutuviin kustannuksiin.

Valtionavustusta ei ole voinut käyttää uusien työntekijöiden palkkaukseen eikä sellaiseen toimintaan, johon on tarjolla erikseen valtionavustusta tai rahoitusta rahoitusjärjestelmän kautta (esim. kansainvälinen toiminta, aamu- ja iltapäivätoiminta, suomi toisena kielenä-opetus ja oman äidinkielen opetus, perusopetukseen valmistava opetus).

Valtionavustuksen suuruus on ollut vuosittain 5 000–40 000 euroa/kunta riippuen kunnan vieraskielisten esi- ja perusopetusikäisten lasten ja lukioikäisten nuorten määrästä, suunniteltujen kehittämistoimenpiteiden laadusta sekä valtionavustusta hakevien kuntien lukumäärästä.

Valtionavustuksen myöntämisen edellytyksenä on ollut, että

- kunta tai/kunnat ja koulut sitoutuvat kehittämistoimintaan, kuntakohtaisen tai seudullisen monikulttuurisuustaitojen kehittämissuunnitelman laatimiseen, toteuttamiseen ja sen toimenpiteiden vakiinnuttamiseen,
- toimintaan osallistuu koko kouluyhteisö rehtorin johdolla,
- toiminnan ohjaamiseksi kunnassa tai seudulla muodostetaan ohjausryhmä
- toiminnan toteuttamiseksi kunnassa tai seudulla perustetaan monikulttuurisuustaitojen kehittämis- tai yhteistyöverkosto sekä
- toiminnan tuloksellisuutta arvioidaan ja tuloksista raportoidaan vuosittain Opetushallituksen ohjeen mukaisesti.

Toiminta voitiin käynnistää ja toteuttaa moniammatillisena ja hallintokuntien välisenä yhteistyönä ja kunnan kehittämistoimintaan valitsemien esiopetusyksiköiden, perusopetuksen koulujen ja lukioiden kesken sekä seudullisena yhteistyönä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti vuonna 2007 Opetushallituksen käyttöön 600 000 euroa monikulttuurisuustaitojen kehittämiseen kouluyhteisössä esi- ja perusopetuksessa. Avustus jaettiin 28 kunnalle kesäkuussa 2007. Kielteisiä päätöksiä tehtiin kaksi.

Vuonna 2008 myönnettiin noin 1,1 euroa monikulttuurisuustaitojen kehittämiseen kouluyhteisössä yleissivistävässä koulutuksessa; lukiokoulutus otettiin mukaan toimintaan. Avustus jaettiin 28 edellisenä vuonna aloittaneelle kunnalle ja 14 uudelle kunnalle. Ruotsinkielisiä tai kaksikielisiä kuntia oli kolme. Kunnat on jaettu kuuteen alueelliseen kehittämisverkostoon. Osa rahoituksesta jaettiin yhdelle verkoston kunnalle alueseminaarin järjestämiseen keväällä 2009. Alueseminaareja järjestettiin suomeksi Espoossa, Kotkassa, Porvoossa, Kokkolassa, Turussa, Joensuussa, Kajaanissa sekä ruotsiksi Oravaisissa ja Närpiössä.

Vuonna 2009 myönnettiin 1,2M euroa monikulttuurisuustaitojen kehittämisohjelmaan kaikkiaan 45 kunnalle, joista 10 oli ns. uusia kuntia. Ruotsinkielisiä kuntia oli viisi. Osa rahoituksesta myönnettiin alueseminaarien järjestämiseen Lappeenrannassa, Rovaniemellä, Savonlinnassa ja Tampereella keväällä 2010. Vuonna 2010 myönnettiin valtionavustusta vuosina 2008 ja 2009 ohjelmaan mukaan tulleille 20 kunnalle yhteensä 600 000 euroa. Rahoitusta on mahdollista saada kolmena vuotena. Yhteensä kehittämistoiminnassa on ollut mukana 52 kuntaa ja valtionavustusta on myönnetty yhteensä 3,3M euroa.

07

*Espoo
 Hamina
 *Helsinki
 Hämeenlinna
 Iisalmi
 Joensuu
 Joutseno
 Jyväskylä
 Kajaani
 Kirkkonummi
 Kokkola
 Kontiolahti
 Kotka
 Kuopio
 Lahti
 Lappeenranta
 Miehikkälä
 Mikkeli
 *Oravainen
 Oulu
 Pyhtää
 Raahel
 Raisio
 Savonlinna
 Tampere
 Vaasa
 Vantaa
 Vironlahti

08

Huittinen
 Kemi
 Kitee
 Kouvola
 Lumijoki
 *Närpes, ru
 Oulainen
 Porvoo
 Rovaniemi
 Salo
 Sulkava
 Turku
 Uurainen
 Ähtäri

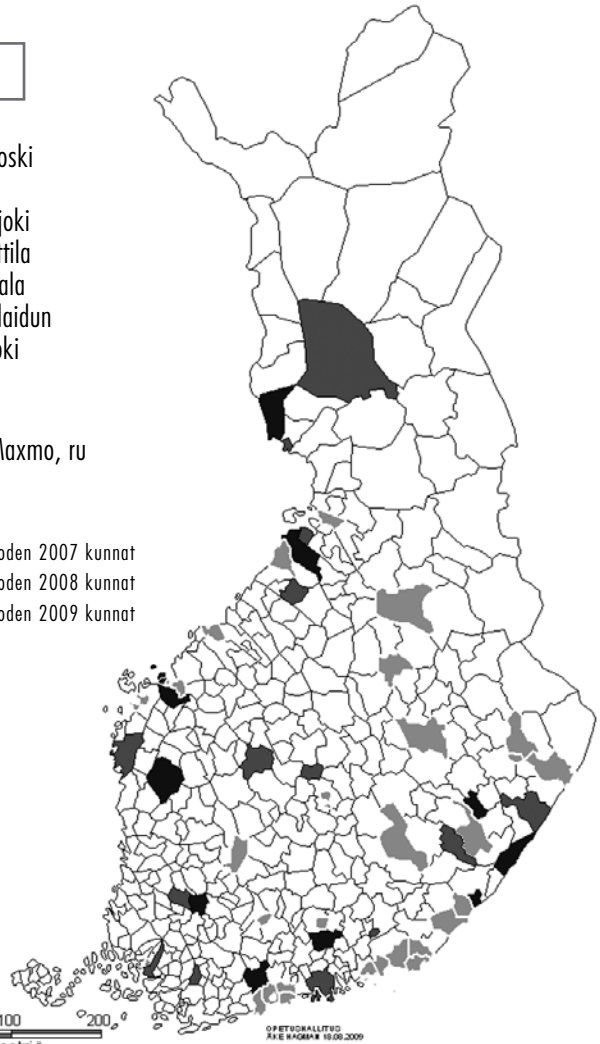
*= su ja ru

09

Enonkoski
 Imatra
 Kauhajoki
 Orimattila
 Parikkala
 Punkalaidun
 Siikajoki
 Tornio
 Vihti
 Vöör-Maxmo, ru

■ Vuoden 2007 kunnat
 ■ Vuoden 2008 kunnat
 ■ Vuoden 2009 kunnat

0 100 200
 kilometriä



Kuvio: MOKU-hankeeseen osallistuvat kunnat.

Kansallinen ohjausryhmä

Kehittämistoiminnalla on kansallisen ohjausryhmä, joka on kokoontunut kaksi kertaa vuodessa. Ryhmässä on opetus- ja kulttuuriministeriön, Opetushallituksen ja OAJ:n edustajat, suomi toisen kielenä -opetuksen tutkija, erityisopettaja, oman äidinkielen opettaja sekä rehtori.

Ohjausryhmälle esitellään hankkeen toteuttamista ja tulevaisuuden tavoitteita. Ryhmä kommentoi toimintaa ja tekee kehittämissuhteita esim. eri ammattiryhmien koulutukseen ja sen sisältöön liittyen.

Täydennyskoulutus

Opetushallitus on järjestänyt kolme aloitusseminaaria kehittämistyöhön mukaan tulleille uusille kunnille. Niissä on kerrottu toiminnan taustasta, tavoitteista, sisällöstä ja avustuksen käytöstä.

Yhden teeman ympärille toteutettuja seminaareja on järjestetty seuraavasti:

- Maahanmuuttajien opetus ja opetusjärjestelyt, Tampereella, 2007
- Monikulttuurisuus, suvaitsevaisuus ja yhteydet valtakulttuuriin, Oulussa, 2008
- Hyvinvointi sekä kodin ja koulun välinen yhteistyö, Jyväskylässä, 2008
- Maahanmuuttajaoppilaan arviointi, Helsingissä 2008
- Monikulttuurisuustaitojen kehittäminen koulu yhteisössä, Helsingissä 2009
- MOKU-seminaari perusopetuksen rehtoreille, Helsingissä 2010

Kuntien monikulttuurisuustaitojen kehittämisen kuntakoordinaattoreille on järjestetty erillisiä kokouksia, joissa on kuultu eri kuntien maahanmuuttajaopetuksen tilannekuvauksia.

Ohjauskäynnit kunnissa

Kehittämistoiminnan kansallinen koordinaattori on tehnyt ohjauskäynnin kunnassa, kun se liittyy mukaan kehittämistoimintaan. Käynnin aikana on käsitelty kunnan maahanmuuttajien opetustilanne sekä kunnan monikulttuurisuustaitojen kehittämissuunnitelma. Keskustelun aikana on pohdittu erityisesti toiminnan vastuuttamista, tiedottamista ja verkottumisesta kunnan sisällä ja alueellisesti.

Kehittämistoiminnan tuloksia kuntien raporteista

- Kaikki kehittämistoiminnassa mukana olevat yli 50 kuntaa ovat tehneet kuntakohtaisen **monikulttuurisuustaitojen kehittämissuunnitelman** ensimmäisenä toimintavuotenaan ja päivittäneet sitä toisena ja kolmantena vuotena. Apuna on ollut ohjaava lomake, jossa kehittämistoiminnan kuusi toimenpidettä on jaettu pienempiin osiin niiden nykytilan, toteutuksen, seurannan ja vastuiden mukaan. Useassa kunnassa kehittämissuunnitelma on hyväksytty opetus- ja/tai sivistyslautakunnassa ja julkaistu kunnan verkkosivulla. Tämä on auttanut maahanmuuttajien opetuksen rakenteen luomisessa ja toteuttamisessa kuntatasolla.

- Opetussuunnitelman perusteita on kuntatasolla päivitetty: Maahanmuuttajat-luku (6.4), suomi tai ruotsi toisena kielenä -luku ja valmistavan opetuksen perusteet sekä oman äidinkielen opetuksen suositus.
- Alueellinen yhteistyö on lisääntynyt kuntien verkostoitumisen myötä. Vertaistuki kuntien välillä on lisääntynyt. Hyviä käytänteitä maahanmuuttajien opetuksen järjestämiseksi on levitetty.
- Kuntiin on perustettu kehittämistyölle moniammatillinen ohjausryhmä, jossa kunnan maahanmuuttajien opetuksen toimijat ovat tutustuneet ja verkostoituneet. Samalla tieto maahanmuuttajaopetuksen haasteellisuuksista on lisääntynyt, mikä puolestaan on vaikuttanut siihen, että maahanmuuttajaopetuksen henkilöresursseja on lisätty.
- Opetushenkilöstölle, rehtoreille sekä maahanmuuttajien opetuksen koordinaattoreille on järjestetty eri teemoista täydennyskoulutusta. Suuremmissa kunnissa on nimetty maahanmuuttajien opetuksen yhdysopettaja jokaiseen kouluun. Oman äidinkielen opettajat toimivat usein konsultoivina opettajina maahanmuuttajakodin ja koulun välillä.
- Kodin ja koulun yhteistyö on todettu tärkeäksi kehittämiskohteeksi maahanmuuttajien integroinnissa yhteiskuntaan ja erityisesti koulumaailmaan. Toiminnalliset vanhempainkokoukset ja erikieliset vanhempainyhdistykset auttavat yhteistyön rakentamisessa.
- Tiedotusmateriaalin tuottaminen ja kääntäminen suomalaisesta koulujärjestelmästä ja koulukäynnistä on ollut runsasta. Materiaalia on kerätty hankkeen verkkosivuille ja tähän julkaisuun.
- Kulttuurien tuntemusta on lisätty kouluyhteisöissä järjestämällä teemapäiviä ja -viikkoja sekä erilaisia tilaisuuksia.
- Erilainen tukitoiminta oppilaiden kotouttamiseksi kouluyhteisöön on lisääntynyt, esimerkiksi: tukioppilaat ja -perheet, kummioppilaat, harjoittelijat, vaihto-oppilaat, läksykerhot ja kesäleirit.
- Yhteistyö kolmannen sektorin kanssa on useassa kunnassa alkanut, mukana mm. eri järjestöt, kuten MLL, SPR ja Väestöliitto.

Linkkejä: www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/maahanmuuttajien_koulutus
www.mopedkoulu.fi
www.kotikieli.com

Kehittävä arviointi tukemassa Monikulttuurisuustaitojen kehittäminen koulu yhteisössä -ohjelmaa

Sara Lamminmäki, konsultti ja Sari Gustafsson, johtaja, Net Effect Oy

Kehittävästä arvioinnista

Kehittävä arviointi ja arvioiva ajattelu ovat viimeisen vuosikymmenen aikana saaneet vahvan jalansijan niin Suomessa kuin laajemmin arvioinnin kentillä. Tämän kehityksen taustalla on ollut merkittävässä roolissa arviointitoiminnan hyödyllisyyttä ja käyttäjälähtöisyyttä koskeva keskustelu, jonka näkyvimpiin hahmoja ovat olleet Michael Q. Pattonin tapaiset arviointitoiminnan suunnannäyttäjät. Hyödynnettävyyttä edistävässä arviointitoiminnassa tärkeitä on näkemys arvioinnista laadun varmistajana, vastavuoroisena vuorovaikutuksena arvioinnin tekijän ja kohteita välillä sekä jatkuvana kehittämisenä (Patton 1997).

Monikulttuurisuustaitojen kehittäminen koulu yhteisössä -ohjelman ulkoisessa arvioinnissa kehittämisorientoituneisuus on tarkoittanut klassisen ohjelma-arvioinnin osa-alueiden (tavoitteet, toteutus, tuotokset, tulokset, vaikuttavuus) tarkastelun lisäksi seuraavia seikkoja:

- Parhaiden toimintatapojen tai mahdollisten toimintaa koskevien puutteiden tunnistaminen
- Ohjelman suuntaamisen tukeminen tuottamalla tietoa suoraan toimijoille ohjelman käynnissä ollessa
- Toimien käytäntöön viemisen nopeuttaminen
- Verkostojen ja vastavuoroisen keskustelun syntymisen tukeminen
- Käytänteiden pysyvyyden edistäminen.

Kehittämissuuntautuneessa arviointimallissa on keskeistä sen sisältämä oppimisen näkökulma. Oppimisessa on tärkeitä toimijoiden ammatillinen kasvu, itseohjautuvuuden tukeminen ja arvioinnin tekijöiden ja kohteiden tasavertainen asema. Tällöin arvioinnissa uusi tieto liitetään aikaisempaan tietoon ja näkemyksiin ja oppiminen rakennetaan aktiivisessa vuorovaikutuksessa.

Kehittämisorientoituneessa arvioinnissa arvioinnin tekijöiden neuvon antamista tärkeämpää on arvioinnin kohteiden kuunteleminen – se, että arvioinnin tekijä todella ymmärtää, mistä on kysymys.

Monikulttuurisuustaitojen kehittämisohjelman arvioinnista

Monikulttuurisuustaitojen edistämisen tuki tuli tarpeeseen!

Net Effect Oy:n suorittaman arvioinnin perusteella Monikulttuurisuustaitojen kehittämisohjelma on koettu tarpeelliseksi ympäri Suomen kouluyhteisöjen. Tavoitteet on koettu realistisiksi ja tarpeellisiksi kouluyhteisön kannalta. Myös kunnissa, joissa maahanmuuttajaoppilaat ovat jo pitkään olleet arkipäivää, on toimijoita ja käytänteitä integroiva kehittämissyö koettu tärkeäksi. Etenkin pienissä ja keskisuurisissa kunnissa ohjelma on toiminut pohjana monille monikulttuurisuustaitoja edistäville toimille:

Monikulttuurisuustaitojen kehittämisohjelman avulla on mm.

- saatu kuntaan maahanmuuttoasioiden koordinaattori
- perustettu työryhmiä ja verkostoiduttu
- kehitetty S2-opetusta
- kehitetty valmistavaa opetusta ja erityisopetusta
- laadittu vieraskielisiä esitteitä ja lomakkeita
- laadittu tiedonkulkua tukevia ohjeita ja sovittu yhtenevistä käytänteistä
- kehitetty opetusmateriaaleja
- ohjeistettu nivelvaiheita
- tehostettu kodin ja perheen yhteistyötä
- koottu koulun ja perheiden tueksi kunnan vapaaehtoistoimijoita, kunnan palveluita ja yksityisiä toimijoita.

”Kunnassa on subteessa paljon maahanmuuttajia, alkoivat tulla noin 10 vuotta sitten. Silloin ei ollut olemassa keinoja, jokainen päätti omalla tavallaan.

Nyt ohjelman myötä syntyivät koulutukset, varat, ohjausryhmä ja työryhmä, tästä ihmiset ovat alkaneet yhdessä työtä tekemään. Nyt kaikki koulut ovat mukana, nekin joissa ei ole maahanmuuttajataustaisia oppilaita.”

Ohjelman yleisiä ja alustavia tuloksia

Tulokset ja vaikutukset kouluille

Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden opetuksen kehittämisessä ohjelmaan osallistuminen ja kuntakohtaisten suunnitelmien kehittäminen on koettu ratkaisevaksi. Opettajakunnan tietoisuus monikulttuurisuuteen liittyvistä erityiskysymyksistä on kasvanut, samoin kuin taidot ja osaaminen kouluissa. Kouluyhteisöissä on ohjelman myötä pystytty kehittämään täysin uusia tai kirjastamaan jo olemassa olleita toimintatapoja kehittämistoiminnan myötä. Nivelvaiheet varhaiskasvatuksen ja toiseen asteen koulutuksen välillä, vanhempien kohtaamisen muodot, eri kieli- ja kulttuuritaustaisen oppilaan tuntemisen ja sopeutumisen edistäminen ovat konkreettisia kohteita, joita on edistetty.

Ohjelman myötä monikulttuurisuusopetus on tullut ohjelmaan osallistuneissa kunnissa näkyvämmäksi osaksi koulujen arkea, asenteet ja suvaitsevaisuus ovat kehittyneet kouluissa, opetusjärjestelyjä ja -resursseja on pystytty kehittämään samoin kuin materiaaleja koko koulun käyttöön.

Suunnitelmissa on tulevaisuus

Ohjelmissa laaditut kuntakohtaiset monikulttuurisuustaitojen kehittämissuunnitelmat takaavat kunnissa kehittämisen tulevaisuusorientoituneisuuden, vertailulähtökohdan asettamisen kehittämistoimille ja resurssien suuntaamiselle sekä toimintatapojen turvaamisen toimijoiden vaihtuessa. Kehittämissuunnitelmat levittävät tietotaitoa, yhdistävät käytänteitä, muuttavat asenteita ja auttavat herättämään huomiota tehtyä työtä kohtaan.

Tulokset ja vaikutukset kunnalle

Ohjelman myötä maahanmuutto- ja monikulttuurisuusteemat ovat nousseet – osissa kuntia ensimmäistä kertaa, osissa aikaisempaa vahvemmin, osissa ei vielä ollenkaan – esiin osana kunnan opetus- ja sivistystoimen hallinnointia. Kuntien maahanmuuttokoordinaattoreiden, S2-opettajien ja valmentavan opetuksen järjestelyt ovat saaneet uutta huomiota ohjelman myötä.

Toimijoiden verkostoituminen on aloittanut yhteneväisten toimintatapojen kehittämisen eri koulujen välillä. Tämä turvaa jatkossa eri kieli- ja kulttuuritaustaisten oppilaiden tasavertaisuuden käytänteissä. Parhaimmillaan kunnissa on oivallettu kuntakohtaisen suunnitelman laadinnan myötä yhteissuunnittelun merkitys maahanmuuttajataustaisten oppilaiden opetuksen suunnittelussn.

Toimijat yhteen – johto mukaan päätöksentekoa ryhdittämään

Kunnissa erilaisten toimijoiden tietoisuus monikulttuurisuustaitoihin liittyvistä haasteista on lisääntynyt ja haasteita on opittu tunnistamaan eri tahoilla aiempaa paremmin. Erilaisten toimijoiden tietoisuus monikulttuurisuustaidoista ja niiden edistämisen keinoista on ratkaisevaa päätöksenteon ja resursoinnin kannalta. Monikulttuurisuustaitojen painottaminen kaikkia kuntalaisia koskevana osaamisena on jatkossakin tärkeää.

Verkostoja ja kumppanuuksia on luotu ohjelman ansiosta hyvin monessa kunnassa laajasti.

Monitoimijaperiaatteella yhteistyöryhmiin kuuluvat mm.

- eri koulujen rehtoreita
- maahanmuuttajaopetuksesta vastaavia opettajia
- oppilashuollon edustajia
- hallinnon virkamiehiä opetustoimesta
- muiden hallinnonalojen edustajia
- harrastustoiminnasta vastaavia.

Lisäksi kehittämistyössä ovat mukana

- nuorisotoimi
- kulttuuritoimi
- vastaanottokeskukset
- maahanmuuttajatoimistot
- järjestöt (MLL, Setlementti, maahanmuuttajayhdistykset, vanhempainyhdistykset)
- urheiluseurat
- kirjastot
- ammattikorkeakoulut
- seurakunnat
- toiset kunnat
- yritykset.

Monikulttuurisuustaitojen kehittämisen ohjausryhmä on muodostunut aidoksi monikulttuurisuustaitojen kehittäjäksi suurimmassa osassa ohjelmaan osallistuvia kuntia!

”Hienoa yhteistyötä.”

”Yhteistyö on kehittynyt kunnan eri toimijoiden välillä.”

Tulokset ja vaikutukset vastaajien omaan osaamiseen

Keskeisenä tuloksena voidaan pitää monikulttuurisuustaitoja koskevan tiedon ja henkilökohtaisen osaamisen lisääntymistä ohjelmaan osallistumisen myötä. Ohjelman tarjoamat lisäkoulutukset ja joidenkin toimijoiden itse paikallisesti organisoimat seminaarit ovat lisänneet yksittäisten toimijoiden valmiuksia kohdata monikulttuurisuuteen liittyviä kysymyksiä kunnassa, maahanmuuttajataustaisia oppilaita ja heidän perheitään. Koulutuksen lisäksi osaamista ovat kasvattaneet ja vahvistuneet monikulttuurisuustaitoihin liittyvät sosiaaliset verkoston, vertaistuki, kokemusten jakaminen ja parhaiden käytänteiden leviäminen. Vanhoista henkilökohtaisista asenteista on ravistauduttu irti, samoin on herätty huomaamaan ja arvioimaan oman koulu yhteisön monikulttuurisuustaitojen tilannetta uusia silmiä. Osallistujat kertovat ymmärryksensä maahanmuuttajataustaista oppilasta kohtaan kasvaneen ohjelman myötä.

”Olen tutustunut henkilöihin ja materiaaleihin, ennakkoluuloja itseltäni on poistunut.”

”Olen saanut koulututtua, verkostoitua, kehitteä omaa työtäni sekä innostaa muitakin tekemään samoin. Olen saanut mahdollisuuden toteuttaa ideoitani mm-opetukseen ja monikulttuurisuustaitojen kehittämiseen liittyen.”

”Paljon mielenkiintoista työtä! Verkostoitumisella paikallisesti ja valtakunnallisesti olen saanut uusia ideoita.”

”Olen saanut paljon tietoa, joka on näkynyt opetuksessani ja subtautumisessani oppilaisiin. Näen paremmin syitä erilaisten tapahtumien ja toimintojen taustalla ja voin vaikuttaa niihin aiempaa tietoisemmin. Kehittämistyö on herkästänyt erilaisten oppijoiden huomioimiselle – ilman että kokisin monikulttuuriset oppilaat oppimisvaikeuksisina, vaikka rajankäynti onkin usein vaikeaa.”

Monikulttuurisuustaitojen kehittämisohjelman alustavat tulokset ja vaikutukset

- Kansallisella tasolla ensisijainen vaikutus on, että monikulttuurisuustaitoihin liittyvät haasteet ovat tulleet eri toimijoiden tietoisuuteen. Erilaisten toimijoiden välinen tietoisuus toisistaan on lisääntynyt.
- Kuntatasolla, erityisesti pienten ja keskisuurien kuntien parissa on lähdetty yhdistämään eri toimijoiden voimia monikulttuurisuustaitotilanteen kehittämiseksi.
- Tiimejä ja ohjausryhmiä on perustettu ja aikaisemmin olemassa olevien työryhmien työ on kirkastunut ja laajentunut.
- Eri toimijoiden käytännön osaaminen ja tietoisuus toisistaan on vahvistunut.
- Toimintakäytänteitä on pystytty vertailemaan ja parhaita käytänteitä jakamaan aiempaa tehokkaammin.
- Monikulttuurisuustaitojen kehittämistyö on saatu agendalle niissä kunnissa, joissa ohjelman näkyvyyttä on onnistuttu nostamaan päätöksentekotasolle.
- Yksilötasolla tietotaidon lisääntyminen ja vaiheittainen leviäminen koulu yhteisöissä kaikkien toimijoiden pariin on käynnistynyt.

Haasteet

Haasteena yhä: johtajuus ja päättäjien tietoisuus

Haasteena monikulttuurisuustaitojen kehittämisessä kuten yleisesti kehittämis-työssä on kehittämistoiminnan linkittyminen opetus- ja sivistystoimen johtoon ja kunnan päätöksentekoon. Suunnitelman ja kehittämistoimenpiteiden vieminen kunnan johtolinjiin, lautakuntiin, hallitukseen tai valtuustoon päätettäväksi saattaa yksittäisille toimijoille muodostua suureksi haasteeksi. Monikulttuurisuuskysymyksiin ja niihin liittyvien taitojen edistämiseen suhtaudutaan kuitenkin monissa kunnissa lähtökohtaisesti positiivisesti. Tältä pohjalta on hyvä lähteä rakentamaan asiaa konkreettisesti kannattelevia ja edistäviä verkostoja.

Haasteena yhä: kuntien verkostoituminen yli kuntarajojen

Toimijoiden verkottuminen yli kuntarajojen pysyy yhä monikulttuurisuustaitojen kehittämisen haasteena. Kuntarajoja ylittävää yhteistyötä on tällä hetkellä ainoastaan muutamilla kunnilla. Alueellisen kohtaamisen etuja ovat mm.

- parhaiden käytänteiden leviäminen
- osaamisen siirtäminen
- vierailujen ja asiantuntijapuheenvuorojen hankkiminen yhdessä
- vertaistuen jakaminen ja ratkaisujen kehittäminen yhdessä – yksinäisyyden ehkäiseminen!

- toisilta oppiminen
- tiedon jakaminen
- resurssien säästäminen (naapurukset eivät yritä keksiä pyörää uudelleen yksin)
- ”isoilta” ja ”pieniltä” oppiminen: kokemus ja kokeilunhalu yhdessä = innovaatiot!
- alueellinen kehittämistyö on lähempänä oman seudun kokoluokkaa ja erityispiirteitä.

Monen kunnan edustaja kokee verkottumisen toisten kuntien kanssa tärkeäksi siksi, että voimien yhdistäminen monikulttuurisuusasioissa tuo etuja niin yksilön (opettaja, kuntatoimija, kuntalainen maahanmuuttajataustainen oppilas tai henkilökunnan jäsen) kuin yhteisönkin tasolla (koulujen ja kuntien kehittämissyhteistyö).

Haasteena yhä: monikulttuurisuustaitojen edistäminen kaikkien työksi

Kunnassa saattaa olla muutama aktiivinen opettaja, jotka vastaavat monikulttuurisuustaitojen kehittämisestä ja osallistuvat koulutuksiin. Monikulttuurisuustaitoihin liittyvä osaaminen tulisi olla koulu yhteisössä läpileikkaavaa. Koulu yhteisön kaikki opettajat – ei vain asiaan jo perehtyneet – tulisi opastaa täydennyskoulutuksen pariin esimerkiksi rehtorin päätöksellä (näin monissa kunnissa menetelläänkin). Haasteena on yhä myönteisten asenteiden ja osaamistason vahvistuminen sekä taitojen leviäminen kaikkien opettajien pariin.

Haasteena yhä: monikulttuurinen kollega

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisen henkilöstön integroiminen koulu yhteisöön näyttää yhä monessa kunnassa olevan haasteellista ja tähän vaikuttavat jo rakenteelliset seikat: usein oman äidinkielen opetus järjestetään iltapäivisin, jolloin muu kouluhenkilökunta on jo ehtinyt lähteä kotiinsa. Tällöin ei monikaan oman äidinkielen opettaja saa kosketusta muuhun työ yhteisöön. Monissa kunnissa on ryhdytty järjestämään opettajankokouksiin ”etnoiltoja”, jolloin maistellaan muutakin kuin kahvia ja keksejä!

Monikulttuurisuustyö ja kehittävä arviointi

Monikulttuurisuustaitojen kehittämistyö kautta kuntien on merkittävä asia Suomen lähitulevaisuudelle. Arvioinnissa on pyritty kiinnittämään huomiota kokonaisuuteen, ja kehittävässä näkökulmassa on pyritty tarkastelemaan asiakokonaisuutta monessa ulottuvuudessa (yksilö, henkilöstö, yhteisö, kunta, valtio tai yhteiskunta, EU-linjaukset). Tulevaisuutta varten tässä arviointihank-

keessa kehitettiin kunnille myös seurantaindikaattorit itsearviointia ja seurantaan varten.

Lopuksi: pienillä asioilla on merkitystä!

Innostusta ja MOKU-innovaatioita!
<p>1. Vanhempien ja perheiden osallistaminen, etniset suhteet</p> <ul style="list-style-type: none">• etävanhempainillat kieliryhmittäin toisen paikkakunnan kanssa• pienten lasten äitien kielikoulutusmallin kehittäminen esimerkiksi tukiryhmänä päiväkodin yhteydessä• koko koulun yhteinen monikulttuurinen vanhempainilta, elokuva ja siihen liittyvä keskustelu
<p>2. Tiedonkulun tehostaminen</p> <ul style="list-style-type: none">• maahanmuuttajakoulutusta opetushenkilöstön lisäksi myös kouluhallinnon edustajille• viikoittaiset puolen tunnin välituntipalaverit: läsnä maahanmuuttajia opettava henkilöstö• koulusihteerit yhteistyössä kokoavat maahanmuuttajalasten kouluun ilmoittautumiseen liittyviä ongelmia ja ratkovat niitä tekemällä mm. muutoksia lomakkeisiin• koulusihteereillä lomake, jossa aikataulut ja tehtävänjako koskien maahanmuuttaja-asioita
<p>3. Kumppanuudet</p> <ul style="list-style-type: none">• koulujen yhteistyöprojektit yrityselämän ja työvoimahallinnon palveluiden kanssa oppilaiden ohjaamiseksi kohti tulevaisuutta• koulun yhteistyö maahanmuuttajayhdistyksen kanssa• kouluun tieto yrityksiin ulkomailta palkattavasta työvoimasta• yritysten kanssa kummitoimintaa
<p>4. Innovatiiviset yhteistyömuodot yli hallintoalojen</p> <ul style="list-style-type: none">• täydennyskoulutusta saaneet opettajat muodostavat esi- ja perusopetuksen resurssirenkään, jota muiden koulujen opetushenkilöstö pystyy konsultoimaan• maahanmuuttoviranomaisten kanssa käydä läpi kotisivut, oppaat, lomakkeet ja esitteet• perusasteen ja 2. asteen nivelverkosto toimii moniammatillisena tiedottamisen ja kehittämisen foorumina
<p>5. Materiaalien kehittäminen</p> <ul style="list-style-type: none">• oman täsmämateriaalin kehittäminen: selkokielistäminen, pelit, tietokoneohjelmat, kirjastotoimen kanssa yhteistyössä suunniteltu kirjakokoelma
<p>6. Kulttuuri-identiteetin vahvistaminen</p> <ul style="list-style-type: none">• monikulttuuristen toimintapäivien eri muotojen testaus kolmessa koulussa ennen parhaan mallin viemistä muillekin kouluille• monikulttuurisuuskeskuksen kanssa laadittu "kulttuuripaketti", jonka voi tilata esim. aamunavauksiin

Matkalla monokulttuurisuudesta intrakulttuurisuuteen

Leena Nissilä, yksikön päällikkö, opetusneuvos, Opetushallitus

Taustaa

Matka monokulttuurisesta intrakulttuuriseen on ollut tapana jakaa neljään eri vaiheeseen seuraavasti:

Monokulttuurisuus

- Etniset vähemmistöt ovat näkymättömiä.
- Näitä kouluja tai oppilaitoksia on vielä muutamia.

Multi- eli monikulttuurisuus

- Eri kansallisuudet ovat omina ryhminään erillään.
- Suvaitsevaisuuskasvatus on tarpeen.

Interkulttuurisuus

- Eri kulttuurien edustajat kommunikoivat keskenään.
- Yksilöiden ja ryhmien välillä vallitsevat hyvät etniset suhteet.

Intrakulttuurisuus

- Monet kielet ja kulttuurit ovat osa koulun tai oppilaitoksen arkea.
- Yksilöiden ja ryhmien keskinäinen kommunikointi on luontevaa ja itsestään selvää.

Vaikka Suomi ei ole koskaan ollut täysin monokulttuurinen maa, silti meillä on ollut paljon sellaisia paikkakuntia ja kouluja, jotka ovat olleet hyvin monokulttuurisia vielä viime vuosiin asti. Tällä hetkellä melkein jokaisessa lähikoulussa on jo maahanmuuttajia, joten monokulttuurisia kouluja ei enää juurikaan ole. Suomen tie monokulttuurisesta intrakulttuuriseksi onkin haastava juuri sen vuoksi, että eri osissa maata ollaan tässä kehityksessä hyvin eri vaiheissa. Monikulttuurisuustaitojen kehittämissuunnitelmassa on vuodesta 2007 lähtien pyritty nimenomaan siihen, että nämä eri vaiheissa olevat kunnat ja koulut saisivat eväitä omaan tilanteeseensa maahanmuuttajien koulutuksen kehittämiseksi parhaalla mahdollisella tavalla.

Suvaitsevaisuus opetussuunnitelman perusteissa

Etnosentrismi on stereotyyppinen tapa nähdä oma kulttuuri toista kulttuuria paremmaksi. Monikulttuurisuus on suomalaisessa yhteiskunnassa tällä hetkellä jo arkipäivää, sillä yhteiskunnassa elää rinnakkain monia, kulttuurisesti toisistaan poikkeavia ryhmiä. Tämä vaatii myös valtaväestöltä omaa panosta, sillä kotoutuminen on kaksisuuntainen prosessi. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2004) sisältävätkin useissa kohdin suvaitsevaisuuteen liittyviä tavoitteita. Opetussuunnitelman perusteissa on pyritty ohjaamaan passiivisesta suvaitsevaisuuden ihanteesta kohti vuorovaikutuksellista ja käytännön toimintaa. Suvaitsevaisuus on yhteydessä perusopetuksen arvopohjaan, ihmisenä kasvamiseen, huolenpitoon, välittämiseen ja tunteiden säätelyyn (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004).

Äidinkieli ja kirjallisuus kehittää kielellistä suvaitsevaisuutta ja arvostaa eri kielenkäyttäjien kielellistä vaihtelua.

Biologian ja maantiedon opetuksen tulee luoda pohjaa kansojen ja kulttuurien väliselle suvaitsevaisuudelle ja kansainvälisyydelle.

Terveystiedossa esille tulevat yksilöllisyys ja erilaisuus, yksilön velvoitteet ja vastuu yhteisössään, suvaitsevaisuus, välittäminen ja huolenpito.

Uskontoon kuuluvat suvaitsevaisuus sekä alustava tutustuminen niihin kirkkoihin, uskontoihin ja vähemmistöihin, jotka liittyvät oppilaiden elämään.

Elämäkatsomustieto-opetuksen tehtävänä on antaa oppilaille aineksia kasvaa itsenäisiksi, suvaitsevaisiksi, vastuullisiksi ja arvostelukykyisiksi yhteisönsä jäseniksi. Tavoitteena on edistää oppilaan pyrkimystä tutustua ihmisoikeuksien, suvaitsevaisuuden, oikeudenmukaisuuden ja kestävän kehityksen periaatteisiin.

Yhteiskuntaopin tarkoituksena on tukea oppilaan kasvua suvaitsevaiseksi ja demokraattiseksi kansalaiseksi.

Liikunta ja oppimiskokemukset vahvistavat oppilaan itsensä tuntemista ja ohjaavat suvaitsevaisuuteen.

Kuvataide kehittää vieraiden kulttuurien visuaalisen maailman arvostamiseen ja ymmärtämiseen.

Musiikki antaa eväitä taidollisen ja kulttuurisen erilaisuuden hyväksymiseen ja arvostamiseen.

Tuntijakoasetuksen mukaisesti oppilaita kasvatetaan vastuullisuuteen ja yhteistyöhön sekä toimintaan, joka pyrkii ihmisryhmien, kansojen ja kulttuurien väliseen suvaitsevaisuuteen ja luottamukseen.

Aihokokonaisuus kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys antaa valmiudet kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen ja kansainvälisyyteen sekä valmiudet toimia monikulttuurisessa yhteisössä.

Maahanmuuttajat Suomessa

Suomessa asui vuonna 2009 yhteensä 143 256 ulkomaiden kansalaista eli 2,7 prosenttia koko väestöstä. Tämä väestö ei toki jakaudu tasaisesti, vaan erityisesti isoissa kaupungeissa ja vastaanottokeskuspaikkakunnilla osuus on paljon suurempi. Suomeen tullaan edelleen eniten lähialueilta, sillä suurimmat ulkomaalaisten ryhmät olivat Venäjän (26 909), Viron (22 604) ja Ruotsin (8 439) kansalaiset. Suurimmat muuton syyt ovat perhesyyt ja työhön liittyvät syyt. Vasta sen jälkeen tulee ns. humanitaarinen maahanmuutto. Muita kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvia oli 190 538 eli 3,6 prosenttia väestöstä.

Työnjako maahanmuuttoasioissa on seuraava:

- **Valtioneuvosto:** ohjaus (hallituksen maahanmuuttopoliittinen ministeriryhmä)
- **Sisäministeriö:** maahanmuuttohallinto, kotouttamisen ohjaus
- **Maahanmuuttovirasto:** yksittäisten henkilöiden maahantulo- tai maastapoistumis-, pakolaisuus- ja kansalaisuusasiat
- **Rajavartiolaitos ja poliisi:** rajatarkastus, henkilöllisyyden ja matkareitin selvittäminen, lupa-asioita
- **Ulkoministeriö:** viisumipolitiikka, oleskelulupahakemusten vastaanotto
- **Työ- ja elinkeinoministeriö:** työvoiman maahanmuutto
- **Elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskukset ja -toimistot:** alueellinen vastuu työvoimapolitiikasta
- **Opetus- ja kulttuuriministeriö:** koulutukseen ja kansalaistoiminnan edistämiseen liittyvät kysymykset
- **Kunnat:** paikallistason yleis- ja yhteensovittamisvastuu kotouttamiseen liittyvissä asioissa

Opetushallituksella on maahanmuuttajien opetuksen kehittämisessä seuraavat tehtävät:

- opetussuunnitelmien perusteet ja opetussuunnitelmasuosituksot
- valtionavustusten jako
- oppimateriaalit ja opettajien tukimateriaalit
- opetuksen kehittämishankkeet
- opettajien täydennyskoulutus
- opetuksen kehittämisverkostot
- informaatio-ohjaus.

Maahanmuuttajaopetuksen kansalliset linjaukset yleisivistävässä koulutuksessa

Maahanmuuttajien koulutuksen tavoitteena on antaa Suomeen muuttaville valmiuksia toimia tasavertaisina jäseninä suomalaisessa yhteiskunnassa. Maahanmuuttajille pyritään antamaan yhtä hyvät mahdollisuudet koulutukseen kuin muille suomalaisille. Suomessa vakinaisesti asuvalla oppivelvollisuusikäisellä (7–17-vuotiaalla) maahanmuuttajalla on oikeus samaan peruskoulutukseen kuin suomalaisillakin. Aikuisten maahanmuuttajien työelämässä tarvitsema koulutus sekä jo hankitun ammattitaidon säilyminen pyritään turvaamaan. Tavoite on, että ulkomailla suoritetut tutkinnot, opinnot ja työkokemus ovat pohjana koulutuksen suunnittelulle ja täydentämiselle Suomessa. Kaikenikäisille maahanmuuttajille järjestetään suomen tai ruotsin kielen opetusta. Samalla heitä tuetaan oman äidinkieltensä ja kulttuuri-identiteettinsä säilyttämisessä.

Maahanmuuttajien opetus järjestetään muun muassa muun esiopetuksen yhteydessä, perusopetukseen valmistavana opetuksena, suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetuksena, tukiopetuksena, maahanmuuttajien oman äidinkielen opetuksena, muiden uskontojen opetuksena, ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavana koulutuksena sekä kotoutumiskoulutuksena ja luku- ja kirjoitustaidottomien opetuksena.

Maahanmuuttajia opiskelee eri koulutusmuodoissa seuraavasti:

Perusopetukseen valmistavassa opetuksessa (2008)	1 663
Perusopetuksessa (2008)	17 200
Lukiokoulutuksessa (2006) (nuoret+aik.)	3 248
Kansanopistojen maahanmuuttajakoulutus (2007)	1 810
Valmistavassa koulutuksessa (amm.) (2007)	1 164
Ammatillisessa peruskoulutuksessa (2006)	7 978

Maahanmuuttajaopetuksen tavoitteena Suomessa on, että yhdessä oman äidinkielen opetuksen kanssa suomi toisena kielenä -opetus vahvistaa oppilaan monikulttuurista identiteettiä ja rakentaa pohjaa kaksi- ja monikielisuudelle. Perusteena oman äidinkielen opetukselle on se, että aito kotoutuminen eli integraatio vaatii oman kielen ja kulttuurin edistämisen mahdollisuutta. Lisäksi oman äidinkielen opetuksen ja omakielisen opetuksen on todettu kansainvälisissä tutkimuksissa parantavan oppimistuloksia.

Uuteen kulttuuriin sopeutuminen (akkulturaatiostrategiat)

	Oman kulttuurin arvostaminen	Oman kulttuurin hyljeksiminen
Valtakulttuurin arvostaminen	KOTOUTTAMINEN KOTOUTUMINEN (integraatio)	SULAUTTAMINEN SULAUTUMINEN (assimilaatio)
Valtakulttuurin hyljeksiminen	ERISTÄMINEN ERISTÄYTYMINEN (segragaatio/separaatio)	SYRJÄYTTÄMINEN SYRJÄYTYMINEN (marginalisaatio)

Kaksi- ja monikielisyttä ei ole Suomessa nähty haasteeksi, vaan mahdollisuudeksi. Tutkimukset ovat osoittaneet, että terve lapsi kykenee omaksumaan useampia kuin yhden kielen. Kaksikielisen ajattelu on luovaa, joustavaa ja oivaltavaa. Kaksikielisten on myös keskimäärin helpompi oppia vieraita kieliä kuin yksikielisten. Kaikkien kielellisten virikkeiden on todettu kehittävän lapsen yleistä kielikykyä. Erityisesti positiivisia vaikutuksia on todettu olevan ns. additiivisessa kaksikielisyudessa, jossa toinen kieli tulee ensimmäisen kielen lisäksi, ei sen tilalle syrjäyttäen sen. Äidinkielen vahva taito on tärkeä, koska kieli on ajattelun väline ja kaiken oppimisen perusta.

Perusopetukseen valmistava opetus

Perusopetuslaissa (628/1998, 9 §) säädetään maahanmuuttajille järjestettävästä perusopetukseen valmistavasta opetuksesta. Maahanmuuttajataustaisille oppilaille, joiden suomen tai ruotsin kielen taito ja/tai muut valmiudet eivät riitä esi- tai perusopetuksen ryhmässä opiskelemiseen, voidaan järjestää perusopetukseen valmistavaa opetusta. Opetukseen osallistuvalla on työpäivinä oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta sekä oppilaanohjausta (PoL 30 §). Valmistavaan opetukseen ei ole määritelty valtakunnallista tuntijakoa eikä oppimäärää, joten jokaiselle oppilaalle laaditaan oppilaan oma opinto-ohjelma. Opetuksen järjestäjä muodostaa oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti opetusryhmät siten, että jokaisen oppilaan on mahdollista saavuttaa opetussuunnitelman perusteiden mukaiset tavoitteet ja sisällöt. Opetus on järjestettävissä myös yhdelle oppilaalle.

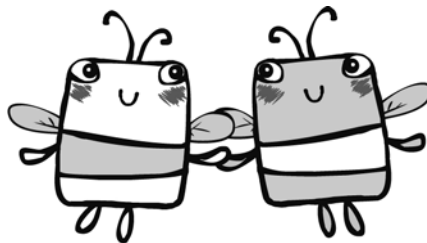
Perusopetuslain muutoksen (1.8.2009) jälkeen valmistavan opetuksen laajuus on 6–10-vuotiaille vähintään 900 tuntia ja tätä vanhemmille vähintään 1 000 tuntia. Oppilaalla on kuitenkin oikeus siirtyä perusopetukseen jo ennen edellä todettujen tuntimäärien täyttymistä, jos hänellä on siihen edellytykset. Opetuksen järjestäjä saa valmistavan opetuksen yksikköhinnan, joka on asianomaiselle opetuksen järjestäjälle oppilasta kohden määrätty yksikköhinta kaksinkertaisena (RL 17 §).

Valmistavan opetuksen tavoitteena on edistää oppilaan suomen tai ruotsin kielen taitoa, tasapainoista kehitystä ja kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan sekä antaa tarvittavia valmiuksia perusopetukseen siirtymistä varten. Valmistavan opetuksen aikana annetaan opetusta perusopetuksen oppiaineissa ja mahdollisuuksien mukaan omassa äidinkielessä, oppilaan omassa opinto-ohjelmassa määritellyllä tavalla. Koulun pedagogisissa järjestelyissä ja opetuksessa huomioidaan, että oppilaat ovat iältään, opiskeluvalmiuksiltaan ja taustoiltaan erilaisia; myös opettajien välinen yhteistyö tärkeää.

Luku- ja kirjoitustaidottomille oppilaille tarjotaan taito- ja ikätasolle soveltuvaa opetusta, myös oman äidinkielen opetusta. Valmistavan opetuksen pääpaino on suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetuksessa. Kielitaidon tasojen kuvausasteikolla taso A1.3–A2.1 kuvaa keskimäärin oppilaan osaamista opetuksen päättyessä. Oman äidinkielen opetuksessa olennaista on äidinkielen hallinnan tukeminen ja kulttuuri-identiteetin kehittyminen. Muiden kielten opetus toteutetaan kunnan kieliohjelman mukaisesti. Valmistavassa opetuksessa hyödynnetään kokemuksellisia ja toiminnallisia oppimisympäristöjä, monipuolisia opetusmenetelmiä, kielen käyttöä eri kommunikaatioympäristöissä, kykyä toimia itsenäisesti ja yhteisössä varmistaen valmius elinikäiseen oppimiseen.

Merkittävä rooli valmistavassa opetuksessa on integroinnilla esi- tai perusopetukseen, oppilaan ikätasoa vastaaviin suomen- tai ruotsinkielisiin opetusryhmiin. Integrointi aloitetaan heti kun oppilaan kielitaito sekä muut tiedot ja taidot sen mahdollistavat. Näin varmistetaan kotoutuminen, opetuskielen kehittyminen sekä eri oppiaineiden sisältöjen omaksuminen. Kodin ja koulun yhteistyö valmistavassa opetuksessa on vuoropuhelua: huoltajille annetaan tietoa mm. suomalaisesta koulutusjärjestelmästä, opetussuunnitelmasta, arvioinnista, opetusmenetelmistä, omasta opinto-ohjelmasta, perusopetukseen siirtymisestä ja jatko-opinnoista sekä koulu-, sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmästä.

Valmistavan opetuksen oppilaalla on oikeus oppilashuoltoon. Tärkeää on tuen tarpeiden varhainen tunnistaminen ja tukitoimet; yhteistyö perheen kanssa. Oppilaanohjauksesta määrätään opetussuunnitelmassa. Ohjauksen avulla huolehditaan tiedon siirtymisestä seuraavaan kouluun ja kiinnitetään huomiota oppilaan käsitykseen omista jatko-opiskelun ja työelämän mahdollisuuksistaan. Opetussuunnitelmassa määrätään arvioinnista ja todistuksista. Valmistavan opetuksen päätteeksi annetaan osallistumistodistus, jossa kuvataan edistyminen opiskelluissa oppiaineissa sekä niiden laajuus ja opetuksen sisältö. Arviointi valmistavassa opetuksessa on ohjaavaa, kannustavaa ja monipuolista. Samalla kehitetään myös oppilaan itsearviointin edellytyksiä. Valmistavassa opetuksessa ei käytetä numeerista arviointia, vaan oppilaan suomen tai ruotsin kielen taitoa arvioidaan kielitaidon tasojen kuvausasteikolla. Todistusta voidaan täydentää kuvaamalla edistymistä eri oppiaineissa. Arvioinnin suorittavat yhteistyössä kaikki oppilasta opettavat opettajat. Perusopetuksen oppimäärään sisältyvien opintojen suorittamisesta valmistavan opetuksen aikana on ohjeistettu erikseen opetussuunnitelman perusteissa. Kun oppilaan omaan opinto-ohjelmaan kuuluu perusopetuksen oppimäärän mukaisia eri oppiaineiden opintoja, oppilas voi saada todistuksen opintojen hyväksytystä suorittamisesta osallistumalla PoL 38 §:ssä tarkoitettuun erityiseen tutkintoon, jossa selvitetään, vastaavatko oppilaan tiedot ja taidot perusopetuksen oppimäärän mukaista osaamista ko. oppiaineessa. Erityisessä tutkinnossa voi suorittaa oppiaineen koko oppimäärän tai sen osia.



Perusopetus

Perusopetuksessa maahanmuuttajien opetus toteutuu normaalin perusopetuksen lisäksi suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetuksena, tukiopetuksena, maahanmuuttajien oman äidinkielen opetuksena sekä muiden uskontojen opetuksena. Suomi tai ruotsi toisena kielenä on maahanmuuttajille pakollisen oppiaineen pakollinen oppimäärä, jos oppilaan suomen kielen taito ei ole äidinkielen tasoinen kaikilla kielitaidon osa-alueilla. Suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetusta annetaan joko osana koulun opetusta, koulun tukiopetusresurssien turvin tai erillisellä valtionavustuksella, jota Opetushallituksesta voi hakea tietyn ajan. Täytyy kuitenkin muistaa, että vieraskielisten oppilaiden tarve suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetukseen ja muuhun opetuksen tukeen jatkuu yleensä koko kouluajan.

Maahanmuuttajien oman äidinkielen opetus on vuoden 2004 perusteiden mukaisesti perusopetusta täydentävää opetusta, joka on vapaaehtoista. Sitä järjestetään pääsääntöisesti erillisellä valtionavustuksella, jota voi Opetushallituksesta hakea 2 vuosiviikkotuntiin.

Maahanmuuttajaoppilaat tarvitsevat yleensä myös tukiopetusta eri oppiaineissa. Perusopetuslain 16 §:n mukaan opinnoissa tilapäisesti jälkeen jääneille tai muutoin erityistä tukea tarvitseville tulee antaa tukiopetusta. Tämä koskee myös vieraskielisiä oppilaita. Erillisellä valtionavustuksella annettavan tukiopetuksen lisäksi vieraskielisille tulee antaa tarvittaessa myös perusopetuslain 16 §:n mukaista tukiopetusta. Muun uskonnon opetus järjestetään osana koulun opetusta, oikeuden siihen takaa perusopetuslaki. Koska maahanmuuttajaoppilaiden opetusjärjestelyt vaativat opetuksen järjestäjiltä panostusta, vieraskielisistä oppilaista on maksettu korotettua valtionosuutta (perusopetuksen yksikköhinta) vuodesta 2006 lähtien (vuoden 2010 alusta lähtien kunnan 6–17-vuotiaista asukkaista).

Suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetus

- Suomi tai ruotsi toisena kielenä on yksi äidinkieli ja kirjallisuus oppiaineen oppimääristä.
- Sitä opetetaan, jos oppilaan äidinkieli ei ole suomi, ruotsi eikä saame ja jos oppilaan suomen kielen taito ei ole äidinkielen tasoinen kaikilla kielitaidon osa-alueilla.
- Opetus korvaa joko kokonaan tai osittain suomi äidinkielenä -oppimäärän. Opetussuunnitelman perusteet on laadittu siten, että suomi toisena kielenä -opetus vastaa viikkotunneiltaan koko äidinkielen ja kirjallisuuden tuntimäärää.

- Suomen kieli on sekä oppimisen kohde että sen väline.
- Opetuksen lähtökohtana on oppilaan suomen kielen taito, ei luokka-aste, jolla hän opiskelee.
- Opetuksessa arvioidaan sekä edistymistä että kielitaitoa.
- Opetuksessa arvioidaan myös kulttuuri- ja kielenopiskelutaidot.
- Arviointipalautteen tulee olla riittävää ja monipuolista.
- Opiskelijalle annetaan realistinen käsitys osaamisesta.

Maahanmuuttajien oman äidinkielen opetus

- Maahanmuuttajien oman äidinkielen opetus on perusopetusta täydentävää opetusta.
- Opetuksen laajuudesta päätetään opetuksen suunnitelmassa.
- Opetuksen tehtävänä on saada oppilaat kiinnostumaan omasta äidinkielestään.
- Opetuksella edistetään oppilaan mahdollisuuksia opiskella täysipainoisesti kaikkia perusopetuksen oppiaineita.
- Opetus tähtää monikulttuurisen identiteetin kehittämiseen ja toiminnalliseen kaksikielisyteen.
- Arvioinnin tulee olla ohjaavaa ja kannustavaa ja oppilaan itsearviointia kehittävää.
- Opetuksen suunnitelmassa määrätään, käytetäänkö arvioinnissa sanallista arviota vai numeroarvostelua.
- Lukuvuoden päättyessä annetaan erillinen todistus maahanmuuttajien äidinkielen opetukseen osallistumisesta.
- Todistukseen merkitään opetettava kieli, opetuksen laajuus ja sanallinen arvio tai numeroarvosana.
- Päätösarviointi perustuu hyvän osaamisen kuvaukseen.

Maahanmuuttajaoppilaan arviointi eri oppiaineissa perusopetuksessa

- Otetaan huomioon oppilaan tausta ja vähitellen kehittyvä suomen kielen taito.
- On käytettävä monipuolisia, joustavia ja oppilaan tilanteeseen sovitettuja arviointimenetelmiä, jotta oppilas kykenee osoittamaan osaamisensa suomen kielen taitojen puutteista huolimatta.

- Sanallista arviointia voidaan käyttää koko perusopetuksen ajan päättöarviointia lukuun ottamatta (perusopetusasetus 10 §).

Uskonnon opetus

Uskonnon opetus järjestetään perusopetuksessa oppilaan oman uskonnon mukaan. Uskonnon opetus ei siten ole uskonnon harjoittamista tai uskonnollisiin tapahtumiin osallistumista. Perusopetuslain 13 §:n mukaisesti opetuksen järjestäjän tulee järjestää oman uskonnon opetusta, kun vähintään kolmen oppilaan huoltajat sitä vaativat, tai ortodoksista uskontoa, jos opetuksen järjestäjän kouluissa on kolme Suomen ortodoksiseen kirkkoon kuuluvaa oppilasta, sekä elämäkatsomustietoa, jos kouluissa on kolme kirkkoihin tai uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumatonta oppilasta. Periaatteena on se, että valinta uskonnonopetuksen muotojen välillä on pitkäkestoinen.

Jos uskonnollinen yhdyskunta antaa opetuksen, opetus korvaa perusopetusasetuksen 5 §:n mukaisen korvaavan opetuksen tai toiminnan eikä yhdyskunnan antamasta opetuksesta tule arvosanaa koulun todistukseen. Yhdyskunnan antamasta opetuksesta tulee tuoda selvitys kouluun. Muiden uskontojen opetusta varten Opetushallitus on vahvistanut opetussuunnitelman perusteet erillisillä päätöksillä (ks. www.oph.fi / opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteet).

Uskonnon opetuksen tehtävänä on tarjota oppilaalle tietoja, taitoja ja kokemuksia, joista hän saa aineksia identiteettinsä ja maailmankatsomuksensa rakentamiseen. Opetus antaa valmiuksia kohdata uskonnollinen ja eettinen ulottuvuus omassa ja yhteisön elämässä. Opetuksen tavoite on uskonnollinen ja katsomuksellinen yleissivistys. Kaikilla uskonnon opetuksen oppimäärillä on yhteiset tavoitteet:

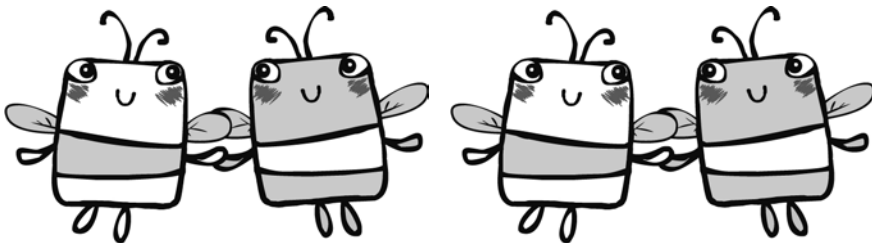
- perehdyttää omaan uskontoon
- perehdyttää suomalaiseen katsomusperinteeseen
- tutustuttaa muihin uskontoihin
- auttaa ymmärtämään uskontojen kulttuurista ja inhimillistä merkitystä ja
- kasvattaa eettisyyteen ja auttaa ymmärtämään uskonnon eettistä ulottuvuutta.

Uskonnon opetukseen voi kuulua uskonnonharjoittamisen tunteminen (virret, rukous, toimitukset jne.), ja opetukseen voi kuulua myös uskonnollisessa tilaisuudessa käynti tai siihen tutustuminen. Kaiken toiminnan perustana on oltava aina pedagoginen syy. Opettajan ei tarvitse olla opettamansa uskonnollisen yhdyskunnan jäsen. Uskonnon aineenopettajan kelpoisuus on yleinen aineenopettajan kelpoisuus, joka tarkoittaa korkeakoulututkintoa sekä opettajan pedagogisia opintoja sekä opetettavan aineen hallintaa (55 tai 35 ov). Muiden

uskontojen opetuksessa opettajan kelpoisuus on yleinen opettajakelpoisuus, asianomaisen uskonnon korkeakouluopinnot tai muuten hankitut riittävät tiedot ja asianomaisen uskonnon tuntemus.

Koulun juhlat kuten kevätjuhla, joulujuhla, itsenäisyyspäivä jne. ovat osa suomalaista kulttuuriperinnettä. Ne voivat sisältää uskonnollisia elementtejä (esim. virsi).

Uskonnollisiksi tilaisuuksiksi katsotaan sellaiset tilaisuudet, jotka sisältävät uskonnollisia elementtejä, esimerkiksi päivänavaukset, jumalanpalvelukset sekä muut uskonnolliset tilaisuudet, vierailut, vierailijat ja toimitukset. Oppilas ei ole velvollinen osallistumaan, jos tilaisuus on vastoin hänen (huoltajan) omaatuntoa. Ilmoitus (huoltaja tai huoltajat tekevät) osallistumattomuudesta tehdään koululle joko pysyväluonteisesti (lukuvuoden tai kauden alussa) tai tapahtumakohtaisesti. Koulun tulee tiedottaa huoltajille kaikista koulussa tapahtuvista uskonnollisista tilaisuuksista, jotta oppilaan perustuslaillisia oikeuksia (11 § 2 mom.) ei rikota. Tiedotus tapahtumista voidaan antaa pidemmäksi aikaa esim. seurakuntien pitämät päivänavaukset ja lukukausiin sisältyvät muut uskonnolliset tilaisuudet.



Perusopetuksen päättövaiheessa maahan tulleiden opetusjärjestelyt

Perusopetuslaki 25 § (oppivelvollisuus)

- Suomessa vakinaisesti asuvat lapset ovat oppivelvollisia.
- Oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna, jona lapsi täyttää seitsemän.
- Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 10 vuotta.
- Säännöksen mukaan vain lapset ovat oppivelvollisia.
- Aikuinen, joka ei ole saanut perusopetusta, on siihen oikeutettu, mutta hän ei ole oppivelvollinen.

Perusopetuslaki 5 §

- Kunta voi järjestää perusopetukseen valmistavaa opetusta (huom. perusopetukseen valmistava opetus ei ole sidoksissa luokka-asteisiin, vaan sitä annetaan maahanmuuttajille siinä tarkoituksessa, että he voisivat käyttää hyväkseen perusopetusta).
- Kunta voi järjestää myös lisäopetusta. Perusopetuksen oppimäärän suorittaneille järjestettävä lisäopetus on yhden vuoden kestävä.
- Lisäopetusta voidaan järjestää muun perusopetuksen yhteydessä, erillisessä lisäopetusryhmässä ja muissa oppilaitoksissa sekä työelämässä, järjestöissä ja yhteisöissä tapahtuvana ohjattuna opiskeluna.
- Kunta päättää perusopetuksen järjestämisestä muille kuin oppivelvollisille.

Perusopetuslain 46 §:ssä säädetään muille kuin oppivelvollisille annettavasta opetuksesta:

- Oppilaaksi voidaan ottaa myös sellainen henkilö, jonka tarkoituksena on ainoastaan yhden tai useamman perusopetuksen oppimäärään kuuluvan oppiaineen suorittaminen.
- Silloin opiskelija osallistuu vain siihen opetukseen, joka on tarpeen hänen tarkoitamiensa perusopetuksen oppimäärien suorittamiseksi.
- Muille kuin oppivelvollisille annettavassa opetuksessa voidaan poiketa opetussuunnitelman perusteissa määrätyllä tavalla perusopetuksen oppimäärään kuuluvista oppiaineista ja niiden laajuudesta.
- Muille kuin oppivelvollisille järjestettävä perusopetus voidaan järjestää osaksi tai kokonaan etäopetuksena.

Yksikköhinta

- Yksikköhinta on 18 vuotta täyttäneiden oppilaiden osalta 60 prosenttia opetuksen järjestäjälle oppilasta kohden määrätystä yksikköhinnasta tai sen kunnan yksikköhinnasta, jossa opetusta annetaan.

Päätelmät

- On tärkeää, että nuorelle tehdään kokonaisvaltainen suunnitelma: mitä hän jo osaa, mitä hän ei osaa saapuessaan maahan, miten opetus järjestetään.
- Järjestetään valmistavaa opetusta myös myöhään tulleille erikseen.
- Annetaan riittävästi suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetusta sekä oman äidinkielen opetusta.
- Hyödynnetään omakielisen opetuksen mahdollisuutta.
- Tulee kehittää nykyisiä joustomahdollisuuksia (mm. Jopo).

Tukitoimia perusopetuksessa ovat

- perusopetukseen valmistava opetus
- perusopetus joko yleisopetuksessa tai omassa ryhmässään (ns. erillinen nivelluokka), normaali valtionosuus (yli 18-vuotiaille 60 %)
- aikuisten perusopetus aikuislukiossa
- perusopetuksen suorittaminen erityisessä tutkinnossa
- perusopetuksen suorittaminen vapaan sivistystyön oppilaitoksissa (esim. kansanopisto)
- joustava perusopetus.

Perusopetuksen jälkeen mahdollisia tukitoimia ovat

- lisäopetus
- maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus
- ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus tai vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava koulutus
- vapaa sivistystyö (kansanopistot, kansalais- ja työväenopistot, kesäyliopistot, opintokeskukset).

Lukiokoulutus

Lukion opetussuunnitelman perusteiden (2003) mukaan koulutuksen järjestäjä päättää mainittujen säännösten rajoissa (LL 6 ja 8 §), missä laajuudessa oma-kielistä opetusta, oman äidinkielen opetusta sekä suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetusta lukiossa järjestetään, miten se organisoidaan ja milloin sitä on tarkoituksenmukaista toteuttaa useiden oppilaitosten yhteistyönä. Suomen tai ruotsin kielen ja opiskelijan äidinkielen opetuksen ohella maahanmuuttajien ja muiden vieraskielisten opiskelijoiden tulee saada myös muuta tarvittavaa tukea niin, että he selviytyvät lukio-opinnoistaan edellytyksiään vastaavalla tavalla. Maahanmuuttajien lukio-opintojen tukemiseksi Opetushallituksen www.edu.fi -sivustossa on osio maahanmuuttajien lukio-opintojen tukemisesta ja malli opintovalmiuksia parantavasta kurssista koulutuksen järjestäjien ja lukioitten tueksi. Opiskelutaitoja parantava kurssi on lukion soveltava kurssi.

- Maahanmuuttajia ja muita vieraskielisiä opiskelijoita on jo lukio-opintojen alussa informoitava heidän opiskelumahdollisuuksistaan, tukijärjestelyistä sekä heidän oikeuksistaan ylioppilastutkinnossa.
- Kulttuurinen tai uskonnollinen tausta ei ole peruste taito- ja taideaineiden opinnoista vapauttamiselle, mutta sisällöissä voidaan joustaa.
- Koulutuksen järjestäjän tulee huomioida eri kulttuurien ruokailu-, juhla- ja pukeutumisperinteet.

Suomi tai ruotsi toisena kielenä lukiossa

- Suomi tai ruotsi toisena kielenä on yksi äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen oppimäärästä.
- Sitä voidaan opettaa, jos opiskelijan äidinkieli ei ole suomi, ruotsi eikä saame.
- Oppilas arvioidaan suomi toisena kielenä -oppimäärän mukaan, jos se on valittu hänen oppimääräkseen, huolimatta siitä, onko hänelle järjestetty erillistä suomi toisena kielenä -opetusta vai ei tai onko lukio voinut tarjota vain osan suomi toisena kielenä -kurseista.
- Suomi äidinkielenä oppimäärän mukaan suoritettut kurssit luetaan täysimääräisesti hyväksi suomi toisena kielenä -kurssiin, ja niiltä saatu arvosana siirtyy suomi toisena kielenä -kurssin arvosanaksi.

- Suomi toisena kielenä -kurssit korvaavat suomi äidinkielenä oppimäärän kurssit vain siinä määrin kuin niiden tavoitteet ja sisällöt vastaavat toisiaan.
- Oppimäärän lähtökohtana on toisen kielen oppimistilanne: opiskelija oppii suomea suomenkielisessä ympäristössä, ja hänelle kehittyy vähitellen monipuolinen suomen kielen taito oman äidinkielen rinnalle.
- Tavoitteet ja sisällöt perustuvat perusopetuksessa tai muualla hankittuun suomen kielen perusteiden hallintaan.
- Keskeinen tavoite on, että opiskelija saavuttaa sellaisen suomen kielen taidon, että hän voi opiskella täysipainoisesti kaikkia lukion oppiaineita ja että hänen on mahdollista jatkaa opintojaan sekä selviytyä työelämässä suomen kielellä.
- Yhdessä oman äidinkielen kanssa suomi toisena kielenä -opetus vahvistaa opiskelijan monikulttuurista identiteettiä ja rakentaa pohjaa toiminnalliselle kaksikielisyydelle.

Ruotsin kieli

- Lukiolaki 13 §, toinen momentti, erityiset opetusjärjestelyt: Opiskelijan opiskelu voidaan järjestää osittain toisin kuin tässä laissa ja sen nojalla säädetään ja määrätään, jos lukion oppimäärän suorittaminen olisi opiskelijalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen joltakin osin kohtuutonta.

Maahanmuuttajien oman äidinkielen opetus lukiossa

- Maahanmuuttajille ja muille vieraskielisille voidaan mahdollisuuksien mukaan järjestää myös oman äidinkielen opetusta yhteistyössä muiden oppilaitosten kanssa.
- Perusteiden liitteessä 4 on Opetushallituksen suositus maahanmuuttajien äidinkielen opetuksen perusteiksi.

Ylioppilastutkinto

- Kokelas, jonka äidinkieli ei ole suomi, ruotsi tai saame, voi ylioppilastutkinnossa korvata pakollisen äidinkielen kokeen muulla kokeella suomen tai ruotsin kielessä. Tämän kokeen nimi on suomi/ruotsi toisena kielenä -koe.

- Myös syntymäkuuro tai varhaislapsuudessa kuuroutunut kokelas voi korvata pakollisen äidinkielen kokeen suomi/ruotsi toisena kielenä -kokeella.
- Jos on lukiossa opiskellut suomi äidinkielenä -oppimäärän mukaan, voi kirjoittaa halutessaan suomi toisena kielenä -kokeen.
- Jos on lukiossa opiskellut suomi toisena kielenä -oppimäärän mukaan, voi halutessaan kirjoittaa suomi äidinkielenä -kokeen.
- Osallistumisoikeutta suomi tai ruotsi toisena kielenä -kokeeseen ei tarvitse hakea ylioppilastutkintolautakunnalta.
- Ilmoittautumistietojen saavuttua lukioista ylioppilastutkintolautakunta tarkistaa väestörekisteristä kokelaan osallistumisoikeuden (äidinkielen).

Suomi/ruotsi toisena kielenä -ylioppilaskoe

- Suomi/ruotsi toisena kielenä -ylioppilaskokeen on voinut suorittaa vuodesta 1996 alkaen.
- Se on kypsyyskoe, joka testaa sekä kielitaitoa että opiskeluvälmiuksia.
- Se on äidinkielen kokeen ja vieraiden kielten kokeiden välimuoto.
- Koe ei sisällä kuunteluosuutta.

Ks. <http://www.minedu.fi/yo-tutkinto/suomtoikoe.html>.

Vieraskieliset kokelaat

- Jos ylioppilaskokelaan äidinkieli on muu kuin se kieli, jolla hän suorittaa ylioppilastutkinnon, tai äidinkieli on muu kuin se kieli, jossa hän suorittaa äidinkielen kokeen, lautakunta voi ottaa tämän arvostelussa huomioon.
- Lautakunta voi ottaa lisäksi huomioon muita erityisen painavia syitä, esimerkiksi sen, että kokelas on käynyt pitkään koulua ulkomailla. (Ylioppilastutkintoasetus 1000/1994 19 §.)

Maahanmuuttajien oppimistuloksista

Kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet, että maahanmuuttajaoppilaat pärjäävät lukemisessa, kirjoittamisessa ja matematiikassa kantaväestöä heikommin. Lisäksi ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajaoppilaat pärjäävät huomattavasti heikommin kuin toisen polven maahanmuuttajaoppilaat. Kyse on siis kohtuullisen normaalista ilmiöstä, joka on todennettu ympäri maailmaa. (Pisa 2006.)

Helsingin yliopiston Koulutuksen arviointikeskuksen PISA 2006 tutkimusarvioinnin mukaan maahanmuuttajalapsat saavat Suomessa niin hyvää perusopetusta, että myös heidän Pisa-osaamisensa on korkeammalla tasolla kuin OECD-maiden maahanmuuttajilla. Tutkimus koskee sekä ensimmäisen että toisen polven maahanmuuttajia. Vaikka Suomessa PISA 2006 tutkimukseen osallistujista olikin vain noin 3 prosenttia ulkomaalaistaustaisia, hyviä oppimistuloksia ei voida selittää heidän vähäisellä määrällään. Suomessa myös heikoimmat oppilaat, olivat he sitten ulkomaalaistaustaisia tai Suomessa syntyneitä, olivat parempia kuin vertailussa olleiden OECD-maiden heikoimmat. Myös parhaimmisto oli vertailumaita parempi. Kun Pisa 2006 -tutkimuksen Suomen ja muiden maiden tuloksia on verrattu maahanmuuttajien osalta, on havaittu, että Suomessa asuvat maahanmuuttajat saavat 50 PISA-pistettä enemmän kuin OECD-maiden maahanmuuttajat keskimäärin. Kansainvälisesti vertailtuna Suomessa asuvat maahanmuuttajaoppilaat saavat siis hyvää opetusta. Mutta toki haasteita riittää Euroopan ovien avautuessa yhä suuremmille maahanmuuttajamäärille. Koulutuksessa on osattava ennakoida maahanmuuttajien tarpeet ja kielen oppimisen tärkeys. Tällä tavoin Pisa-tulokset pysyvät korkeina jatkosakin.

Kansainvälisiä tuloksia täydentää hyvin Opetushallituksen tekemä tutkimusraportti *Maahanmuuttajaoppilaat ja koulutus – tutkimus oppimistuloksista, koulutusvalinnoista ja työllistämisestä* (Opetushallitus 2008). Meille Suomessa ei luonnollisestikaan riitä se, että maahanmuuttajaoppilaamme menestyvät hyvin muiden maiden maahanmuuttajiin verrattuna, vaan meidän näkökulmasta maahanmuuttajaoppilaat pyrkivät samoihin tuloksiin kantaväestön kanssa. Opetushallituksen raportin mukaan maahanmuuttajaoppilaat suoriutuvat heikommin suomenkielisiin verrattuna esim. 5. ja 6. luokan oppimistuloksissa ympäristö- ja luonnontiedon ja matematiikan osalta sekä 9. luokan matematiikassa ja äidinkiessä selkeästi heikommin. Lisäksi noin kolmannes maahanmuuttajaoppilaista kuuluu heikoimmin menestyneiden kymmenykseen, mutta joukossa on myös erinomaisen hyvin suoriutuvia. Hyvin heikosti menestyviä on perusopetuksen päättövaiheessa kuitenkin vähemmän kuin alemmilla luokilla.

Maahanmuuttajaoppilaat kuitenkin viihtyvät koulussa hyvin. Erittäin hyvin viihtyi maahanmuuttajista 33 % , kun vastaava prosentti kantaväestön oppilailla oli 23 %. Hyvin viihtyivät koulussa myös heikosti menestyneet maahanmuuttajaoppilaat. Maahanmuuttajatytöt viihtyivät koulussa paremmin kuin pojat. Lieköhän tähän syynä se, että maahanmuuttajaoppilaita opettavat opettajat ovat hyvin suurelta osin naisia?

Maahanmuuttajista tytöt viihtyvät koulussa poikia paremmin (40 %/27 %). Pojat kuitenkin arvioivat kykynsä ja osaamisensa korkeammiksi kuin tytöt. Mielienkiintoinen yksityiskohta tutkimuksen tuloksissa on se, että muunkieliset tytöt arvioivat osaamisensa hieman korkeammaksi kuin suomenkieliset pojat. Yleensä maahanmuuttajaoppilaat ovat saaneet myös hieman enemmän erityisopetusta kuin osaamisen perusteella voisi odottaa.

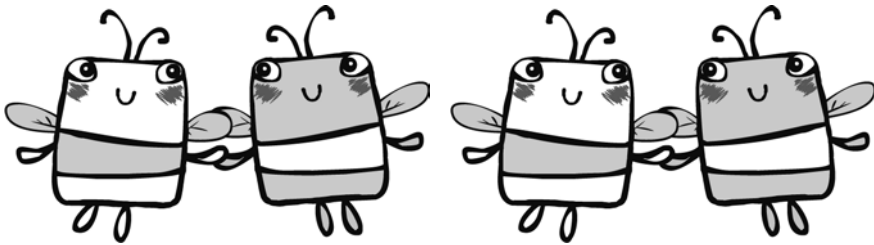
Kantaväestön oppilaiden kaikkien aineiden keski-arvo on keskimäärin 0,35 numeroa ja lukuaineiden keskiarvo keskimäärin 0,42 numeroa korkeampi kuin vieraskielisillä oppilailla. Ero on suurin reaaliaineissa; historiassa, biologiassa ja maantiedossa. Pienimmät erot ovat taito- ja taideaineisiin kuuluvissa käsityössä ja kuvataiteessa. Tämä kertoo siitä, että reaaliaineiden opiskelu, joka vaatii pitkien tekstikappaleiden lukemista ja ymmärtämistä, on edelleen haastavaa maahanmuuttajille. Niinpä tulevaisuudessa tarvitaan edelleen paljon koulutusta muiden oppiaineiden opettajille, jotta he saisivat paremmat valmiudet ottaa maahanmuuttajien heterogeeniset kielelliset valmiudet huomioon opetuksessaan.

Kielten arvosanat sen sijaan ovat jopa parempia (paluu- ja toisen polven maahanmuuttajilla) kuin kantaväestöllä. Kantaväestöä suhteellisesti enemmän aloittavat perusopetuksen lisäopetuksessa kaikki muut maahanmuuttajaryhmät paitsi EU:n ulkopuolelta tulevat paluumuuttajat. Lukiokoulutuksen aloittavat kantaväestöä useammin toisen polven maahanmuuttajat ja EU:n ulkopuolelta tulevat paluumuuttajat. Ammatillisen koulutuksen aloittavat kantaväestöä enemmän EU-alueen paluumuuttajat ja ensimmäisen polven maahanmuuttajat. Maahanmuuttajanuoret myös hakevat ja pääsevät lukiokoulutukseen heikomalla koulumenestyksellä kuin kantaväestön nuoret.

Toisen asteen ulkopuolelle jäämisen riski suhteessa kantaväestöön on maahanmuuttajaryhmillä yleensä noin kaksinkertainen. Riski jättää yhteishaussa hakematta, jäädä koulutuksen ulkopuolelle hakemisesta huolimatta ja keskeyttää koulutus varhain on maahanmuuttajilla erityisen suuri. Erityisesti suurin riski on EU:n ulkopuolelta tulleilla ensimmäisen polven maahanmuuttajilla. Heillä hakematta jättämisen riski on noin kolminkertainen, ulkopuolelle jäämisen noin viisinkertainen ja koulutuksen varhaisen keskeyttämisen riski noin

kaksinkertainen verrattuna kantaväestöön. Tytöt ovat suurin riskiryhmä. Tällä ryhmällä riskisuhde vain kasvaa, kun jälkivalinnat ja perusopetuksen lisäopetukseen siirtyminen otetaan huomioon: he eivät hae opiskelupaikkaa epäonnistuneen yhteishaun jälkeen yhtä aktiivisesti kuin muut maahanmuuttajataustaiset tai kantaväestö. Vieraskielisistä työn ja koulutuksen ulkopuolella onkin lähes kaksinkertainen osuus verrattuna kantaväestöön. Joka viides maahanmuuttajatyttö kuuluu luokkaan muu tai tuntematon, mikä tarkoittaa, että he ovat yleensä kotiäiteinä.

Raportin tulokset ovat siis osin karua kerrottavaa. Positiivista on se, että maahanmuuttajat viihtyvät koulussa hyvin ja heidän asenteensa koulua ja omia taitojaan kohtaan ovat erittäin positiivisia. Heidän oppimistuloksensa myös paranevat huomattavasti, kun maassaoloaika pitenee ja erityisesti toiseen polveen tultaessa. Suurin riskiryhmä ovat EU:n ulkopuolelta tulleet, jotka tarvitsisivatkin ihan omia tukitoimiaan koulutuksessa menestyäkseen. Jatkossa suuri haaste onkin, kuinka ottaa eri maahanmuuttajaryhmien erilaiset tarpeet opetuksessa paremmin huomioon.



Rasismi haasteena kouluyhteisössä

Anna Rastas, tutkija, Tampereen yliopisto

Jotta ymmärtäisimme miten monin eri tavoin rassistiset ajattelutavat vaikuttavat suomalaisessakin yhteiskunnassa, koulumaailma mukaan lukien, on tarkoituksenmukaista tarkastella rasismina paitsi vanhoja rotuoppeja ja niihin pohjautuvia asenteita, myös näiden erilaisia seurauksia arkisessa toiminnassamme ja kulttuurissamme. Suosin siis laajoja rasismien määritelmiä.¹ Rasismi vaikutti suomalaisessakin kouluopetuksessa jo silloin, kun rasismista ei vielä edes puhuttu. Valtaosa tämän päivän koululaisten isovanhemmista omaksui rotuopit ja niihin kytkeytyvät ajatukset kansojen ja ihmisten eriarvoisuudesta omina kouluvuosinaan osana tuon ajan koulun virallista opetusta (esim. Paasi 1998). Nykyään oppikirjat, ja todennäköisesti useimmat opettajatkin, kyseenalaistavat vanhat rotuteoriat. Silti ajatukset ihmisrotujen olemassaolosta ja eriarvoisuudesta elävät yhä peruskoululaisten ajatuksissa (esim. Ervasti 2006; Virrankoski 2001), ja niiden kaikuja voi tunnistaa myös joidenkin opettajien puhetavoissa.

Yhä useammissa suomalaisissa kouluissa on pikkuhiljaa siirrytty usein varsin ylimalkaiseksi jäävästä suvaitsevaisuuspuheesta (ks. Suurpää 2005) julkilausuttuun rasismien vastaiseen toimintaan. Tämä on havaittavissa esimerkiksi siinä, miten erilaisiin koulujen omiin sääntöihin kirjataan se, ettei koulussa hyväksytä rasismia. Tällaisilla julkilausumilla on varmasti ennaltaehkäisevää vaikutusta, mutta edelleenkin rasismien vastaisuus näyttäytyy koulumaailmassa lähinnä reagoimisena sellaiseen toimintaan, vaikkapa koulukiusaamiseen, jonka opettajat katsovat rasismiksi. Rasismiksi määritellään usein vain tietoinen ja tarkoituksellinen toiminta, vaikka rasismiksi voidaan ajatella ja rasismia voi tuottaa sellainenkin toiminta, joka ei ole tarkoitettu rassistiseksi (esim. Ridley 1995). Opettaja, joka esimerkiksi ei puutu rassistiseksi määriteltävien ilmausten käyttöön, tulee käytöksellään hyväksyneeksi rassistiset puheet osana koulun kulttuuria. Opettajanhuoneiden sisälläkin saattaa olla hyvin erilaisia näkemyksiä siitä, mitkä ilmaukset ovat sopivia tai epäsoivia eri ihmisryhmistä puhuttaessa. Siksi tarvittaisiin edelleen keskustelua siitä, millaiset asiat koululaitoksessa tulisi tuomita rasismina. Sitou-

1 Tavoista määritellä rasismia tieteessä ja arkipuheessa ks. Rastas 2005.

tuminen rasismiin vastaiseen toimintaan edellyttää paitsi avoimeen rasismiin reagointia myös omien vanhojen asenteiden ja ajattelutapojen tarkistuksia.

Rasistiset ajattelutavat ovat värittäneet vuosikymmenien ajan suomalaistakin kulttuuria ja koululaitosta sen osana. Siksi rasismiin erilaisten ilmenemismuotojen tunnistaminen tuo varsin nopeasti aiempaa selvästi monietnisemmäksi ja monikulttuurisemmaksi muuttuneen maan koululaitokselle melkoisia haasteita. Avoimen, esimerkiksi väkivaltana, syrjintänä, häirintänä ja koulukiusaamisena ilmenevän rasismiin ohella rasismi voi ilmetä kouluissakin tietynlaisina muina kansojen ja kulttuureiden koskevana puhetapoina tai esimerkiksi visuaalisina esityksinä. Rasismiin vastaisuudessa on kyse ennen kaikkea siitä, että oppilaille turvataan mahdollisuus tasa-arvoon ja ihmisarvoon. Rasismiin kitkeminen koulumaailmasta on myös sivistyksellinen tehtävä. Jo kauan sitten kyseenalaistetut (esim. UNESCO 1969) rotuopit edustavat sellaista epä-älyllisyyttä, johon tulisi tarttua kaikessa opetuksessa.

Rasismiin tunnistaminen on monesti vaikeaa, ja vielä vaikeampaa on sen vastustaminen. Opettaja voi halutessaan kyseenalaistaa oppilaiden rasistiset puheet, mutta kollegoiden asenteisiin puuttuminen on hankalampaa. Koululaisen on vielä vaikeampaa kyseenalaistaa opettajiensa toimintaa. Yksi rasismiin tunnuspiirre on vallankäyttö. Lapsetkin oppivat jo hyvin nuorina sen, että erilainen ihonväri tai ulkomaalaisuus on asia, joka voidaan kääntää toisia vastaan. Tiukan paikan tullen, riitatilanteissa, ”hyväkin kaveri” voi sen tehdä, jos ympäristö sallii tällaisen vallankäytön. Rasismi kaikessa epätasa-arvoisuudessaan rakentuu juuri sille logiikalle, ettei esimerkiksi rasistisia solvauksia voi, ainakaan sellaisenaan, kääntää niiden sanojaa vastaan. Lapsi tarvitsisi aikuisen apua erityisesti silloin, kun hänellä itsellään ei ole keinoja puolustautua. Opettajien työkalupakkiin tulisi kuulua paitsi välineitä eli tietoa tunnistaa rasismia myös taitoa eli erilaisia strategioita selvittää, miksi jokin asia voidaan määritellä rasismiksi tai miksi joku teko voi tuottaa rasismia.

Rasismia eivät kohtaa vain maahanmuuttajat tai tiettyihin etnisiin vähemmistöihin kuuluvat suomalaiset. Maahanmuuttajien ohella yhä useammalla Suomessa syntyneellä lapsella on vanhempien tai isovanhempien kautta siteitä Suomen ulkopuolelle, ja rasismiin uhreiksi voivat joutua yhtä lailla suomalaisten ja ulkomaalaisten liitoista syntyneet (tai tällaisten ihmisten jälkeläiset) tai ulkomailta suomalaisiin perheisiin adoptoidut lapset (ks. Rastas 2007). Lasten kohtaaman rasismiin määrä ja ilmenemismuodot riippuvat monista eri asioista: lapsen iästä, sukupuolesta, siitä millaiseen vähemmistöön lapsi kuuluu tai hänen oletetaan kuuluvan ja siitä, millaisia mielikuvia liitämme eri maihin, kansoihin ja kulttuurisiin. Lasten mahdollisuudet vastustaa itseensä kohdistuvaa rasismia ovat nekin riippuvaisia monista eri tekijöistä. Kun rasismi näyttää olevan aikuisillekin

hyvin vaikeasti määriteltävä käsite, voimme vain kuvitella, miten vaikeaa lasten on perustella sitä, että he tulkitsevat jonkun toiminnan rasismiksi. Lapset voivat myös kokea heihin kohdistuvan rasismien hyvin eri tavoin: tapahtuma, jota toinen kuvailee ”pikku jutuksi”, voi toiselle olla hyvin traumaattinen kokemus. Lapset vähättelevät usein rasismien kokemuksiaan jo siitäkin syystä, etteivät halua leimautua rasismien uhriksi. He eivät hevin kerro kokemastaan rasismista edes omille vanhemmilleen. Vaikenemisen taustalla on usein tunne tai kokemuksen myötä hankittu tieto siitä, ettei lasta kuunnella, ymmärretä eikä oteta vakavasti. (Rastas 2004.)

Jos rasismien tunnistaminen lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa on usein vaikeaa, vielä työläämpää on tunnistaa rakenteellinen rasismi. Joidenkin lasten huonompaa koulumenestystä voidaan perustellusti selittää heikommalla suomen tai ruotsin kielen taidolla tai heidän vanhempiansa kouluhistorialla. Kun meillä kuitenkin on tietoa siitä, että paitsi maahanmuuttajille myös esimerkiksi romanilapsille rasismien kokemukset koulussa ovat arkipäivää, myös rasismi olisi otettava huomioon yhtenä mahdollisena selittäjänä joidenkin ryhmien heikompaan koulumenestykseen. Rakenteellisen rasismien mahdollisuus on olemassa myös silloin, kun työmarkkinat eivät avaudu hyvästä koulumenestyksestä huolimatta (esim. Ruotsissa ks. Rooth 2001). Rakenteellisena, sosiaalisena ja taloudellisena epätasa-arvona ilmenevän rasismien näkyväksi tekemistä hankaloittaa myös suomalaisiin oloihin soveltuvien, erilaiset vähemmistöryhmät huomioivien tilastointimenetelmien puuttuminen.

Suomessa on käyty toistaiseksi hyvin vähän keskustelua rasismien vaikutuksista lasten hyvinvointiin, minäkuvaan ja näiden myötä myös koulumenestykseen. Osaavatko esimerkiksi koulukuraattorit ja terveydenhoitajat yhdistää joidenkin lasten pahoinvoinnin ilmentymät heidän rasismien kokemuksiinsa? Olen tutkimuksissani kohdannut useita nuoria, jotka sanovat kokemansa rasismien tärkeimmäksi syyksi koulunkäyntinsä keskeyttämiseen. Nämä, samoin kuin muutkin tapaamani rasismia koulussa kohdanneet lapset ja nuoret, ovat jääneet hyvin yksin kokemustensa kanssa. Ymmärtäjinä, ja joskus puolustajina, he mainitsivat lähinnä sellaiset kohtalotoverit, jotka itsekin olivat kohdanneet rasismia. Nämä nuoret näkevät ja tulkitsevat monet asiat hyvin eri tavoin kuin valtaväestöön kuuluvat ikätoverinsa (ks. Rastas 2008). Tasa-arvoista kouluympäristöä rakentavan opettajan (tai kouluterveydenhoitajan tai koulukuraattorin) olisi hyvä tietää jotain myös tuosta toisesta, ”ei-valkoisesta” tai vähemmistöjen todellisuudesta.

Opettajien ehdoton enemmistö kuuluu edelleen valtaväestöön. Voiko tällainen opettaja tietää riittävästi rasismista? Opettajankoulutus ei ainakaan vielä anna riittävästi eväitä rasismien eri ilmenemismuotojen tunnistamiseen ja rasismiin

liittyvien kysymysten käsittelyyn. Rasismi aiheena on yleensä osana muuta, ja opettajaksi opiskeleville usein vielä valinnaista, ”monikulttuurisuus-opetusta”, jos siinäkään. Rasismi omana aiheenaan jää helposti muiden maahanmuuttajaoppilaiden opetusta koskevien erityiskysymysten varjoon. Myöskään oppikirjojen tuotannossa, puhutaanpa sitten tekstisisällöistä tai kuvituksista, ei vielä ole osattu huomioida sitä, miten monenlaisia taustoja omaavista lapsista koululuokat nykyään muodostuvat.

Edelleen ajatellaan, että rasismi koskettaa vain joidenkin lasten elämää. Näin ei kuitenkaan ole. Kaikkia lapsia, myös valtaväestöön kuuluvia, tulisi suojella rasismilta. Rasismi tuottaa paitsi epätasa-arvoa ja epä-älyllisyyttä myös paljon sellaisia tunteita, jotka vahingoittavat muitakin kuin rasismin uhreja. Epäoikeudenmukaisuuden kokemukset tuottavat lapsissa ahdistusta myös silloin, kun vääräyys kohdistuu esimerkiksi johonkin luokkakaveriin. Monikulttuurisessa ympäristössä kasvaneet suomalaislapset tunnistavat rasismia joskus paremmin kuin heidän vanhempansa tai opettajansa, vaikka eivät uskaltaisikaan puuttua siihen. Valtaväestöön kuuluvilla suomalaislapsilla rasismin vastustaminen on ennemminkin passiivista erilaisuuden suvaitsemista kuin aktiivista rasismiin puuttumista (Suurpää 2002).

Lapsia tulisi suojella myös siltä, ettei heistä tule rasisteja. Rasistiset nuorisokulttuurit näyttävät joillekin nuorille houkuttelevina identifioitumisen paikkoina (esim. Perho 2007). Väkivallan ja vihan varaan rakentuviin kulttuureihin kuulumisen haitat ovat kuitenkin paljon suurempia kuin niihin kuulumisen hyödyt (esimerkiksi hetkittäiset johonkin joukkoon kuulumisen tai ”sankaruuden” tunteet). Aikuisilla ei kuitenkaan aina näytä olevan valmiuksia perustella nuorille esimerkiksi sitä, miksi rasistinen kielenkäyttö on tuomittavaa. Tai sitten meillä ei ole rohkeutta vaatia lapsia ja nuoria perustelemaan rasistista toimintaansa. Rasismi on asettanut kouluyhteisölle ennen kaikkea haasteen opetella keskustelemaan rasismista. Lapset ja nuoret ovat tähän ehkä valmiimpia kuin me aikuiset.

Kirjallisuutta

Ervasti, Heikki (2006) Arvot, arki, tulevaisuus. Raportti turkulaisnuorten arvoista. Turun yliopisto, Sosiaalipolitiikan laitos, Sarja A:17/2006.

Paasi, Anssi (1998) Koulutus kansallisena projektina. ”Me” ja ”muut” suomalaisissa maantiedon oppikirjoissa. Teoksessa Alasuutari, Pertti & Ruuska, Petri (toim.) *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Tampere: Vastapaino. s. 215–250.

Perho, Sini (2007) Mainetta keräsin tuolla – ja sitä hän tuli. Kingiyden rakentuminen rasistisessa nuorisokulttuurissa. *Nuorisotutkimus* 25:4, 18–32.

Rastas, Anna (2004) Miksi rasismien kokemuksista on vaikea puhua? Teoksessa Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta – neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus. s. 33–55.

Rastas, Anna (2005) Rasismi: oppeja, asenteita, toimintaa ja seurauksia. Teoksessa Rastas, Anna & Huttunen, Laura & Löytty, Olli (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino. s. 69–116.

Rastas, Anna (2007 a) Rasismi lasten ja nuorten arjessa. *Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi*. Tampere University Press ja Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto.

Rastas, Anna (2008) Kuinka rasismi värittää kulttuuria ja identiteettejä. Teoksessa Lahikainen, Anja-Riitta & Punamäki, Raija-Leena & Tamminen, Tuula (toim.) *Kulttuuri lapsen kasvattajana*. Helsinki: WSOY. s. 246–265.

Ridley, Charles R. (1995) *Overcoming Unintentional Racism in Counselling and Therapy. A Practitioner's Guide to Intentional Intervention*. Thousand Oak, London, New Delhi: Sage.

Rooth, Dan-Olof (2001) Etnisk diskriminering och ”Sverige-specifik” kunskap – vad kan vi lära från studier av adopterade och andra generationens invandrare. *Ekonomisk Debatt* 29(8), 535–546.

Suurpää, Leena (2002): Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 28.

Suurpää, Leena (2005) Suvaitsevaisuus: sietämistä vai solidaarisuutta? Teoksessa Rastas, Anna & Huttunen, Laura & Löytty, Olli (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino. s. 41–68.

Unesco (1969) Four statements on the race question.

Saatavissa internetissä

<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001229/122962eo.pdf>

Virrankoski, Osmo (2001) Maa kallis isien: tutkimus peruskoulun päättävien oppilaiden isänmaallisuudesta, suvaitsevaisuudesta ja etnisistä ennakkoluuloista. Turku: Kirja-Aurora.

Ostokassit pullollaan – miten opettaja voi kehittää valmiuksiaan maahanmuuttajan kohtaamisessa?

Heidi Vaarala, yliopistonopettaja, Jyväskylän yliopisto

Kun opettaja kohtaa luokassaan ensimmäisen maahanmuuttajalapsen tai nuoren, olo on kuin nälkäisellä ison perheen äidillä, joka pyörii marketissa ilman ostoslistaa: ei tiedä, minne suunnistaa eikä mihin ryhtyä. Ostoslista auttaa molempia: perheenäidin ostoslista voi näyttää tältä:

Neljä banaania
Jäävuorisalaattia
Ruisjauhopussi
Viisi tomaattia
Suolakurkkusiivuja
Kananmunia
Maitoa
Perunoita
Ilta-Sanomat
Leipää
Vitamiinipillereitä



Miltä sitten voisi näyttää maahanmuuttajaa opettavan opettajan ostoslista? Opettajien tarpeet ovat yhtä tärkeitä kuin äitienkin. Maahanmuuttajia opettavat opettajat haluavat keskustella monista opetukseen liittyvistä asioista perusteellisesti niin keskenään kuin yhdessä eri alojen asiantuntijoidenkin kanssa. Myös hallinto ja rehtorit on syytä saada mukaan tähän keskusteluun. Koulukohtaisesti voidaan järjestää tilaisuuksia keskustella ja kehittää kielen opetukseen ja maahanmuuttajuuteen liittyviä asioita. Keskustelunaiheita on paljon, ja tähän olen listannut muutamia polttavimpia ostoslistan muotoon. Maahanmuuttajia opettavan opettajan taitoja voidaan lähteä täydentämään seuraavien osataitojen avulla:

Neljä banaania eli Kielitaidon eri osa-alueet

Opettajaa tukee tieto siitä, että kielitaito jaetaan neljään osataitoon: puhumiseen, kuullun ymmärtämiseen, kirjoittamiseen ja luetun ymmärtämiseen. Hän voi omaa työtä suunnitellessaan pohtia, millaisen osan kukin osataito hänen opetuksessaan saa ja mitä oppilaan taitoja voisi tukea tehokkaammin. Kielitaidon osa-alueet voidaan myös arvioida erikseen, ja näin saadaan oppijalle kielitaitoprofiili. Onko todella niin, että oppilas oppii välitunneilla ja vapaa-aikana *pubumisen taidon*, vai pitäisikö oppitunneilla harjoitella vaikkapa nopeaa reagoimista yllättävissä tilanteissa tai valmistautua puhumaan virallisessa tilanteessa esimerkiksi rehtorin tai terveydenhoitajan kanssa asioidessa. *Puheen ymmärtäminen* on taito, jossa kehitytään: aluksi ymmärretään vain konkreettisissa tilanteissa, joissa konteksti tukee; vasta myöhemmin opitaan ymmärtämään opettajan puhetta oppitunnilla. *Kirjoittamistaidon* kehittyminen saattaa alkaa kynänpitämisen harjoituksista. *Lukemisen* oppimisessa tärkeää on erilaisten ongelmatilanteiden ratkaiseminen lukemisstrategioiden avulla, esimerkiksi oppilas opetetaan ennakoimaan tulevaa tekstiä eli hän tutkii aluksi otsikot, kuvat, kuvatekstit, tilastot ja tiivistelmät ja vasta tämän jälkeen ryhtyy lukemaan oppikirjan tekstiä.

Neljään kielitaidon osa-alueeseen liittyy kuhunkin kiinteästi kielen rakenne ja sanasto. Myös ne vaativat osansa oppimisprosessissa. Tarkkaa rakenteen analyysia tarvitaan, kun kirjoitetaan kompleksisia tekstejä. Sanaston opetuksessa on taas hyvä tiedostaa, mitkä sanat ovat keskeisiä ja nopeasti opittavia, mitkä taas kuuluvat frekvenssiltään harvinaisempien sanojen joukkoon. Sanaston mieleenpainamisessa on tärkeää hyödyntää mahdollisimman monia omaksumisen reittejä ja tapoja: esimerkiksi visuaalista, auditiivista ja tekemistä.

Jäävuorisalaattia eli Keitä oppilaani ovat?

Suomi toisena kielenä -opetuksella on tavoitteet, jotka on määritelty opetussuunnitelman perusteissa. Niissä sanotaan, että uuden kielen oppiminen kestää useita vuosia. Tutkimuksenkin mukaan uuden kielen oppiminen niin, että sitä voi käyttää esimerkiksi reaaliaineiden tunnilla, ”akateemisiin tarkoituksiin”, kestää viidestä seitsemään vuotta. Niin oppilaan kuin opettajankin on hyvä tietää tavoitteet, joihin pyritään. On eri asia opettaa kieltä kunnianhimoiselle Svetlanalle, joka tietää menevänsä lukioon ja ryhtyvänsä isona lääkäriksi kuin Arkadille, joka haaveilee kokin urasta. Tulevaisuuden tavoitteet antavat raamit opetukselle – miten kompleksiseen kielitaitoon pyritään vai panostetaanko opetuksessa sujuvaan suomen puhumiseen.

Opettaja voi pohtia myös oppilaan taustaa ja arkipäivän elämää opetusta suunnitellessaan. Oppilas voi olla niin kuin Amira, joka on käynyt valmistavaa

opetusta puoli vuotta ja jonka vanhemmat eivät osaa lukea eivätkä kirjoittaa. Amira näyttää oppivan hitaasti, mutta hän tanssii ja laulaa paljon ja mielellään. Amiran opettaminen on erilaista kuin Paven opettaminen. Pave on 8A-luokalla, ja Suomessa vietettyjä vuosia hänellä on takana jo viisi. Hänen vanhempansa käyvät töissä. Pavella on paljon kavereita, ja illat kuluvat tietokoneen ääressä irkkaillen ja mesettäen. Amiran kiinnostusta musiikkiin voi käyttää apuna kielenopiskelussa, Paven taas voi laittaa pohtimaan kirjoitetun ja puhutun kielen eroja ja muokkaamaan vahvaa murrosikäisen kieli-identiteettiä, johon kuuluu niin puhekielinen kirjoittaminen, yleiskielinen kirjoittaminen kuin tilanteinen puhuminenkin.

Hyvä kielenoppija tutustuu itseensä kielenoppijana ja käyttää oppimiseen useita eri strategioita. Hän myös järjestää itselleen monia mahdollisuuksia käyttää opittavaa kieltä.

Ruisjauhoppussi eli Millainen on oppilaan arkipäivä?

Niin opettaja kuin oppilaskin saavat paljon tärkeää tietoa, jos kurkistetaan tarkemmin oppilaan tuiki tavallisen päivän kulkuun kielenkäytön näkökulmasta. Kurkistuksen voi toteuttaa esimerkiksi piirrosharjoituksella: oppilas piirtää kellon ja sijoittelee sen ympärille mahdollisimman tarkasti tiedon siitä, mitä kieltä ja kenen kanssa hän milloinkin käyttää. Tuloksena saattaa olla, että oppilaalla on runsaasti suomen kielen harjoittelumahdollisuuksia vapaa-aikanaan. Tällöin hänellä on myös hyvät mahdollisuudet oppia kieltä. Yhtä hyvin tulokseksi saattaa tulla, ettei oppilas juurikaan käytä somea oppituntien ulkopuolella. Tällöin opettaja voi pyrkiä ohjaamaan oppilasta mukaan vapaa-ajan toimintaan, jossa vahvistettaisiin hänen suomen kielen taitoaan. Tutkimuksesta tiedetään, että ne kielenkäyttötavat ja -tottumukset, jotka oppilaalle kehittyvät heti maahanmuuton alussa, jatkuvat melko samanlaisina myöhemminkin. Tässä vaiheessa opettajalla portinvartijan roolissa on mahdollisuus vaikuttaa oppilaan tulevaisuuteen.

Viisi tomaattia eli Oppilaan kielelliset valmiudet

Kun maahanmuuttajaoppilas tulee Suomeen, hänet sijoitetaan yleensä valmistavaan opetukseen. Valmistavassa opetuksessa oppilaan suomen kielen taito pistetään alulle, ja opetuksen tavoitteena on saavuttaa hyvä peruskielitaito, noin taitotaso A2. Tällä taitotasolla oleva oppilas osaa kieltä jonkin verran. Hän osaa kertoa lähipiiristään muutamin lyhyin lausein ja selviytyy tavallisimmista sosiaalisista tilanteista. Ääntäminen on ymmärrettävää, vaikka oma kieli kuuluu läpi. Hän osaa helposti ennakoitavan perussanaston ja monia keskeisiä rakenteita. Hän siis selviytyy arjen tutuista puhetilanteista jotakuinkin. Luetun ymmärtäminen on suomalaisessa koulussa tärkeä taito. Oppilashan

siirtyy valmistavasta opetuksesta tavalliseen luokkaopetukseen äidinkielisten joukkoon, ja hänen pitäisi selvittää niin ympäristö- ja luonnontiedon kuin historiankin tunneilla siinä missä muutkin. Jos oppilas on yläkouluikäinen, luetun ymmärtämisen haasteet ovat todella suuret. Muut oppilaat ovat hinkanneet historian ja biologian käsitteitä ja tapahtumakulkuja jo monia vuosia, ja maahanmuuttajanuoren pitäisi hypätä tähän kelkkaan yhtäkkiä peruskielitaidolla varustettuna. A2-kielitaidon tasolla oleva oppilas ymmärtää yksinkertaisia ja kaikkein tavanomaisinta sanastoa sisältäviä tekstejä kuten pikku-uutisia lehdistä. Hän ymmärtää tekstin pääajatuksen ja joitakin yksityiskohtia parin kappaleen pituisesta tekstistä. Lukeminen ja ymmärtäminen sujuvat kuitenkin hitaasti, ja hän tarvitsee tukea lukemiselleen. S2-oppija on siis miltei mahdottoman edessä eikä ole mikään ihme, että tilanne aiheuttaa runsaasti päänvaivaa paitsi oppilaalle itselleen, myös reaaliaineiden opettajille. He ovat tottuneet ajattelemaan itseään substanssiosajina ja mahdollisesti kasvattajina, mutta nyt heidän pitäisikin loikata kielenopettajan korkeakantaisiin saappaisiin.

Suolakurkkusiivuja eli Miten avata kieltä maahanmuuttajaoppilaalle?

Suomi toisena kielenä -opettaja on hankkinut itselleen tietoja ja taitoja kielenopettamiseen opinnoissaan tai täydennyskoulutuksessa. Mitä reaaliaineiden opettajan tai luokanopettajan, jonka luokassa on yksi tai muutama S2-oppilas, sitten pitäisi tietää ja mitkä ovat ne keinot, jolla hän voi tasoittaa oppilaan kiivistä tietä tekstien parissa?

Oppilaan tekstinlukemisen strategioita voidaan tukea mm. kiinnittämällä hänen huomionsa oppikirjan lukujen rakenteeseen. Otsikot, väliotsikot, lihavoinnit tai kursivoinnit, kuvat, tilastot ja tiivistelmät ryhdittävät ja tukevat lukemista. Niistä saa usein poimittua hyvin paljon todella olennaista tietoa luvun sisällystöstä. Jos oppikirjateksti on hyvin rakennettu, olennaisen tiedon saa kunkin kappaleen alusta. Siinä esitetään usein keskeinen käsite, joka sitten selitetään ja josta annetaan esimerkkejä. Loppu kappale selittää alun tietoja ja antaa esimerkkejä käsitteistä.

Kun putkia kiinnitetään toisiinsa vierekkäin, saadaan kennorakenne. Sen avulla voidaan valmistaa erittäin kevyt ja tukeva levy. Sellaisesta rakennetaan nykyisin autonkoreja.

(Fysiikan oppikirja, 6. lk)

Oppilasta auttaa usein myös se, jos hän saa tietää ongelmallisen sanan perusmuodon. Esimerkiksi sanasta *hylkeiden* perusmuoto on *hylje*, verbistä *painittiin* perusmuoto on *painia*. Perusmuodon selvittyä oppijalla on eväät hakea

sanaa sanakirjasta. Kaikenlainen havainnollistaminen kuvin, videoin, piirtämällä, eleillä, mimiikalla ja esittämällä on usein hyväksi ja tukee myös äidinkielisten muistamista. Yksittäisten sanojen selittämisen sijaan oppilaalle voi olla hyödyllisempää oppia päättelystrategioita, joilla tuttujen sanojen perusteella voi päätellä vieraan sanan merkityksen. Monet opettajat tukeutuvat selkokielistämiseen. Selkokieli herättää ristiriitaisiakin ajatuksia. Yhtäältä me kaikki lukijat törmäämme joka päivä valtavaan määrään erilaisia tekstejä, joita kukaan ei meille selkokielistä, vaan niistä on vain otettava selvää. Oppilasta kohtaan ei ehkä sittenkään ole parasta, jos hänet pannaan lukemaan tekstejä, joita on yksinkertaistettu niin, että hän niistä selviää. Siinä tilanteessa, jossa hän siirtyy yleisopetukseen, tekstimassa kasvaa niin suureksi, ettei sitä pysty selkokielistämään uhrautuvinkaan opettaja. Toisaalta oppilasta voivat motivoida lukemaan sellaiset helpotetut tekstit, jotka hän ymmärtää edes osaksi. Voitaneen ajatella, että oppimispolun alussa selkokielistäminen ainakin jossain määrin palvelee oppimista, mutta se ei saa olla mikään kestopäätös suomi toisena kielenä -oppijoille.

Kananmunia eli Tietoa toisen kielen oppimisesta

Opettajat haluavat pohtia yhdessä ja asiantuntijoiden kanssa myös sitä, miten toista kieltä opitaan. Vaikuttaahan oma käsitys kielenoppimisesta avoimesti tai piilotajuisesti koko ajan myös omaan opettamiseen. Nykyisin vahvasti vaikuttava näkemys toisen kielen oppimiseen on sosiaalinen. Kieltä siis opitaan yhteistoiminnassa ja vuorovaikutuksessa muiden kielenkäyttäjien kanssa (mm. Lantolf – Johnsson 2007). Merkitykset siis syntyvät ihmisten välisissä sosiaalisissa tilanteissa eivätkä niinkään ole olemassa kielessä sinänsä. Tästä näkökannasta aukeaa mielenkiintoisia visioita myös luokkahuoneeseen, jossa kielten tunneilla on hyvä pohtia sitä, *miten kieltä käytetään* sosiaalisissa tilanteissa, sen sijaan että opeteltaisiin, miten eri kielten sanat ja rakenteet vastaavat toisiaan.

Tässä esimerkki scaffoldingista (= vuorovaikutuksellinen tuki) eli siitä, miten enemmän kieltä osaava (O) tukee kielenoppijaa (L) sijamuodon oppimisessa:

O: Minkä väriselle laitetaan?

L: Toi vihreä.

O: Vihreälle.

L: Punaine.

O: Punaiselle.

L: **Keltaise.**

O: Keltaiselle.

L: **Sinisel.**

Esimerkistä käy ilmi, miten kielenoppija vähitellen oppii taivuttamaan sanan vartaloa oikein (*keltaise-*) ja lopulta liittää sanaan oikean päätteensä (*sinisel*) (Oivukkamäki 2006).

Maitoa eli Tietoa kaksikielisyydestä

Nykytutkimuksen mukaan kaksi- ja monikielisyys on yksikielisyttä tavallisempaa maapallolla. Me yksikieliset olemme siis vähemmistössä. Myös suomalaisissa luokissa istuu oppilaita, joita helposti suomen kielen puutteen vuoksi nimitetään ummikoiksi tai kielitaidottomiksi, mutta jotka todellisuudessa saattavat osata useampiakin kieliä.

Kaksikielisyys ei aiheuta kielihäiriön riskiä, vaan vahvistaa lapsen kielellistä tietoisuutta ja näin ollen tukee muiden kielten oppimista. Kouluissa voidaan järjestää oppilaan oman äidinkielen opetusta valtionavustuksen turvin, jos ryhmään ilmoittautuu yli neljä oppilasta. Oman äidinkielen kehittämiseen liittyy kuitenkin monia kompastuskiviä: oppiaineen asema ei ole virallinen, opettajia saattaa olla hankala saada ja heillä ei mahdollisesti ole opettajaopintoja taustallaan. Oppilaan näkökulmasta tuntien järjestäminen tavallisen koulupäivän ulkopuolella ja mahdollisesti kaupungin toisella puolella olevalla koululla saattaa heikentää motivaatiota osallistua opetukseen. Motivaatioon vaikuttaa myös se, miten perhe on tukenut oman äidinkielen hallintaa kotona ja miten sen käyttöä on arvostettu.

Niiles on kaksikielinen lapsi, hänen kielensä ovat äidin puhuma suomi ja isän puhuma saksa. Niiles on tottunut käyttämään molempia kieliään päivittäin, ja ne ovat itsestäänselvyys hänelle perheen arkipäiväisessä vuorovaikutuksessa. Isä vie hänet koripalloharjoituksiin, ja isän kanssa toimiessa saksa on ainoa vaihtoehto. Äidin kanssa keskusteltaessa käytetään aina suomea. Niiles käy tuiki tavallista yläkoulua. Hän on käynyt saksan kielen opetuksessa kerran viikossa noin puolitoista tuntia aina kun sitä on järjestetty. Opettajat ovat vaihtuneet usein. Nyt on meneillään tilanne, jossa tavallista koulua on käyty jo kuukauden päivät, mutta kaupungin sivistyspalvelukeskus ei ole onnistunut aloittamaan saksan kielen opetusta. On selvää, ettei Niiles opi kirjoittamaan ja lukemaan saksaa sillä tavalla kuin jos hän kävisi koulua Saksassa. Jonkin verran tukea hän kuitenkin saksan opetuksesta saa – jos ei muuten, niin kuulee kuitenkin muidenkin kuin isänsä käyttävän saksaa.

Maitoa eli Erilainen oppija

Maahanmuuttajaoppilaat eivät ole yhtenäinen ryhmä tai perunoita, jotka voi itsestään selvästi heittää samaan ämpäriin. He ovat yksilöitä niin kuin me muutkin, ja heidän joukossaan saattaa olla myös oppimisen ongelmista kärsi-

viä lapsia. Perheen tilanne saattaa olla hankala; on juuri tultu pakolaisleiriltä tai perheenjäsenten asettumisessa uuteen ympäristöön ja uuteen asemaan on vaikeuksia. Työttömyys saattaa vaivata vanhempia. On mahdollista, ettei suomenkielisiä malleja kielenkäyttöön ole ollenkaan, perheellä ei vielä ole kontakteja suomalaisiin tai lasta ei koulussa tai naapurustossa oteta mukaan leikkeihin. Tutkimuksesta (Håkanson, G. – Salameh, E-K. – Nettelbladt, U. 2003) on näyttöä siitä, että jos uusi kieli kehittyy kovin hitaasti, myös äidinkielen kehittämisessä on ongelmia. Näihin ongelmiin saattaa olla vaikeaa päästä käsiiksi, jos suomi on hyvin alkeistasolla ja äidinkielistä tulkkeja puhumattakaan kielitaidon testaajista ei ole. Maahanmuuttajalapsen testaaminen äidinkielisille tarkoitetuilla testeillä antaa harhaanjohtavaa tietoa. Arjen tilanteissa voivat vanhemmat olla avuksi; heillä on varmasti tietoa lapsen äidinkielen osaamisesta ja siihen liittyvistä mahdollisista pulmista. Vanhemmat voivat verrata lapsen kielitaitoa sisarusten ja serkkujen kielitaitoon vastaavan ikäisinä. Lapsen äidinkielisistä avustajista tai tulkit voivat olla avuksi arvioinnissa. Tavalliset lapset kommunikoivat pienelläkin sanavarastolla sujuvasti ja ilmoittavat, jos eivät jotakin ymmärrä ja turvautuvat luontevasti kielenvaihtoon, joka on tavallista kaksikielisille lapsille. Kielihäiriöisen lapsen näissä taidoissa on puutteita. Kielen oppimiseen lapsi tarvitsee runsaasti syötöstä eli paljon puuhailua suomenkielisten kirjojen, videoiden ja leikkien parissa. Kielihäiriöinen lapsi tarvitsee kielellistä syötöstä vielä enemmän. Joskus S2-opettaja, luokanopettaja tai lastentarhanopettaja joutuu ohjaamaan myös vanhempia leikkimään, lukemaan, keskustelemaan ja leikkitelemään kielellä lapsen kanssa.

Ilta-Sanomat eli Oppimateriaalit

Opettajat haluavat ajantasaista tietoa uusista oppimateriaaleista, niin kirjoista kuin nettimateriaaleistakin. Myös materiaalin tekeminen kiinnostaa – siinä tarvitaan omien oppimiskäsitysten perusteellista myllerrystä. Ennen kuin materiaalia ryhdytään tekemään, on hyvä pohtia sen funktionaalisuutta ja autenttisuutta.

Leipää eli Arviointi

Opettaja askarruttaa arviointi – tarve keskustella siitä on todella suuri. Opetussuunnitelman perusteissa on määritelty esimerkiksi suomi toisena kielenä -arvioinnin kriteerit. Opettaja pohtii arjessaan seuraavia kysymyksiä: Mitä nuo kriteerit todella konkreettisella tasolla tarkoittavat? Miten niitä soveltaa? Entä sitten maahanmuuttajaoppilaan muiden aineiden arviointi? Miten kielitaito vaikuttaa muihin aineisiin, biologiaan, historiaan, yhteiskuntaoppiin, terveystietoon ja niissä osoitettuun taitoon? Eurooppalainen viitekehys, jota on sovellettu kielitaidon taitotasoasteikoissa, toimii lähtökohtana. Siinä kielitaito on jaettu perustaitoon (A1 & A2), keskitasoiseen osaamiseen (B1 & B2) ja edistyneeseen

kielitaitoon (C1 & C2). Oppilaan kielitaidon voi määritellä siivilöimällä sen näiden tasojen kriteerien läpi – harjoittelua se toki opettajalta vaatii. Maahanmuuttajaoppilaiden reaaliaineiden arvioinnissa on käytettävä monipuolisia, joustavia ja oppilaan tilanteeseen sovitettuja arviointimenetelmiä. Näin oppilas voi osoittaa osaamisensa kielen puutteista huolimatta. Lisäksi on tärkeää huomata, että kielitaito muodostuu eri osa-alueistaan. Amira voi olla sujuva puhuja, mutta puheen ymmärtäminen tuottaa vaikeuksia. Svetlana kirjoittaa ja ymmärtää tekstiä oikein kivasti, mutta puhuminen ei oikein onnistu. Oppilaan taitojen ja kehittämisen kohteiden pitäisi näkyä arvioinnissa.

Arviointiin on saatu viime aikoina työkaluja, jotka helpottavat jokaisen opettajan työtä. Näitä ovat esimerkiksi Kike, Lauran päivä, Suomi hallussa?, Yleisten kielitutkintojen (YKI:n) testivihko, Ylen YKItreenit ja Kita. Kike on kielellisen kehityksen diagnosoiva tehtäväsarja peruskouluikäisille. Se ei kuitenkaan ole testi eikä sellaiseksi tarkoitettukaan. Siinä on tehtäviä, jotka teettämällä opettaja saattaa saada tukea omalle arvioinnilleen. Ylen YKItreeneissä samoin kuin Ykin testivihon avulla voidaan harjoitella Yleisten kielitutkintojen kielikoetta varten. YKItreenien verkkosivuilla harjoittelu on monipuolista; se alkaa itsearvioinnilla ja jatkuu lähtötasotesteillä tekstin-, puheenymmärtämisen tai sanaston ja rakenteiden osalta. Kielenoppija voi harjoitella tiettyä kielitaidon osa-aluetta, saa palautetta oppimisensa edistymisestä ja voi pitää oppimispäiväkirjaa. Pienten lasten arviointia varten on Lauran päivä ja Kita, jotka molemmat sopivat esi- ja alkuopetuksen nivelvaiheeseen. Suomi hallussa? on tarkoitettu perusopetuksen päättöarvioinnin tueksi.

Vitamiinipillereitä eli Miltä tulevaisuus näyttää?

Suomi toisena kielenä oppija voi päätyä opintiellään kovin erilaiseen kielitaitoon. Seuraavat esimerkit on poimittu S2-ylioppilaskirjoitusten suorituksista, kirjoitelman aiheena oli suuri kysymys ”Rakkaus – mitä se on?”. Yksi opiskelija kirjoittaa:

Rakkaus on monipuolinen, ja jokainen ihminen rakkaus omalla tavalla. Siksi on monipuolinen. Kysymys on rakkaus olemassa kyllä vai ei? Minun mielipide rakkaus on olemassa, kun pohditaan onko rakkaus keltainen vibreä punainen?

Rakkaus on mitä tiedämme ja mitä me emme tiedä, tarkoitus ihminen eri tavalla mitä rakkaus kauanko kestää onko mahdollista rakkaus häviää kokoon jos puhutaan rakkaudesta onko buono juttu sitä. ---

Väistämättä herää kysymys, miten opiskelija on pärjännyt lukion vahvoja tekstintaitoja vaativilla reaaliaineiden tunneilla kolme vuotta. Mitä hän on opetuspuheesta ymmärtänyt, miten hän on toiminut tekstinymmärtämistä ja kirjoittamista vaativilla oppitunneilla? Millaisia luovintastrategioita hän on oppinut käyttämään ja lopulta: onko lukio ollut hänelle oikea opiskelupaikka?

Toisenlaisiakin alkuja kyseiseen kirjoitustehtävään annettiin, tässä esimerkkinä toisen opiskelijan tekstin alkua:

Marjo Niinikosken seka-avioliiton salaisuus artikkelissa kirjoittaja haastattelee suomalaisvaimoa, Hetaa, ja sudanilaismiestä, Alia. Artikkelista käy ilmi, mitkä asiat edistävät rakkautta. Sudanilaismiehen mielestä esimerkiksi toisen hyväksyminen sellaisenaan on todellista rakkautta. Muita tärkeitä ominaisuuksia, jotka aviopari mainitsee ovat toisten mielipiteiden huomioon ottaminen, joustavuus, puoliväliin tuleminen, jakaminen ja toisen kunnioittaminen. ---

Tavoitteena on toiminnallinen kielitaito – on hyvä pohtia vakavasti, mitä itse kunkin oppilaan kohdalla tuo toiminnallisuus voisi tarkoittaa.

Nykykoulussa kaikki opettajat pääsevät tekemisiin maahanmuuttajaoppilaiden kanssa – kaikki opettajat ovat siis myös suomi toisena kielenä -opettajia. Opettajien välinen yhteistyö korostuu ja siihen tulee kehittää järkeviä käytänteitä. Maahanmuuttajaoppilaiden oppimisen tueksi tarkoitettu havainnollistaminen hyödyttää todennäköisesti myös äidinkielistä oppilaita. Kaikki monikulttuurisuus ja suvaitsevaisuus on hyvästä, mutta mitään kauniita tavoitteita ei saavuteta, jos oppilaiden kielitaito ei kehity. Näiden tässä artikkelissa mainittujen asioiden pohtimiseen opettajia pitää aktiivisesti tukea ja ohjata.

Vielä kertauksena OPETTAJAN MUISTILISTA (hanki lisätietoa ainakin näistä asioista):

- Kielitaidon eri osa-alueet
- Keitä oppilaani ovat?
- Millainen on oppilaan arkipäivä?
- Oppilaan kielelliset valmiudet
- Miten avata kieltä maahanmuuttajaoppilaalle?
- Tietoa toisen kielen oppimisesta
- Tietoa kaksikielisyydestä
- Erilainen oppija
- Oppimateriaalit
- Arviointi

Kirjallisuutta

Kike – Kielellisen kehityksen diagnosoiva tehtäväsarja suomi toisena kielenä opetukseen. (toim. Leena Nissilä.) OPH. 2005.

Kita. Suomen kielen taidon arviointimateriaali esi- ja alkuopetuksen nivelvaiheeseen. Helsingin sosiaalivirasto. 2006.

Lauran päivä. Suomi toisena kielenä kartoitusaineisto esiopetukseen. Maija Laitala. OPH. Helsinki. 2007.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. OPH. 2004.

Suomi hallussa? Perusopetuksen päättöarvioinnin opas suomi toisena kielenä -opettajille. OPH. 2008.

YKItreenit verkossa: <http://yle.fi/java/yki/index.nvl#>

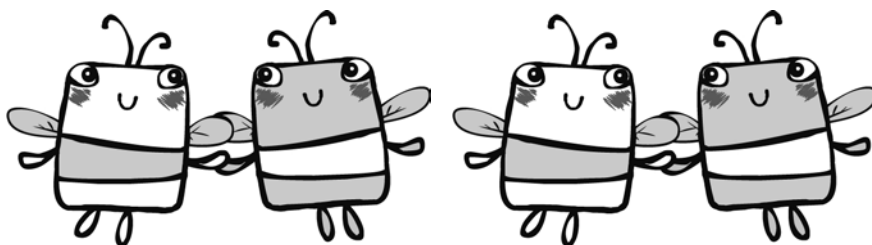
Yleiset kielitutkinnot. Testiesite. Suomi. Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylä 2003.

Lähteitä

Håkanson, G. – Salameh, E-K. – Nettelbladt, U. 2003: Measuring language proficiency in bilingual children: Swedish-Arabic bilingual children with and without language impairment. s. 81–115. Artikkelinä kirjassa Salameh E.-K.: Language impairment in Swedish bilingual children – epidemiological and linguistic studies. Lund. Studentlitteratur.

Lantolf, James P. – Johnson, Karen E.: Extending Firth and Wagner's (1997) Ontological Perspective to L2 Classroom Praxis and Teacher Education. *The Modern Language Journal*, 91, Focus Issue, (2007).

Oivukkamäki, Maija: Paikan ja suunnan ilmaisut 4–5-vuotiaiden maahanmuuttajalasten suomen kielessä. Pro gradu -tutkielma. JY. Kielten laitos.



Kulttuuritulkkina koulussa

Irina Slioor, pedagoginen yhteyshenkilö, Helsingin kaupunki

Muutama vuosi sitten Helsingin opetusvirastossa järjestettiin Tulkkina koulussa -koulutus oman äidinkielen opettajille. Siinä käsiteltiin oppilashuoltoon liittyviä aiheita. Meitä perehdytettiin koulupsykologin ja koulukuraattorin toimenkuvaan, erityisopetuksen terminologiaan, koulujen toimintatapoihin jne. Sen jälkeen valittiin viisi opettajaa, jotka ovat toimineet oman opetustyön ohella kulttuuritulkkeina nimellä ”oppilashuoltoa konsultoiva pedagoginen yhteyshenkilö”.

Se on uusi oppilashuollon muoto, joka lisää keskinäistä ymmärrystä ja yhteisen työskentelyn tehokkuutta koulun ja kodin välillä. Tämän palvelun kautta lisääntyy yhdenvertaisuus, kun maahanmuuttajavanhemmat saavat mahdollisuuden tulla ymmärretyiksi – ja samalla voivat ymmärtää suomalaisen koulujärjestelmän toimintaperiaatteita. Myös suomalaiset työntekijät hyödyntävät eri tilanteissa maahanmuuttajatulkkien oman kulttuurin tuntemusta.

Tärkeintä kaikissa tilanteissa on yhteistyö. Toimiva yhteistyö edellyttää yhteisymmärrystä. Päästääkseen yhteisymmärrykseen tarvitaan luottamusta ja taustatietoja.

Joskus maahanmuuttajan suomen kielen taito ei riitä keskusteluun lapsen vaikeuksista. Ei ole kyse varsinaisesti kielen taidosta, vaan nimenomaan tietojen puutteesta. Se, mikä on suomalaisille itsestään selvää, on maahanmuuttajalle aivan uusi käsite.

Usein vanhempien puutteelliset tiedot ja erikoisterminologian vaikeus aiheuttavat lisää ongelmia. Esimerkiksi sellainen käsite kuin oppilashuolto on heille aivan tuntematon. Ei riitä, kun vain käännetään sana, pitää myös selittää, mitä se tarkoittaa oikeasti, mitä seisoo sen takana.

Silloin on apuna henkilö, joka on toisaalta maahanmuuttajan kulttuurin edustaja ja toisaalta perehtynyt koulukäytäntöön.

Hän voi selittää vanhemmille, mistä on kysymys, kun puhutaan oppilashuollosta, erityisopetuksesta, tutkimuksista jne. Toisaalta kulttuuritulkki voi kertoa

myös suomalaisille, mistä väärinkäsitys johtuu. Tällä tavoin vältetään turhia ristiriitoja.

Usein pelkää oman kulttuurin edustajan läsnäolo rauhoittaa tilannetta. Vanhempien ei tarvitse jännittää ja tarkkana kuunnella vieraskielistä puhetta. Koko asetelma – rehtori, opettaja, koulupsykologi, kuraattori, erityisopettaja vastaan äitiä tai isää – lisää stressiä. Ja kysymys on omasta lapsesta!

Vanhemmat usein esittävät ymmärtävänsä niin suomen kieltä kuin koulujärjestelmääkin, mutta se ei aina pidä paikkaansa. He tuovat selvästi kokemuksiaan ja mielipiteitään esiin paremmin, kun voivat esittää niitä tulkin kautta. Kulttuuritulkki on enemmän kuin tulkki, koska opettajana hänellä on kontekstiin liittyvää tietotaitoa ja pedagogisena yhteyshenkilönä oikeus osallistua keskusteluun sekä esittää omia näkemyksiä.

Tarvittaessa kulttuuritulkki tekee käännöksiä. Se voi olla palaverin päätös tai infokirje kotiin. On tehty käännöksiä koulupsykologin työstä venäjäksi ja somaliaksi. Niitä voi antaa vanhemmille etukäteen tutustuttavaksi. Joskus opettaja haluaisi ottaa yhteyttä kotiin suoraan, mutta yhteinen kieli puuttuu. Silloin voi ottaa yhteyttä kulttuuritulkkiin sähköpostitse ja lähettää kirjeen käännettäväksi. Kiireellisessä tapauksessa koulun pyynnöstä tulkki voi soittaa kotiin ja välittää viestin.

Yhteistyössä venäjänkielisten vanhempien kanssa on muutamia ominaispiirteitä. Suurimmalla osalla paluumuuttajista on korkeakoulututkinto. Venäläiset arvostavat koulutusta ja osaavat vaatia lapsiltaan tuloksia. Kouluikäisten lasten vanhemmat kaipaavat mahdollisimman paljon tietoja koulusta ja lastensa koulunkäynnistä, opiskelusta ja käyttäytymisestä. Usein huoltaja saa tietää ongelmista liian myöhään. He haluavat tietää esiin tulleesta ongelmasta heti, jotta voisivat puuttua siihen jo varhaisvaiheessa. Venäläiset vanhemmat ovat tottuneet tiukempaan kontrolliin kuin suomalaisessa koulussa. Venäläisissä kouluissa on ollut kymmeniä vuosia käytössä niin sanottuja päiväkirjoja, joihin opettajat laittavat arvosanat ja huomautukset joka päivä ja joihin lapset kirjoittavat läksyt ja vanhemmat allekirjoittavat sen viikoittain. Reissuvihot muistuttavat vähän näitä päiväkirjoja.

Valitettavasti lapset käyttävät hyväksi suomalaisen koulun demokraattisempia menetelmiä. Itsekuri ja omavastuu ovat vaikea pala autoritäärisen järjestelmään tottuneelle. Venäläisessä koulussa kurinpito on vahvempi, siitä voi olla erimielisyyksiä, mutta lapset tottuvat tekemään työtä, kunnioittamaan aikuisia ja käyttäytymään sen mukaan. Ei tule mieleen koko ajan kysyä ”onko pakko?”, kun opettaja antaa tehtäviä.

Opettajien sinuttelu, vapaa valinta ja itsenäinen työskentely aiheuttavat hämmennystä sekä lapsissa että vanhemmissa. He eivät näe sen takana oman vastuun ja itsenäisyyden kasvattamista. Etenkin teini-ikäiset heittäytyvät usein itsepäisiksi, laiskoiksi ja törkeästi käyttäytyviksi. Se vaatii paljon kasvatustyötä oppilaille ja tavallaan valistusta suomalaisen koulun arvomaailmasta vanhemmille.

Kuten monissa vanhemmissa venäläisissäkin erityisopetukseen liittyvät asiat herättävät paljon kysymyksiä. Sellaiset sanat kuten ”psykologi, kuraattori ja tutkimus” ovat pelottavia. Vanhemmat eivät halua, että papereihin tulisi erityismerkintöjä. He pelkäävät, että lapsi ei saa opiskella tavallisessa koulussa eikä pääse jatko-opintoihin. Joka keskustelussa pitäisi korostaa, että tässä on kysymys siitä, että lapsi tarvitsee apua. Etsitään nimenomaan hänelle sopiva oppimisympäristö. Pelkästään vanhempien toivomalla ”Lisää läksyjä!” -menetelmällä tilanne ei parane.

Joskus vanhemmat unohtavat, että lapsilla on omia murheita. ”Kyllä tarhassa tai koulussa se pärjää”. Lapsi on vain tuotu uuteen maahan, niin kuin matkalaukku. Kukaan ei kysynyt häneltä, haluaako hän muuttaa. Lapsi on revitty kaveripiiristä, mummoista ja vaareista, koko turvaverkosta. Kuten tiedätte, Venäjällä on edelleen vahva babushka-instituutio. Mummolla on aikaa lapselle, hän hoitaa, lukee, auttaa läksyissä ja muutenkin auttaa nuorta perhettä. Ilman tätä mummon läsnäoloa lapsella on vähemmän tukea ja turvallisuutta.

Vanhemmillakin saattaa olla uudessa maassa vakavia ongelmia. Työttömyys, oman sosiaalisen arvon menettäminen ja turvaverkoston puuttuminen aiheuttavat masennusta ja sekoittavat tuttuja kuvioita perheessä. Ja kun lapset oppivat puhekieltä nopeammin kuin vanhemmat, roolit perheessä joskus vaihtuvat. Aikuiset tulevat tavallaan riippuvaiseksi lapsista. Lapset toimivat tulkkeina tilanteissa, joihin heillä ei olisi mitään asiaa. Vanhemmat menettävät arvovaltaa ja tuntevat menettävänsä kontrollia omasta elämästään. Silloin lapset kokevat turvattomuutta, joka voi ilmetä eri tavoin: opiskelumotivaation puutteena, passiivisuutena, aggressiivisuutena tai eristyneisyytenä.

Vanhemmille olisi hyvä muistuttaa vanhempien roolista. On hyvä kertoa roolikartasta: huoltaja, rakkauden antaja, elämänopettaja, rajojen asettaja, tunne-elämän asiantuntija.

Tähän ongelmatiikkaan tarvitaan paljon valistustyötä sekä maahanmuuttajille että heidän kanssaan työskenteleville, jotta vältettäisiin väärinymmärryksiä ja niin sanottuja kulttuurisia yhteenörmäyksiä.

Läksykerhotoiminta

Tuija Hauta-aho, kerhokoordinaattori, Tampereen kaupunki

Mistä löytyy lanttukukon resepti?

“Mä tiedän, apteekista!”

Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden läksykerhotoiminnan suurin tavoite on tukea maahanmuuttajataustaisten oppilaiden selviytymistä ja ehkäistä syrjäytymistä koulussa. Toiminnalle on tarvetta, sillä maahanmuuttajataustaisten oppilaiden lukumäärä on jo vuosien ajan lisääntynyt Tampereella, ja syksyllä 2007 oli 1 295 maahanmuuttajataustaista oppilasta. Valmistavassa opetuksessa oppilaita oli 74. Omaa äidinkieltä opetettiin 25 eri kielessä, oman uskonnon opetusta järjestettiin neljässä uskonnossa. Alle neljä vuotta maassa olleita yleisopetuksen oppilaita oli syksyllä 325. (Tiedot pohjautuvat tilastointipäivän 20.9.2007 poimintoihin ProCapitasta.)

”Meidän kielellä lasketaan eri suunnasta, siksi tää vähentäminen on vaikeaa. Kato, onko tää nyt oikein.”

Koulussa maahanmuuttajataustainen oppilas tekee kaksinkertaista työtä opiskellessaan samalla sekä suomea toisena kielenä että erilaisia oppisisältöjä suomen kielellä. Oppilas törmää jatkuvasti sanastoon, jonka merkitys pitäisi selvittää, jotta tehtävät saisi tehdyksi ja asian ymmärretyksi. Monilla oppilailla ei ole kotona suomen kielen taitoista vanhempaa auttamaan läksyissä. Joissain kodeissa kielitaidon lisäksi vanhemmilta saattavat puuttua myös luku- ja kirjoitustaito, joten reseptin ja reseptin erot saattavat jäädä kokonaan selvittämättä ja laskut tarkistamatta. Läksyihin tarvitaan apua joka luokka-asteella, sillä oppilaat tulevat Suomeen kouluun eri-ikäisinä. Monissa reaaliaineissa on varsinkin yläkoulun puolella opettelemista, mutta paljon auki selitettävää on jo ensimmäisen luokan matematiikan sanallisissa tehtävissä.

“Sanojen selitys on auttanut. Vaikeita on matikka, enkku, fysiikka ja historia.”

Läksykerhon tarpeen huomaa yleensä opettaja. Oppilaan läksyt ovat tekemättä kokonaan tai niiden tekeminen on vaivalloista, eikä kotona voida tai osata auttaa. Tässä vaiheessa opettaja ottaa yhteyttä kerhokoordinaattoriin, joka pyrkii löytämään vapaaehtoisen koululle läksykerhoa pitämään. Läksykerho kokoontuu koululla tunnin ajan kerran viikossa, koulun jälkeen. Kussakin kerhossa on vetäjää kohden 1–3 pysyvää kerholaista. Vetäjiltä odotetaan sitoutumista toimintaan ainakin lukukaudeksi, mieluummin koko lukuvuodeksi. Kerholaisryhmä pidetään pienenä niin, että vetäjä ehtii varmasti auttamaan kaikkia kerholaisia tunnin aikana. Kolme oppilasta on tässä suhteessa jo melko iso joukko. Kerhossa lueskellaan lukukappaleita ja selvitetään niistä esiin nousseita vaikeita kohtia, kuten mikä on kenttäkerros tai häkä, ratkotaan matematiikan ja fysiikan tehtäviä ja ylipäätään niitä läksyjä, joiden tekeminen yksin on liian työlästä. Toisinaan luetaan kokeisiin tai tehdään opettajan antamia lisätehtäviä. Saatetaanpa tehtävien tekemisen ohella ratkoa muitakin asioita ja keskustella kodista, kavereista ja muista arjen pienistä suurista asioista. Kerho tarjoaa myös mahdollisuuden harjoitella suomenkielistä jutustelua turvallisen aikuisen kanssa pienistä kielioppivirheistä välittämättä.

Vapaaehtoistyötä tarjolla!

Vapaaehtoiset kerhonvetäjät rekrytoidaan Tampereella korkeakouluopiskelijoista, (Tampereen yliopisto, Tampereen teknillinen yliopisto, Tampereen ammattikorkeakoulu, Pirkanmaan ammattikorkeakoulu) ja kuten nimikin kertoo, he pitävät kerhoa vapaaehtoistyönä, palkatta. Osa saa toiminnasta opintopisteitä vapaaehtoistyön kurssille, kansainvälisyysopintoihinsa tai muihin erikseen sovittuihin kokonaisuuksiin. Suurimmalla osalla motivaationa on kuitenkin halu olla avuksi ja toisaalta myös tutustuminen monikulttuuriseen työhön jo opiskeluaikana. Erityisesti opettajaopiskelijoilla, sosiaalityöntekijä- ja sosiaalialan opiskelijoilla monikulttuurisuuskokemus on hyödyksi tulevassa työssä. Mukana on myös muutama toiminnan projektiajoilta oleva aikuinen, joka on kokenut kerhonvetämisen tärkeäksi ja mielekkääksi ja halunnut jatkaa opiskelijavoittoisessakin joukossa. Läksykerhotoiminnassa toimitaan läheisessä vuorovaikutuksessa lasten kanssa, joten kerhonvetäjiltä edellytetään rikostaustaote, kuten muiltakin koululla työskenteleviltä henkilöiltä.

Toiminnan taustasta ja kerhokoordinaattorin työnkuvasta

Tampereella läksykerhotoimintaa on ollut vuodesta 2001 lähtien eri projektien toimesta (Suomen Pakolaisapu: Nuoriso- ja perhetyön vertaistukiprojekti, Kriisikeskus Osviitta: Kriisistä kotoutumiseen, ERF/Tampereen kaupunki: YTY-projekti, Saukkolan Settlementti: Tasatammi-projekti.) Kaupungin palveluksi toiminta siirtyi syksyllä 2006. Kerhokoordinaattorin toimi kokopäiväistettiin ja vakinaistettiin kesällä 2007. Kerhojen koordinoinnin lisäksi kerhokoordinaattori toimii perusopetuksen maahanmuuttajakoordinaattorin työapuna osan työajastaan. Varsinaiseen kerhojen koordinointiin kuuluu koulujen kerhotarpeen selvittäminen, vapaaehtoisten rekrytointi oppilaitoksista, vetäjien perehdytys ja kerhojen aloitus sekä koulun ja vapaaehtoisen yhteistyön virittäminen. Aloituksesta lähtien vetäjät työskentelevät varsin itsenäisesti kouluilla, joten on tärkeää, että yhteistyö vetäjän ja opettajan välillä toimii. Lisäksi kerhokoordinaattori ylläpitää Moodle-oppimisympäristöön koottua tietopankkia läksykerhonvetäjille.

Ohjaajille tarjotaan lukuvuoden aikana kuukausittain ilta, jossa on mahdollisuus työnohjaukselliseen keskusteluun kerhossa esiin nousseista aiheista. Iltaan kuuluu myös koulutusosio, jossa tutustutaan yleisemmin kouluikäisiin maahanmuuttajiin liittyviin aiheisiin. Koulutusilloissa on luennoitu ja keskusteltu muun muassa opettajien nikseistä ylä- ja alakouluikäisten kerhonpitoon ja maahanmuuttajataustaisen perheen omista kokemuksista. Muita vieraita ovat olleet ulkomaalaistoimiston työntekijät, tulkki ja lasten huolista puhuneet sosiaalityöntekijät. Vetäjiltä kerätään toisinaan myös vierailijatoiveita ja niihin pyritään myös vastaamaan. Kuukausi-illat ovat tärkeä kanava kerhokoordinaattorille kuulla kunkin kerhon sujumisesta. Tärkeitä ne ovat myös vapaaehtoisille, joille ilta tarjoaa paitsi tiedollista ainesta myös mahdollisuuden jakaa kokemuksiaan ja oppia muilta kerhonvetäjiltä.

Läksykerhotoiminnan hyödyt

Läksykerhojen hyötynä on se, että oppilaat saavat täsmäohjausta kulloisenkin tarpeensa mukaan ja heille itselleen sopivassa tahdissa. Lukuvuonna 2006–2007 kerholaisia oli syksyllä 35, keväällä 59. Käyntikertoja kertyi 201 (syksy 2006) ja 452 (kevät 2007). Tämä on jo aikamoinen määrä tukea useille oppilaille. Kerho tarjoaa tilaisuuden harjoitella suomen kieltä ja palata vielä tunneilla epäselviksi jääneisiin asioihin. Läksykerho tarjoaa myös onnistumisen kokemuksia ja

kannustusta, jotka ovat tärkeitä opiskelumotivaation säilymiselle ja oppilaan itsetunnolle. Kerhonvetäjästä on muodostunut monille kerholaisille tärkeä aikuiskontakti, joka kuuntelee lapsen tai nuoren tärkeitä asioita. Vetäjälle kerho tarjoaa tulevaisuutta ajatellen arvokasta työkokemusta. Esimerkiksi tuleville opettajille kehittyvän kielitaidon haasteet osoittavat, ettei kielenopetus ole vain kieltenopettajien työtä, vaan myös historian ja matematiikan alan käsitteitä täytyy avata oppilaille. Läksykerho on myös luonteva kulttuurien kohtaamispaikka. Kerholaiset toimivat oppaina ja tulkkeina omaan kulttuuriinsa, kun kerhossa keskustellaan eri uskonnoista, maista ja erilaisista perheistä, tavoista ja tottumuksista. Suomalaiset vetäjätkin opettavat tämän kulttuurin juhlapäiviä ja muita tapoja sekä kertovat omasta perheestään ja opiskelustaan. Molemmat oppivat monikulttuurista dialogia käytännössä!

Toiminnan haasteet

Läksykerhotoiminnan käytännön haasteina ovat aikataulujen yhteensovittaminen ja koulujen sitouttaminen toimintaan. Moni opiskelija ei ole vapaalla pienempien koululaisten koulun loppuessa, toisaalta taas oppilaiden koulupäivät voivat olla oman äidinkielen, uskonnon ja tukiopetuksen tunneista johtuen paljon tavallisia päiviä pidempiä ja pirstaleisempia. Kerhoja on kuitenkin onnistuttu järjestämään melkein pä kaikille halukkaille. Tiedonkulku ja koulujen sitouttaminen toimintaan on myös oma haasteensa. Vapaaehtoisten ottaminen mukaan yhteistyötahoksi oppilaiden oppimisen edistämiseksi vaatii kouluilta alkuvaiheessa vähän vaivannäköä ja aikaa. Monesti vaikeudet ovat käytännön asioita. Esimerkiksi ovet ovat lukossa tai kerholaiset museoretkellä kerhoaikaan, eikä auttajaa tai etukäteistiedotusta kuulu. Mikäli tähän osataan varautua nimeämällä yhteyshenkilöt, jotka ottavat vastuuta käytännöstä tilojen etsimisestä ja vapaaehtoiselle tiedottamisesta lähtien, kerho kyllä lähtee sujumaan. Toisen haasteen luovat kerhonvetäjien erilaiset valmiudet. Osalla on enemmän kokemusta ja osaamista, osalle kerho on ensimmäinen laatuaan. Myös kerholaisten erilaisuus tuo oman lisänsä ohjaamiseen. Kerholaisissa kun on sekä juuri valmistavasta opetuksesta yleisopetukseen siirtyneitä että Suomessa syntyneitä oppilaita. Kerhoa tarvitsevilla oppilailla saattaa olla myös tarvetta laajemmallekin tuelle, mutta läksykerho ei voi vastata kaikkeen tarpeeseen. Vetäjälle oman riittämättömyytensä toteaminen saattaa toisinaan tuntua rasakalta ja apu vain pisaralta meressä. Kielenoppiminen kuitenkin on prosessi, joka on todennäköisesti alkanut ennen kerhoa ja jatkuu vielä senkin jälkeen. Tällä hetkellä autetaan tällä tavalla ja tälläkin avulla on oma merkityksensä. Työnohjaukselliset keskustelut ja koulutukset auttavat näkemään oppilaiden tilanteita nykyhetkeä laajemmin ja auttavat kerhonvetäjiä suhteuttamaan oman roolinsa paremmin osaksi oppilaiden opiskelun kokonaisuutta.

Millaista oli? Palautetta läksykerboista

Palaute toiminnan ensimmäisestä vuodesta kaupungin toimintana on ollut positiivista. Vetäjille toiminta on tarjonnut mahdollisuuden tutustua monikulttuurisuuteen käytännössä, nähdä apunsa olevan tarpeen ja hyödyksi oppilaan koulunkäynnissä. Oppilaiden into ja kerhonpidon tuloksellisuus olivat vetäjille tärkeitä tekijöitä. Opettajien palaute oli kautta linjan erittäin positiivista. Toiminnalle nähtiin selkeä tilaus, ja sen hyödyt näkyivät myös koulun puolella parantuneena koemenestyksenä ja tuntiaktiivisuutena. Ensimmäisenä vuonna vanhemmilta saatiin vain muutama palautevastaus. Ehkäpä vähäinen vastausprosentti kotoa kertoo myös siitä, että toiminta tavoitti niitä lapsia, joiden vanhemmille suomen kieli tuottaa vaikeuksia. Näissä vastauksissa kiiteltiin kerhotoimintaa ja toivottiin lasten saavan apua myös seuraavana lukuvuonna. Oppilaat olivat myös tyytyväisiä toimintaan ja toivoivat sen jatkuvan sekä käsittelevän mahdollisesti useampiakin aineita. Asioiden selittäminen ja tehtävissä auttaminen olivat kerhon tärkeintä antia. Kritiikkiä ei juuri esitetty, ja kerhosta koettiin saatavan apua. Myös vapaaehtoisista pidettiin ja heihin luotettiin. Kerhoon haluttaisiin tulla myös seuraavana lukuvuonna. *"No se on hyvä paikka!"*

Saa kopioida!

Toiminta on vapaasti kopioitavissa, sillä maahanmuuttajataustaisten oppilaiden tukeminen on varmasti tarpeen muuallakin kuin Tampereella. Erityisesti yliopisto- ja opettajankoulutuslaitospaikkakunnat voisivat tarjota tuleville opettajille mahdollisuuden tutustua tuleviin "työnantajiansa" ja työhönsä käytännössä. Vapaaehtoistyönä tehtävä toiminta on kunnille ja kaupungeille joustava ja kustannustehokas lisä oppilaiden tukitoimiin, mutta vaatii toimiakseen myös vastuullisuutta eli vastuuhenkilön seuraamaan toiminnan käytännön toteutusta ja toimimaan linkkinä koulun ja vapaaehtoisten välille. Läksykerhotoiminnan todelliset hyödyt oppilaiden selviytymisen vahvistamisessa ja vapaaehtoisten monikulttuurisuustaitojen lisääntymisessä voivat yltää vuosien saatossa paljon tämän hetken kerhotoimintaa ja koulunkäyntiä laajemmalle.

Kursivoidut lainaukset ovat läksykerholaisilta kerhoissa kuultuja ja vuoden 2006–2007 palautteesta poimittuja kommentteja.

Apua arviointiin, kun suomi on toinen kieli

**Katri Kuukka, suomi toisena kielenä -opettaja, Eiran aikuislukio ja
Ilona Kuukka, erityisopettaja, Eiran aikuislukio**

I Yleistä

Maahanmuuttajataustaisen oppilaan arviointi on ohjaavaa, kannustavaa ja tähtää realistiseen itsearviointiin. Se ei tässä suhteessa poikkea muiden oppilaiden arvioinnista. Oppilasta arvioidaan aluksi mahdollisimman paljon suhteessa hänen omiin edellytyksiinsä. Vertailtavuus ja yleisten arviointikriteerien mukainen arviointi korostuvat *opintojen päättövaiheessa*.

Tähän aineistoon on kerätty maahanmuuttajataustaisen oppilaan arviointia koskevia ohjeita, näkökulmia ja käytännön vinkkejä. Ne täydentävät ja täsmen-tävät perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden arviointilinjauksia. Arviointi ei koskaan ole itsetarkoitus, vaan osa opiskeluprosessia. Hyvä arviointi ohjaa opiskelua eteenpäin ja antaa oppilaalle ja hänen huoltajalleen relevanttia informaatiota siitä, mitä oppilas osaa ja mihin suuntaan opiskelu etenee.

Arvioinnin raamit: perusopetuslaki ja -asetus, opetus-suunnitelman perusteet (2004)

Perusopetusasetus ja opetussuunnitelman valtakunnalliset perusteet antavat puitteet maahanmuuttajataustaisten oppilaiden arvioinnille.

Perusopetusasetus (20.11.1998/852), 10 §:

”Sanallista arviointia voidaan käyttää, jollei opetushallitus toisin määrää - -
4) niiden oppilaiden arvioinnissa, joiden äidinkieli on, suomen ja ruotsin kieltä lukuun ottamatta, muu kuin opetuksessa käytettävä kieli, päättöarviointia lukuun ottamatta - - ”

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004:

”Maahanmuuttajaoppilaiden eri oppiaineiden arvioinnissa otetaan huomioon oppilaan tausta ja vähitellen kehittyvä suomen tai ruotsin kielen taito. Oppilaan arvioinnissa tulee käyttää monipuolisia, joustavia ja oppilaan tilanteeseen sovitettuja arviointimenetelmiä, jotta hän kykenee osoittamaan osaamisensa mahdollisista suomen tai ruotsin kielen taitojen puutteista huolimatta.”

Lainsäädäntö antaa mahdollisuuden suorittaa opintoja myös erityisessä tutkinnossa silloin, kun oppilaalta puuttuu jonkin oppiaineen oppimäärä tai sen osa eikä oppiainetta enää ole mahdollista opiskella. Näin on esimerkiksi silloin, kun oppilas siirtyy valmistavasta opetuksesta 8. tai 9. vuosiluokalle ja tiettyjen aineiden pakolliset kurssit on järjestetty 7. vuosiluokalla.

Perusopetuslaki 38 §:

”Perusopetuksen oppimäärä tai sen osa voidaan suorittaa erityisessä tutkinnossa sen mukaan kuin se asetuksella säädetään.”

Perusopetusasetus 23 §:

”Erityiseen tutkintoon osallistuvan tulee osoittaa, että hänen tietonsa ja taitonsa vastaavat eri oppiaineissa perusopetuksen oppimäärän mukaisia tietoja ja taitoja.”

II Miten arvioidaan

Arviointi valmistavassa opetuksessa

Oppilaan ensimmäinen arviointi tapahtuu valmistavassa opetuksessa. Valmistavan opetuksen aikana on selvitettävä, millaiset ovat oppilaan aikaisemmat tiedot ja taidot eri oppiaineissa. Valmistavassa opetuksessa tehtyyn oppilaan omaan opinto-ohjelmaan tulee kirjata perustiedot oppilaan aikaisemmasta koulunkäynnistä. Oppilas integroidaan yleisopetukseen aluksi taito- ja taideaineissa, sen jälkeen niissä aineissa, joissa oppilas peruskielitaitonsa puolesta selviää. Integroinnin ansiosta arviointi helpottuu: luokanopettaja tai aineenopettaja voi yhdessä valmistavan opetuksen opettajan kanssa arvioida oppilaalle sopivan luokka-asteen valmistavan opetuksen jälkeen.

Usein huoltaja ja oppilas itse pystyvät tulkin välityksellä selvittämään tarkoin opetuksen sisällön eri aineissa. Tässä voi käyttää apuna myös maahanmuut-

tajien oman äidinkielen opettajia. Jos opetuksen sisällöstä on kattavat tiedot, voidaan aiemmin suoritettujen opintojen arvosanalla korvata tietyt kurssit.

Ulkomaisten todistusten arvosanoja ei voi siirtää suomalaiseen todistukseen, mutta niitä voidaan käyttää taustatietona arvosanoja annettaessa. Koulun on arvioitava oppilaan osaaminen suhteessa perusopetuksen tavoitteisiin. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että musiikkia kotimaassaan opiskellut oppilas menee jollekin musiikin kurssille, jonka aikana aineenopettaja arvioi, mikä olisi oppilaan pakollisen musiikin arvosana. Aikaisemmat taidot ja tiedot voidaan arvioida seuraamalla oppilaan työskentelyä kokeellisissa tehtävissä ja kartoittamalla hänen aikaisemmat tietonsa kotimaan koulutodistuksen perusteella. Valmistavassa opetuksessa tämä tapahtuu ns. erityisessä tutkinnossa. Aineenopettaja on asiantuntija, ja hänellä on kyky arvioida oppilaan taidot.

On erittäin tärkeää, että luokanopettaja ja aineenopettajat saavat tarvittavat tiedot oppilaan siirtyessä yleisopetukseen. Valmistavassa opetuksessa laadittu oppilaan oma opinto-ohjelma kulkee oppilaan mukana perusopetuksen luokanopettajalle tai luokanvalvojalle.

Arviointi perusopetuksessa

Monien oppiaineiden opiskelu perustuu puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen. Arviointi perustuu usein kirjallisiin kokeisiin ja oppilaalta vaaditaan sekä taitoa ymmärtää lukemaansa että ilmaista itseään kielellisesti. Valmistavan opetuksen jälkeen oppilas saattaa osata nimetä asioita ja ymmärtää lukemaansa tekstiä, mutta kirjallinen ilmaisu ja esseetyyppisten vastausten tuottaminen ovat hänelle vaikeita tai jopa mahdottomia. Usein suullinen kielitaito on kirjallista parempi.

Sanallista arviointia kannattaa käyttää niissä aineissa, joissa kielitaidon taso estää oppilasta näyttämästä osaamistaan. Sanallista arviointia voidaan käyttää koko perusopetuksen ajan, päättöarviointia lukuun ottamatta.

Sanallisen arvioinnin pitäisi olla mahdollisimman selkeää. Monen oppilaan kotoona ymmärretään suomea heikosti, ja siksi arvioinnin tulisi olla yksiselitteistä. Hyvä tapa on kertoa se, mitä on opittu ja mitä vielä pitää oppia. Arvioinnin pitää kohdistua siihen, mikä on asetettu tavoitteeksi.

Joustavat arviointimenetelmät voivat olla esimerkiksi 1) nimeämistä, 2) tiedon järjestämistä, 3) kuvien käyttöä, 4) keskustelua ja 5) muita ei-kielellisiä menetelmiä. Pelkän kirjallisen tuotoksen sijaan tai sen ohella voi käyttää kuvia, piirroksia ja keskustelua. Tällainen arviointi tukee oppimista ja arvioi sitä, mitä oppilas

osaa. Seuraavassa on kuvattu esimerkkejä eri oppiaineiden joustavista arviointimenetelmistä:

- Biologiassa voi olla koe, jossa oppilas joutuu nimeämään kuvaan luut, erilaiset lihaskudostyypit ja verenkierto- ja ruoansulatuselimistön osat. Nimeämistehtäviä varten vanhat opettajan oppaat ovat mainiota materiaalia.
- Verenkierron ja ruoansulatuksen osaamista voi arvioida niin, että oppilas järjestää valmiiksi nimetyt tapahtumat oikeaan järjestykseen. Samalla tavoin voidaan menetellä historiassa ajallisesti peräkkäisten tapahtumien kanssa.
- On mahdollista, että oppilaalle annetaan mahdollisuus *piirtää vastaus kirjoittamisen sijaan*. Esimerkiksi historiassa voi osoittaa tietävänsä, mikä oli Kuuban kriisi, jos oppilas piirtää karttakuvan, johon on merkitty saartorengas, tukikohdan sijainti, ohjuksen kantomatka jne.
- *Keskustelu* on usein parempi arviointimenetelmä kuin kirjallinen koe. Joidenkin oppilaiden suullinen taito kehittyy nopeammin kuin kirjallinen taito. Monille kirjallinen ilmaisu on kankeampaa ja hitaampaa. Suullinen koe ja keskusteleva arviointi voivat antaa paljon relevanttimman tuloksen kuin kirjallinen koe.
- Matematiikassa oppilaalle voi antaa tehtäväksi mekaanisten taitojen koepaketin. Opettajan oppaista saa vaivatta kerättyä perustehtäviä sisältävät aineistot, joiden avulla voi arvioida, millaiset matematiikan perustaidot oppilaalla on. Matematiikan soveltavaa taitoa voi mitata muutenkin kuin sanallisten tehtävien avulla. Kuvan käyttäminen muissakin kuin geometrian tehtävissä helpottaa asiaa. *Opettaja voi piirtää sanallisen tehtävän ja laittaa piirroksen kysymysmerkin ao. kohtaan.*
- *Käsitteiden määrittely* voi olla maahanmuuttajataustaisen oppilaan koe missä aineessa tahansa. Hänelle voidaan antaa luettavaksi tietyt sisältöön liittyvät avainsanat ja niiden määrittely suomen kielellä. Tämä edistää samalla suomen kielen oppimista.
- *Oppimispäiväkirjan tai portfolion* tekeminen on prosessimainen tapa ja kertoo oppimisesta pitkällä aikavälillä. Oppimispäiväkirjassa voi olla kielitaidon mukana lisääntyvää tekstiä ja piirroksia tai muita kuvia. Sen voi tehdä myös tietokoneella ja käyttää samalla hyväksi sen kaikkia mahdollisuuksia. Portfolio voi olla yhden opintojakson tuo-

tos, mutta myös pidemmän aikavälin kansio, jossa oppilaan kasvava kielitaito näkyy.

- *Vertaisarviointia* voidaan käyttää pienten kokonaisuuksien oppimisen arvioinnissa. Oppilas voi kertoa tietyn asiakokonaisuuden toiselle oppilaalle tai pienessä ryhmässä. Tähän voi yhdistää myös muistiinpanojen tekemisen; oppilas, joka kuuntelee, tekee muistiinpanoja ja antaa ne sitten opettajalle. Tällainen arviointi sopii historiaan, terveystietoon ja myös biologian joihinkin kokonaisuuksiin.

Oppilaan äidinkieltä puhuva opettaja ja koulunkäyntiavustaja voivat olla apuna arvioinnissa ja koetilanteissa auttamassa oppilasta ymmärtämään suomenkieliset kysymykset.

Arviointi on aina yhteistyötä. Suomi toisena kielenä -opettaja tuntee S2-oppilaan kielitaidon, samoin valmistavaa opetusta antanut opettaja. Keskinäinen tiedonkulku on olennaista.

Suomi toisena kielenä -arviointi

Suomi toisena kielenä on äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen oppimäärä, jota opiskelevat ne oppilaat, joiden kielitaidon ei arvioida olevan äidinkielen tasoinen kielitaidon eri osa-alueilla. Jos oppilas opiskelee S2-oppimäärää, opetuksessa noudatetaan koko ajan S2-opetussuunnitelmaa, vaikka oppilas saisikin opetuksen osittain suomi äidinkielenä -oppitunneilla. Tällöin oppilas myös arvioidaan S2-oppimäärän mukaisesti.

Oppilaan arvioinnissa on keskeistä **jatkuvan arvioinnin periaate**, monipuoliset arviointitavat ja arvioinnin kohdistuminen oppilaan edistymiseen ja hänelle mahdollisessa oppimissuunnitelmassa asetettuihin tavoitteisiin. Opettajien välinen yhteistyö arvioinnissa on tärkeää koko opiskelun ajan ja painottuu erityisesti siinä vaiheessa, kun arvioidaan oppilaan siirtymistä opiskelemaan suomi äidinkielenä -oppimäärää.

III Päätöarvioinnin kriteerit

S2-päätöarviointi

Päätöarviointi kattaa kaikki kielitaidon osa-alueet. Opetushallituksen julkaisuun *Suomi ballussa?* sisältyy kolme mallikoetta, joita voi käyttää päätöarvioinnissa tai joiden pohjalta opettaja itse voi laatia päätökokeen. Ohjeistettu mallikoe antaa arvioinnille suuntaa ja tuo siihen vertailtavuutta. Jos oppilaille pidetään päätökoe, kannattaa muistaa, että ajallisesti rajoitettu tilanne ja monet muut kokeeseen liittyvät seikat saattavat vaikuttaa oppilaan suoritukseen. Kielitaidon arviointi on aina pitkäkestoista, ja siksi päätökoe täydentää muuta arviointia.

Päätöarvioinnin normatiivisuus

Opetussuunnitelman perusteissa määritellyt yleiset päätöarvioinnin kriteerit määrittelevät myös S2-oppilaan arviointia. Kaiken arvioinnin tulee olla oppilasta kunnioittavaa ja siksi realistista. Päätöarviointi antaa oppilaille **vertailukelpoista** tietoa omasta osaamisestaan suhteessa opetussuunnitelman tavoitteisiin.

”Päätöarvioinnin kriteerit määrittelevät tieto- ja taitotason arvosanalle kahdeksan (8). Päätöarvioinnin kriteerit on laadittu siten, että oppilas saa arvosanan kahdeksan (8), mikäli hän osoittaa keskimäärin oppiaineen kriteereiden edellyttämää osaamista. Joidenkin kriteerien saavuttamatta jäämisen voi kompensoida muiden kriteerien tason ylittäminen.

Oppilas on saavuttanut perusopetuksessa vaadittavat tiedot ja taidot välttävasti (5), mikäli hän pystyy osoittamaan jossakin määrin kriteerien edellyttämää osaamista.

Päätöarvioinnissa työskentelyn arviointi sisältyy oppiaineen arvosanaan.

Jos henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa on päätetty, että oppilas opiskelee yksilöllisen oppimäärän mukaan yhdessä tai useammassa oppiaineessa, arvioidaan oppilaan suorituksia henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa määriteltyihin hänelle yksilöllisesti asetettuihin tavoitteisiin perustuen. Silloin oppilaan osaamista ei arvioida suhteessa opetussuunnitelman perusteissa määriteltyihin päätöarvioinnin kriteereihin.” (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004)

Huomioitavaa:

1. Jonkin osa-alueen *kompensoiminen* suoriutumalla hyvin jostakin toisesta osa-alueesta tulee usein kysymykseen S2-oppilaan kohdalla. Monet perusopetuksen ylimpien vuosiluokkien aikana Suomeen muuttaneet eivät ole esimerkiksi saaneet taito- ja taideaineissa samankaltaista opetusta kuin Suomessa koulunsa käyneet.
2. *Jossain määrin* kriteerien edellyttämää osaamista osoittava oppilas saa välttävän arvosanan. S2-oppilaan kohdalla ”jossain määrin -osaaminen” on monta kertaa tyypillistä, jos aikaisempi koulunkäynti on ollut puutteellista tai oppilas ei ole ennen Suomeen muuttoa käynyt koulua lainkaan.
3. S2-oppilaille tehdään erityisopetus päätös ja HOJKS silloin, jos hänellä on muusta syystä kuin kielitaidon puutteista johtuva tuen tarve. Osalla kaksi- ja monikielisistä oppilaista voi olla oppimisvaikeuksia. Ne tulevat ilmi, kun suomen kielen oppimiselle on annettu riittävästi aikaa, mutta oppiminen ei edisty.

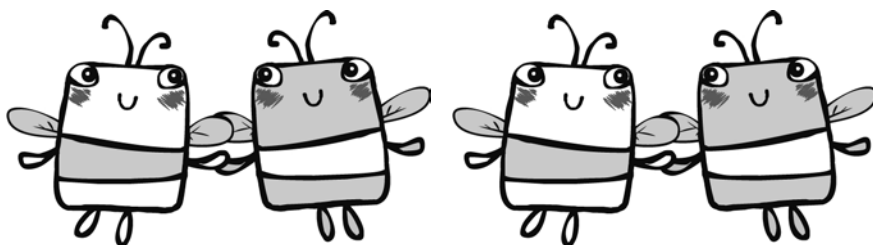
Monelle opettajalle on tuttua, että ahkera ja tavoitteista tietoinen oppilas ei kuitenkaan saavuta hyvään tai edes tyydyttävään arvosanaan vaadittavia taitoja. Sekä opettajaa että oppilasta auttaa, jos arvioinnin kriteerit tunnetaan ja niistä keskustellaan. Oppilasta ei saa pettää liian hyvillä arvosanoilla.

Päätövaihe alkaa jo 8. vuosiluokalla. Aineenopettajan tulisi selvittää oppilaille, mitä kaikkea hänen pitäisi osata, että hän saisi arvosanakseen hyvän (8). Myös huoltajalle tulisi antaa tietoa päätösarvioinnin kriteereistä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tällä vältetään ikävät tilanteet yhteishaun yhteydessä, kun huoltajan tai oppilaan odotusten mahdollinen epärealistisuus paljastuu. Jokaisen luokanopettajan tai aineenopettajan olisi hyvä myös miettiä, millä tavoin opiskeluprosessia ja ahkeruutta voisi palkita silloin, kun numeroarvosana tulee olemaan oppilaan omia odotuksia heikompi. Tällaisia palkintoja voivat olla ahkeruudesta saadut kunniakirjat, stipendit ja todistukseen liitetyt opettajan terveiset.

Koulutie ei pääty peruskouluun

Ohjauksen merkitys korostuu, kun oppilas saa välttävän arvosanan. Heikon päättötodistuksen saaneita oppilaita ohjataan lisäopetukseen, ammatillisten oppilaitosten valmistavaan koulutukseen tai aikuislukioihin korottamaan yksittäisiä arvosanoja.

Huoltajien kanssa on keskusteltava oppilaan realistisesta tasosta, ja huoltajalle tulee selvittää lisäopetuksen ja ammatilliseen valmistavan koulutuksen tarve. Maahanmuuttajataustaisia oppilaita ja heidän huoltajiaan pitäisi informoida eri koulutusvaihtoehdoista mahdollisimman tarkasti. Monelle koko suomalainen koulutusjärjestelmä voi olla vieras ja nivelvaiheen opetusjärjestelyt vielä vieiraampia. Huoltajan mielestä lisävuosi voi tuntua hukkaan heitetyltä ajalta, ja tällöin realiteetteihin perustuva keskustelu on hyväksi päättövaiheessa.



Uskonto osana eri kulttuurien vuorovaikutusta

Liisa Laajoki, erityisluokanopettaja, taidehistorioitsija, Kirkkonummi

Suvaitsevaisuudesta vuorovaikutukseen

Suvaitsevaisuutta korostavien arvojen pohjalta Suomeen on luotu oman uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus. Tämä mahdollistaa monikulttuurisessa koulussa uskontodialogin. Katsomusten rinnakkaiseloä pohtiva keskustelu on kuitenkin tylpistynyt pitkälti siihen, mitä rajoituksia eri katsomukset synnyttävät. On mietitty muun muassa sitä, miten evankelisluterilainen valtauskonto saa näkyä koulujen juhlaperinteessä. Lisäksi on pohdittu toimintatapoja sen varalta, että vähemmistöuskoinen huoltaja kieltää oppilasta uskonnollisin perustein osallistumasta johonkin oppiaineeseen tai opetuksen osaan, esimerkiksi musiikkiin tai uimaopetukseen.

Kuitenkin katsomusten näkyvä vuorovaikutus voi olla luonteva väline intrakulttuurisen, eri ryhmien luontevaa vuorovaikutusta tukevan koulun rakentamisessa, koska uskonto tai uskonnottomuus on olennainen osa kunkin yksilön, perheen ja yhteisön identiteettiä.

Eri katsomusten esiin nostamisella haetaan yhteyttä, erilaisuuden hyväksymistä ja kykyä sovittautua erilaisiin näkökulmiin. Vaikka Suomessa olemme usein tottuneet lokeroimaan eri katsomukset toisistaan erilleen, kansainvälistyvässä maailmassa oppilaat kohtaavat yhä useammin uskonnon näkyvyyden arkielämässä. Monet kulttuuriset koodit aukeavat vain uskontoa tuntevalle, jolloin valtauskonnosta eristyvä voi kokea ulkopuolisuutta tai hän ei osaa tulkita esimerkiksi taiteen tai mainonnan viestejä tarkoitettulla tavalla. Jotta vähemmistöllä olisi tilaa tulla kuulluksi yhteisössä, myös enemmistön tulisi osoittaa kiinnostusta vähemmistön perinteitä kohtaan. Intrakulttuurisuus edellyttääkin sitä, että yksilö saavuttaa uskonnollisen lukutaidon. Antamalla lapsille ja nuorille tilaisuuden käsitellä uskontoa ja uskonnottomuutta osana identiteettiä ja yhteisön toimintaa tuemme kulttuuri-identiteetin ja kansainvälisyyden kehittymistä sekä valmiuksia toimia monikulttuurisessa yhteisössä.

Katsomukset näkyviin juhlakalenterilla

Jos uskonnoista ei keskustella koulun arjessa, koulun toimintaan rakentuu helposti eriarvoisuutta. Kun kristitty oppilas vaeltaa kohti joulua tonttujen, enkelten ja laulujen saattamana, lähtee vähemmistöuskontoa edustava oppilas omaan juhlaauteensa helposti huomaamatta – palatakseen yhtä äänettömästi. Toisaalta kristitty juhlaperinne voi jäädä eriuskoiselle kuoreksi, jonka sisältöön ei saa tutustua, jos valtaväestö haluaa ”suojella” vähemmistöä. Samalla kuitenkin viedään vähemmistöuskonnon mahdollisuus tulla näkyväksi. Intrakulttuurisessa koulussa luodaan vastavuoroinen ja tasa-arvoinen tilaisuus ”toiseen” tutustumiseen.

Eräs jo monessa koulussa tutuksi tullut väylä eri katsomuksiin ja kulttuureihin perehtymisessä on juhliin tutustuminen. Oppilaiden katsomuksiin liittyen voidaan rakentaa juhlakalenteri, jossa kulkevat rinnan eri katsomusten juhlat ja esim. valtiolliset juhlat, joiden kautta myös uskonnotomat oppilaat kokevat osallisuutta. Kalenteri voi olla sekä konkreettinen rakennelma että tapahtumien kautta elävä kokonaisuus. Se kannattaa tehdä koko koulun yhteisenä lukuvuoden mittaisena työnä, jota täydennetään vuosittain tarpeen mukaan. Visuaalisessa kalenterissa haasteena on eri kalentereiden yhteensovittaminen, koska esimerkiksi muslimien juhlat eivät seuraa länsimaista kalenteria. Siksi monivuotiseksi tarkoitettu juhlakalenteri toteutetaan siten, että sen osia pystyy liikuttelemaan vuosittain. Yksinkertaisimmillaan kalenterissa kerrotaan juhlan nimi, sen merkitys ja vieton ajankohta, ja sitä täydennetään juhlaan liittyvällä kuvalla. Hyllylle koottuun kalenteriin liitetään esineistöä ja tietotekniikkaa hyödyntävään kalenteriin kuva- ja äänimateriaalia. Tilan säästämiseksi kalenteri voi sisältää juhlista listan, jonka rinnalla esitellään tärkeimmät ajankohtaisen viikon tai kuukauden aikana vietettävät juhlat. Elävyyttä lisätään esitelmillä, aamunavauksilla tai tapahtumilla.

Katsomukset arvojen kantavana rakenteena

Juhlaperinteeseen tutustuminen on reitti muiden katsomusten tuntemukseen, mutta yhteyttä eri katsomusta edustavien välille rakennetaan ennen kaikkea arjisissa kohtaamisissa. Siinä tarvitaan tietoa kanssaihmissen arvoista, jotka pohjaavat monin tavoin uskontoon. Vaikka emme pysty syvällisesti perehtymään eri katsomuksiin ja niiden eri suuntauksiin, voimme tukea vuorovaikutusta etsimällä katsomusten yhteisiä piirteitä opetuksen ja koulussa tapahtuvan kasvatuksen yhteydessä. Kun identiteetin rakentaminen perustuu osittain erottumiselle, vuorovaikutuksen rakentamisessa ja toisen kunnioittamisessa tarvitaan perusinhimillisen samankaltaisuuden huomaamista. Se mahdollistaa ennakkoluulojen ja pelkojen purkamista. Koska vähemmistön edustajat saattavat ko-

kea tarvetta suojautua enemmistön paineelta, katsomusaineita opettavien on keskusteltava siitä, miten vuorovaikutusta tuodaan opetukseen. Lisäksi koulun käytänteistä on hyvä kertoa huoltajille. Perusopetuksessa koko ikäluokan kohdatessa on kuitenkin tilaisuus luoda luottamusta, joka mahdollistaa tasa-arvon toteutumisen myöhemmässä elämässä.

Yhteisten arvojen tunnistaminen tiivistyy ajatuksessa, jonka kristityt tuntevat Jeesuksen antamana *kultaisena sääntönä*: ”Kaikki, mitä te tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te heille” (Raamattu, Uusi testamentti, Matteuksen evankeliumi 7:12). Samankaltainen ajattelu tunnetaan kaikissa suurissa maailmanuskonnoissa, ja sitä voidaan pitää jopa globaalin etiikan perustana. Uskontojen yhteyttä voidaan löytää lisäksi esimerkiksi luonnon kunnioittamisessa ja rauhan tavoittelussa.

Samankaltaisuuden ja erilaisuuden tunnustamisen rinnalla tarvitaan keskustelua siitä, onko suomalaisissa käytännöissä rajoja, joita ei voida ylittää toisen katsomuksen hyväksymisen nimissä. Vaikka kulttuuria ja uskontoa on vaikea erottaa toisistaan, uskonnollisiin arvoihin sitoutuvia käytäntöjä on arvioitava vähintäänkin suhteessa Suomen lakeihin ja asetuksiin. Esimerkiksi eri uskontoja yhdistää muun muassa vaatimus vanhempien kunnioittamisesta. Jos kunnioitusta pidetään yllä lapsiin kohdistuvalla väkivallalla, sitä ei voida hyväksyä missään kulttuurissa tai minkään katsomuksen piirissä, mistä pitää kertoa oppilaille ja huoltajille.

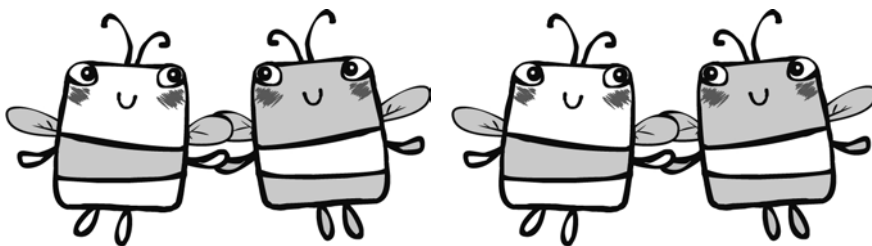
Oman uskonnon opetuksen toteuttaminen vuorovaikutuksessa muihin katsomuksiin

Eri katsomusten välinen vuorovaikutus edellyttää oman katsomuksen tuntemusta – niin opettajilta kuin oppilailta. Uskontojen opetussuunnitelmissa tätä huomioidaan etenemällä omasta lähipiiristä muihin uskontoihin, mutta koulun arjessa erilaisuus on kohdattavissa alusta alkaen. Kuinka toisen katsomusta avataan ikätasoisesti arjessa, on mietittävä kouluyhteisössä koulutasolla, luokkakokohtaisesti ja yksilötasolla.

Jotta eri katsomuksiin tutustumista ei koettaisi vain uskonnonopetuksen sisälöksi tai ylimääräisenä oppisisältönä, kannattaa miettiä sen sijoittumista opetussuunnitelman aihepiireihin. Tämä mahdollistaa uskonnon vaikutuksen tarkastelun esimerkiksi kuvataiteessa, musiikissa ja historiassa. Intrakulttuurisen koulun tapahtumakalenterissa suomalaisen perinteen rinnalla oppilaiden mukanaan tuomat perinteet huomioidaan mahdollisuuksien mukaan, mikä viestii myös huoltajille erilaisuuden arvostamista.

Yksittäisen oppilaan katsomuksen huomioiminen eri yhteyksissä vaatii harkintaa. Oppilasta ei esimerkiksi pidä nostaa oman uskontonsa asiantuntijaksi, vaikka häntä tuleekin kannustaa oppimaan siitä eri yhteyksissä. Opettaja voi osoittaa arvostusta ja kiinnostusta yksilöllisesti tai ryhmätilanteessa vaikkapa kysymällä esimerkiksi juhlien yhteydessä uskontoon liittyvästä tapakulttuurista tai muusta asiasta, jonka voi olettaa olevan oppilaan hallussa, tai antamalla tehtävän, josta hän pystyy suoriutumaan esimerkiksi huoltajien avulla. Jotta eri katsomuksia käsiteltäisiin vastavuoroisesti, myös enemmistölle annetaan vastaavia tehtäviä kuin vähemmistöille ja niitä käsitellään yhteisesti muun muassa teemoiteltujen esitelmien muodossa. Opettajalta vaaditaan uskallusta osoittaa oma mahdollinen tietämättömyytensä, mutta myös kouluaikainen uskontotietous on hyvä kerrata. Esimerkiks. islamin viiden peruspilarin tunteminen osoittaa muslimioppilaille kunnioitusta ja antaa mallin siitä, että toiseen katsomukseen kannattaa tutustua.

Vähemmistöuskontojen opettajat ovat usein kouluissa vierailevia tuntiopettajia, joiden liittymistä koulu yhteisöön tukee katsomusaineiden opetuksen suunnittelu osittain yhteistyönä. Vierailut eri opetusryhmissä ja eri uskontojen pyhissä tiloissa on hyvä toteuttaa niin, että oppilailla on mukanaan oman uskonnon opettaja. Kun huoltajille tiedotetaan toiseen uskontoon tutustumisesta, kannattaa korostaa vastavuoroisuutta ja sitä, että tutustuminen ei sisällä hartauden harjoittamista. Huoltajia voi myös kutsua mukaan. Opettajien yhteistyö erityisesti opetustilanteessa osoittaa oppilaille, että eri katsomuksia edustavien ihmisten on mahdollista ja hyvä työskennellä yhdessä toisiltaan oppien.



Opetuksen eriyttäminen uskonnollisista ja eettisistä syistä

Ilona Kuukka, erityisopettaja, Eiran aikuislukio

Monimuotoisessa koulussa tulee vastaan tilanteita, jolloin oppilaan huoltaja ilmoittaa, että jokin toiminto ei ole katsomuksellisista syistä hyväksyttävää. Eriyttävien ratkaisujen perusta on aina koulua koskevassa lainsäädännössä, opetussuunnitelmissa ja koulun säännöissä. Näiden rajoissa voidaan tehdä kompromissiratkaisuja ongelmatilanteissa.

On muistettava, että tiettyä katsomusta tai uskonnollista vakaumusta edustavat perheet ovat keskenään erilaisia. Missään tapauksessa yhden huoltajan kanssa tehtyä ratkaisua ei pidä yleistää. Se, mitä joku pitää uskonnollisista syistä kiellettynä tai sallittuna, ei ole välttämättä sitä jonkun toisen mielestä.

Seuraavaan on koottu eriyttämisen reunaehdoja sekä vuosien mittaan Helsingissä hyväksi koettuja menettelytapoja erilaisiin ongelmiin.

Koulussa tehtävien eriyttävien ratkaisujen perusta

Peruskoulussa olevat oppilaat osallistuvat perusopetukseen, jolle puitteet antaa **perusopetuslaki ja -asetus**. Lain 11 § sisältää luettelon perusopetuksen oppiaineista. Tässä luettelossa ovat musiikki, liikunta ja kuvataide, aineita, joiden opetukseen osallistumisesta joudutaan joskus kouluissa neuvottelemaan.

Peruskoulussa opiskelevan oppilaan tulee osallistua perusopetukseen. Perusopetuslain **18 §:n** mukaan oppilaan opetus voidaan järjestää osittain toisin, jos

1. oppilaalla katsotaan joltakin osin jo ennestään olevan perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot
2. perusopetuksen oppimäärän suorittaminen olisi oppilaalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen joltakin osin kohtuutonta
3. se on perusteltua oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä.

Näin laki **ei tunne mahdollisuutta olla osallistumatta perusopetukseen tai oppiaineen opiskeluun uskonnollisen tai eettisen vakaumuksen vuoksi**. Oppiaineen suorittamisesta ristiriitatapauksissa on sovittava huoltajan kanssa, ja koulu tarjoaa huoltajalle sellaiset eriyttävät ratkaisut, jotka koulun arjessa ovat mahdollisia. Näin ratkaisu jää koulun tehtäväksi.

Koulu voi noudattaa **joustavia opetusjärjestelyjä** ja eriyttää opetusta, mutta tässä pitää ottaa huomioon vastuu- ja turvallisuuskysymykset sekä opetussuunnitelma ja oppilaiden tasavertaisuus opetusjärjestelyjä tehtäessä.

Opettaja on **vastuussa** siitä opetusryhmästä, jota hän opettaa työjärjestyksen mukaisesti. Jos oppilaan työjärjestyksessä on ympäristö- ja luonnontietoa klo 9–10, on tämän ajan vastuussa hänestä ympäristö- ja luonnontiedon opettaja. Vastuun voi siirtää ainoastaan toiselle opettajalle. Jos oppilas tekee tuntien aikana eriytettyjä tehtäviä, sen pitää tapahtua opetustilan välittömässä läheisyydessä, että opettaja voi häntä valvoa, tai toisessa opetustilassa, jossa valvoo toinen opettaja.

Opetussuunnitelma, eriyttäminen ja arviointi

Koulun **opetussuunnitelma** antaa reunaehdot koulussa tehtäville eriyttävillä ratkaisuille. Opetussuunnitelmassa määritellään opetuksen tavoitteet ja sisällöt useimmiten vuosiluokittain. Ne koskevat kaikkia perusopetukseen osallistuvia. Jos vanhempien pyynnön perusteella halutaan poiketa opetussuunnitelmasta ja muuttaa tai jättää pois tiettyjä sisältöjä, pitää sopia, millä tavoin oppilas opiskelee saman asian toisella tavalla tai korvaa mainitun sisällön opiskelun.

Jos toisella tavoin opiskeltava tai korvattu sisältö on hyvin keskeinen osa aiheen opetussuunnitelmaa, pitää ottaa huomioon, että sen pois jättäminen vaikuttaa arvosanaan. Kaikkia tavoitteita ja sisältöjä ei voi korvata. Esimerkiksi uimataidolle ei ole olemassa mitään vaihtoehtoista taitoa. Jos uinti jää liikunnan opetussuunnitelmasta oppilaalta kokonaan suorittamatta, opettaja arvioi, kuinka suurelta osalta uinti vaikuttaa kokonaisarvioon ja antaa tämän tiedoksi huoltajalle. Sen vuoksi olisi tehtävä yhteinen sopimus siitä, miten mainittu alue opiskellaan toisin tai miten oppitunnilta pois jääminen korvataan.

Oppilaiden välinen **tasavertaisuus** pitää ottaa huomioon eriyttävissä ratkaisuissa. Jos joku oppilas korvaa tietyn aihealueen toisenlaisilla opinnoilla, pitäisi työmäärän olla suurin piirtein vastaava kuin työmäärä on muutoin (eli luokassa työskentelevien). Oppilaiden välille syntyy helposti hankauksia, jos he kokevat, että joku saa tehdä jotain muuta, tai vastaavasti, jos eriytetty oppi-

las kokee joutuvansa tekemään liian paljon. Eriyttämisessä kannattaa muistaa se, että vastaavia ratkaisuja on tehty ja tehdään koulussa monesta muustakin syystä. Opettajan työmäärä ei saisi olla kohtuuton, kun hän laatii korvaavia tehtäviä.

Musiikki

Hengellisen musiikin suhteen opettajan täytyy noudattaa sellaisia toimintatapoja, että kenenkään ei tarvitse sitä harjoittaa vastoin vakaumustaan. Jos musiikintunnilla jostakin syystä harjoitellaan kristillisiä virsiä, sen voi tehdä niin, että uskonnottomat ja muun uskonnollisen vakaumuksen omaavat oppilaat voivat poistua tunnilta silloin.

Musiikin opetuksessa on silloin tällöin tehty erilaisia kompromissiratkaisuja, mutta suurin osa huoltajista suhtautuu neutraalisti musiikin opetukseen ja oppilaat osallistuvat aineen opetukseen ilman eriyttäviä toimia. Seuraavassa on kuitenkin joitakin esiin tulleita tilanteita.

1. Musiikki-instrumentit

Oppilas voi laulaa ja osallistua musiikin teoreettiseen opetukseen, mutta ei soittaa musiikki-instrumentilla. Soittamisen oppilas voi korvata esimerkiksi tutustumalla soittimiin ja niiden historiaan sekä käyttötapaan teoreettisesti. Hän voi tehdä esitelmän jostakin soittimesta tai joistakin soittimista jne. Soittimien nimeämis- ja ryhmittelemistehtävät kuvien kanssa ovat alemmille vuosiluokille sopivia tehtäviä. Muuten oppilas osallistuu musiikin teorian opiskeluun ja laulamiseen normaalilla tavalla.

2. Musiikin tekeminen

Jos perheen vakaumuksen mukaan oppilas ei voi osallistua soittamiseen tai laulamiseen, oppilas voi tehdä musiikin teorian tehtävät, jotka opettaja antaa (esim. soittimiin ja niiden käyttötapaan tutustuminen, eri kansojen musiikkiperinteeseen tutustuminen kirjoista, esitelmät säveltäjistä ja musiikilliseen sanastoon tutustuminen). Instrumenttimusiikin voi tarvittaessa korvata laulumusiikilla. Huoltajalle pitää korostaa, että musiikkia opettava opettaja on vastuussa kaikista ryhmän oppilaista ao. tunnin aikana, ja siksi oppilaan oleskelu musiikkiluokassa tai sen välittömässä läheisyydessä on välttämätöntä. Jos tämä tuottaa oppilaalle vaikeuksia, on mahdollista pyytää huoltajaa kouluun oppilasta valvomaan. Näin on menetelty tapauksessa, jos oppilas ei pysty keskittymään luokan edessä olevassa tilassa.

Kuvataide

Jotkut katsovat, että ihmisen tai muun elävän olennon kuvaaminen tai muovaileminen ei ole sallittua. Osalla tämä koskee vain ihmishahmoa, osalla myös eläimiä. Suurin osa kuitenkin hyväksyy kaiken kuvaamisen, jos on kyse opetustarkoituksesta. Jos asiasta aiheutuu kuvataidetunneilla tai muilla oppitunneilla pulmia, perheelle kannattaa tähdentää kuvan ja visuaalisuuden merkitystä opetuksessa yleensä ja kuvallisen ilmaisun liittymistä mm. opetuksen eheyttämiseen. Huoltajalle kannattaa siis korostaa, että kuvallinen ilmaisu liittyy paitsi itse kuvataiteeseen, myös monen muunkin oppiaineen opetukseen.

Jos elävän olennon kuvaaminen piirtämällä tai maalaamalla on huoltajan mielestä ehdottomasti kiellettyä, voidaan näissä tapauksissa antaa oppilaille muita aiheita. Arviointia suorittavan opettajan on tällöin päätettävä, onko tiettyjen osa-alueiden sisältö kuvataiteen opetussuunnitelmassa korvattavissa ja miten tämä vaikuttaa arviointiin.

Myös alastomuuden näkeminen kuvataiteessa saattaa olla joillekin uskonnollisille ryhmille vaikeaa hyväksyä. Taidenäyttelyissä nähdyt teokset ovat joskus saattaneet aiheuttaa hämminkiä, ja sen vuoksi kotiin annetut tiedot vierailukohteista ovat tärkeitä. Jos oppilas ei voi osallistua taidenäyttelyvierailuun, pitäisi tämäkin korvata käymällä toisessa näyttelyssä tai tutustumalla jonkun taiteilijan töihin kirjoissa tai internetissä. Kuitenkin pitää muistaa, että taiteessa ja kulttuurissa on aina ollut ja tulee aina olemaan asioita, jotka saattavat loukata jonkun vakaumusta. Kaikkea ei koskaan voi ennakoida.

Liikunta

Musiikkiliikunta on joidenkin huoltajien mielestä ongelmallista, koska he katsovat tietynlaisen musiikin tanssimusiikiksi. On huoltajia, joiden mielestä rytmisen lastenmusiikkikin on sopimatonta liikuntatunneilla, koska he katsovat sen olevan tanssimista. Huoltajille kannattaa selvittää, missä tarkoituksessa musiikkia liikunnassa käytetään. Jos huoltaja ehdottomasti kieltää oppilaan osallistumisen musiikkiliikuntaan, ovat voimassa samat pelisäännöt kuin muidenkin taito- ja taideaineiden kohdalla. Eriyttäminen on mahdollista, mutta sen on tapahduttava niin, että liikuntaa opettava opettaja voi oppilasta valvoa ja että toiminta vastaa musiikkiliikuntaa liikunnan opetussuunnitelman mukaisesti.

Alemmilla vuosiluokilla tyttöjen ja poikien sekaryhmät eivät aiheuta ongelmia eikä niitä ole tullut paljon 5. tai 6. vuosiluokillakaan, jos koulussa on ollut sekaryhmiä. Huoltajalle kannattaa selvittää, mitä liikuntatunneilla tehdään ja miten suihkussa käyminen ja pukeutuminen on järjestetty. Suihkussa käymisessä

voi joustaa niin, että osa pääsee tunnilta suihkuun hieman muita aikaisemmin. Joissakin kouluissa on tarvittaessa mahdollisuus käyttää erillistä suihkukoppia.

Vuosiluokilla 7–9 saattaa joillakin maahanmuuttajataustaisilla tytöillä olla esteitä osallistua joihinkin harjoituksiin esimerkiksi kuntosalilla. Näissä tapauksissa tytöt osaavat itse selvittää opettajalle asian, ja tilalle voi tarjota jotakin muuta toimintaa.

On sattunut tapauksia, jolloin maahanmuuttajataustainen huoltaja on kieltänyt luistelemisen sillä perusteella, että se aiheuttaa työlle pysyviä vaurioita. Tässä auttaa asiallinen selvitys siitä, mitä vaikutuksia luistelemisella on ja mitä sillä ei ole. Joku huoltaja on saattanut nähdä televisiossa taitoluistelua ja liittyy luisteluun vähän pukeutumisen. Tässäkin auttaa asiallinen selvitys.

Liikunnassa on pidettävä kiinni asiallisesta pukeutumisesta. Peittävä vaatetus ei estä ketään liikkumasta ja pukeutumissääntöjeä mukaisesti on mahdollista löytää itselleen kunnolliset jalkineet ja muut asusteet liikuntatunteja varten. Huivin käytölle liikuntatunneilla ei ole esteitä, mutta turvallisuussyistä se kannattaa solmia siten, ettei se aiheuta ongelmia esim. köysissä, peleissä tai leikeissä. Vuosiluokilla 7–9 tyttöjen ja poikien liikuntatunnit järjestetään yleensä erikseen ja maahanmuuttajatytöt ovat yleensä käyttäneet samanlaisia liikunta-vaatteita kuin kaikki muutkin.

Uinti

Huoltajille on selvitettävä, että Suomessa uinnin opetus on paitsi osa liikunnan opetusta myös elintärkeän kansalaistaidon opetusta. Jokainen huoltaja ymmärtää tämän, koska perheet matkustavat autolautoilla Ruotsiin ja Viroon. Mitä aikaisemmassa vaiheessa koulunkäyntiä tämäkin asia otetaan esille, sitä parempi. Silloin uintipäivä ei tule kenellekään yllätyksenä.

Jotkut huoltajat voivat olla huolissaan riisuutumisesta, suihkussa käymisestä ja saunomisesta uinnin yhteydessä. Nämä asiat voi sopia huoltajan kanssa niin, että ao. oppilas voi riisuutua yksin ja käydä suihkussa ja vaihtaa uima-asun hieman toisten oppilaiden jälkeen. Joillekin tyttöjen huoltajille on sopinut se, että tytöt ovat uineet pitkässä t-paidassa. Tämä on kuitenkin aina **sovittava etukäteen uimahallin kanssa**. Kaikki uimahallit eivät salli pitkää t-paitaa uima-asuna. Uimataittoa ei voi päättöarvioinnissa kompensoida millään muulla taidolla, *jos oppilaalla on ollut mahdollisuus osallistua uinnin opetukseen*. Uimataidon puuttuminen vaikuttaa liikunnan arvosanaan. Jos huoltaja kieltäytyy uinnin opetuksesta, on hänen kirjallisesti sitouduttava huolehtimaan uimataidon oppimisesta.

Liikuntavirasto voi järjestää myös erillisiä uintikursseja maahanmuuttajaryhmille. Koulukohtaisesti voidaan sopia, että osallistuminen ao. kurssille voi korvata koulun järjestämän uinnin opetuksen. Tästä on kuitenkin oltava asianmukainen uinnin opettajan tai muun vastuuhenkilön antama todistus. Todistus pohjia voi laatia opetustoimessa ja toimittaa kouluille ja uintien järjestäjille.

Pukeutuminen

Vaatetus ei ole koskaan ollut suuri ongelma Helsingin kouluissa. Liikuntatunneilla on oltava asianmukainen vaatetus, eikä kenelläkään ole mahdollisuutta poiketa tästä uskonnollisista syistä. Sopiva vaatetus voi olla peittävä ja uskonnon pukeutumistapojen mukainen. Kemian laboratoriotöissä, teknisessä työssä ja tekstiiliteollisuudessa on pidettävä kiinni yhteisistä turvallisuusohjeista, ja silloin uskonnon mukainen pukeutuminen on sovitettava niihin.

Kasvohuntujen käyttö voi aiheuttaa pulmia äidinkielen ja kirjallisuuden ja vieraiden kielten tunneilla, joissa suullinen kielitaito on yksi oleellinen osa. Isossa luokassa on puhetta vaikea kuulla kankaan läpi, samoin kielistudiossa. Jos suullisen kielitaidon osuus jää kasvohunnun vuoksi pois kokonaan tai osittain, tämä vaikuttaa arviointiin, ja huoltajaa ja oppilasta pitää siitä informoida. Jokaisen oppilaan pitää olla tunnistettavissa kokeissa ja ylioppilaskirjoituksissa. Kasvohuntua käyttävän oppilaan on ennen kokeisiin tai ylioppilaskirjoituksiin osallistumista näytettävä kasvonsa naispuoliselle opettajalle, koska kouluissa ei ole muita tunnistamiskeinoja.

Koulun juhlat ja muut yhteiset tilaisuudet

Koulussa pitäisi olla yhteisiä tilaisuuksia, joihin jokainen lapsi ja nuori voisi osallistua riippumatta omasta tai huoltajiensa vakaumuksesta. Juhlat ja muut koko kouluyhteisöä koskevat tilaisuudet vahvistavat yhteenkuuluvuutta. Tämä asettaa haasteen sekä koululle että oppilaiden huoltajille. Juhlapäivien luonne sekä laajemmin että kouluyhteisön kannalta kannattaa selvittää huoltajalle silloin, kun erilaisten juhlien sisältöä käydään läpi.

Osa koulun yhteisistä tilaisuuksista liittyy kristillisiin juhlapäiviin, ja niiden traditiot tulevat esiin tilaisuuksissa. Jotkut huoltajat ovat traditioiden suhteen ehdottomampia kuin toiset.

1. Joulujuhlat

Monessa koulussa uskonnollinen sisältö on siirretty joulujuhlasta kirkossa pidettävään tilaisuuteen. Jos näin on menetelty, voi huoltajalle kertoa asiasta ja antaa hänen tehdä päätös sen jälkeen. Useimmat koulut järjestävät uskonnottomille ja muiden uskontojen oppilaille kirkkotilaisuuden ajaksi omaa ohjelmaa. Hyviä kokemuksia on saatu, kun nämä tilaisuudet on suunniteltu huolella ja niissä on ollut oppilaiden tekemää ohjelmaa.

Yksittäinen virsi tai joululaulu ei tee joulujuhlasta uskonnollista tilaisuutta. Mutta jos juhlassa on selkeästi uskonnollisia aineksia, esimerkiksi joulu-evankeliumi tai vastaava, on tästä syytä ilmoittaa huoltajille etukäteen. Tällöin vältytään jälkiselvittelyltä. Jotkut koulut ovat sisällyttäneet joulujuhlan uskonnollisen aineksen juhlan alkuosaan ja ilmoittaneet tämän huoltajille. Osa oppilaista on tullut juhlaan tämän osan jälkeen sovitun laulun aikana eikä tästä ole aiheutunut häiriötä.

Osa huoltajista kuitenkin katsoo, etteivät oppilaat voi missään tapauksessa osallistua joulujuhlaan. Tässä on kysymys alussa mainitusta vakaumuksesta, jonka mukaan kaikki paitsi oman uskonnon mukaiset juhlat ovat kiellettyjä. Huoltajan kanssa kannattaa kaikissa tapauksissa keskustella ja selvittää yhteisten tilaisuuksien merkitys koulussa. Jos todistukset jaetaan juhlan jälkeen, voi oppilaalle järjestää juhlan ajaksi luokkaan jotakin korvaavaa toimintaa, josta voi vastata oman uskonnon opettaja tai huoltaja. Juhlapäivä on kuitenkin koulupäivä, ja siksi olisi hyvä, että juhlasta pois jäävä oppilas olisi koulussa.

2. Kevätjuhla ja suvivirsi

Kevätjuhla ei ole aiheuttanut juuri ongelmia, vaan yleensä kaikki oppilaat ovat siihen osallistuneet. Suvivirsi kuuluu suomalaiseen juhlaperinteeseen. Jos oppilaan huoltaja kuitenkin katsoo, että suvivirren sanat loukkaavat oppilaan vakaumusta, hän voi sopia, että oppilas jättäytyy juhlasta pois. On syytä välttää tilanne, että oppilas poistuu juhlasta kesken, kun suvivirsi alkaa. Tällaisia yksittäistapauksia on joissakin kouluissa ollut, ja niitä on syytä välttää kertomalla huoltajalle, että suvivirsi on osa juhlaa.

3. Muut juhlat ja tilaisuudet

Yksittäinen virsi ei tee myöskään itsenäisyysjuhlasta uskonnollista, mutta jos oppilaan huoltaja katsoo, että virren laulaminen on vastoin oppilaan vakaumusta, kannattaa sopia, että oppilas jää pois juhlasta. Juhlasta kesken poistuva oppilas aiheuttaa enemmän hämminkiä.

Luokan pikkujouluista ja muista juhlista kannattaa tiedottaa koteihin, ettei niistä aiheudu epätietoisuutta. Monet huoltajat sallivat oppilaiden olla mukana luokan pikkujouluissa, jos sisältö on kulttuuripainotteinen tonttu-leikkeineen ja lahjoineen. Osa huoltajista ei halua oppilaiden osallistuvan mihinkään jouluun liittyvään tilaisuuteen, ja silloin on hyvä, että kotona tiedetään, milloin ao. tilaisuus luokassa on.

4. Juhlapäiviin liittyvä muu toiminta

Juhlapäiviin liittyy koulussa aina myös muuta toimintaa, kuten askartelua, käsityötä ja kuvataidetta. Tätä kaikkea toimintaa luokassa eriytetään silloin, jos huoltajat pitävät sitä tarpeellisena. Oppilas voi tonttujen sijaan askarrella samasta punaisesta pahvista jotakin muuta. Monet joulukoristeet saa pienellä vaivalla muutettua joksikin muuksi eikä oppilaalle tarvitse järjestää vaihtoehtoista toimintaa, puhumattakaan siirtymisestä toiseen luokkaan. Samoin voi menetellä käsitöissä ja kuvataiteessa. Jos muut piirtävät pääsiäispupuja, voi joku piirtää samoilla välineillä ja ohjeilla jotakin muuta.

Äitienpäivät ja isänpäivät eivät ole kaikkien huoltajien katsomuksen mukaisia. Oppilaat kuitenkin askartelevat mielellään kortteja ja lahjoja. Jos ne löytyvät myöhemmin pulpetista, ei siitä kannata hämmentyä.

Juhlapäivät näkyvät koulun käytävillä ja luokkahuoneissa. Tämä on syytä selvittää huoltajille. Koulu on kaikkien koulu ja sekä enemmistöllä että vähemmistöllä on oikeus näkyä koulussa. Eri juhlapäivät voivat näkyä koulussa ja luokissa.

Rukoushetket koulupäivän aikana ja osallistuminen perjantairukoukseen

Jotkut oppilaista ilmoittavat haluavansa rukoilla koulupäivän aikana. Rukousaikataulut vaihtelevat riippuen auringon noususta ja laskusta. Keski- ja iltapäivän rukoushetket sijoittuvat koulupäivään. Pääperiaatteena kannattaa pitää sitä, että rukoushetki ei saa häiritä koulutyötä eikä rukoileminen kesken oppitunnin ole mahdollista. Tämä kannattaa selvittää huoltajille heti koulun alkaessa. Joskus rukousten minuuttiaikataulujen tuominen kouluun kesken lukuvuoden on tuonut mukanaan hämmennystä. Oppitunnilta poistuminen ja tunnille palaaminen on pienten oppilaiden kohdalla mahdotonta jo vastuukysymysten vuoksi. Vanhempien kohdalla se häiritsee kaikkien työskentelyä, ja siksi rukoushetket pitää sovittaa välitunteihin.

Pienten oppilaiden kanssa voi menetellä niin, että he voivat lähteä rukoilemaan viitisen minuuttia ennen tunnin päättymistä, jotta he ehtivät normaalisti välitunnille. He voivat pitää silloin rukoushetkensä käytävän päässä tai muualla luokkahuoneen läheisyydessä. Isompien oppilaiden kanssa voi sopia, että he voivat rukoilla välitunnin aikana tyhjässä luokkahuoneessa tai muussa tilassa.

Silloin tällöin isommat oppilaat pyytävät perjantaisin lupaa lähteä moskeijaan rukoilemaan. Tällaisessa tapauksessa oppilaan pitäisi aina sopia tuntien sisällyksen opiskelusta asianmukaisella tavalla niiden opettajien kanssa, joiden tunneilta oppilas on poissa. Poissaolo ilman asianomaisen opettajan lupaa ja sopimusta sisältöjen suorittamisesta ei ole mahdollista.

Diskot, leirikoulut, retket ja tutustumiskäynnit

Diskoihin ja leirikouluihin suhtautuvat monet huoltajat varauksella. Joukossa on huoltajia, jotka päästävät oppilaan diskoon eivätkä näe siinä ongelmaa. Jotkut huoltajat päästävät oppilaan sillä ehdolla, että hän ei osallistu tanssimiseen. Diskoista on parasta kertoa huoltajalle niiden todellinen sisältö etukäteen. Silloin huoltaja voi itse arvioida, onko toiminta sopivaa vai ei.

Leirikoulun suhteen on myös parasta selvittää huoltajalle mahdollisimman tarkoin, miten asiat siellä tehdään. Tärkeää on mainita, miten yöpyminen, pe-seytyminen ja ruokailu on järjestetty. Jotkut vanhemmat pelkäävät tyttöjen ja poikien välistä lähempää kanssakäymistä. Suihkussa käyminen ja saunominen yhdessä muiden oppilaiden kanssa ovat usean muslimihuoltajan mukaan ehdottomasti kiellettyjä, vaikka oppilaat olisivat samaa sukupuolta.

Opetukseen kuuluvat retket ja opintokäynnit **eivät ole vapaaehtoisia**. Tätä kannattaa painottaa etenkin sellaisille huoltajille, joiden kotimaissa koulutyö on ollut kovin erityyppistä. Ongelmia retkiin osallistumisessa ei ole juurikaan ollut. Hyviä kokemuksia on saatu siitä, että huoltaja on tullut itse mukaan retkelle.

Kouluruokailu

Perusruokalistan pääruokalajeista noin 70–80 % soveltuu sellaisenaan kaikille. Kouluruokalistoihin merkitään selkeästi ja havainnollisesti ruokalajien soveltuvuus esimerkiksi muslimeille. Jos pääruoka koulussa on sikaperäistä, on tarjolla vaihtoehtoinen lämmin ruoka, joka on koottu perus- ja kasvisvaihtoehtojen pohjalta. Jos tarjolla oleva vaihtoehto ei jostakin syystä tyydytä oppilasta, aterialla voi täydentää leivällä, maidolla, salaattilla ja raasteella.

Ruokavalion tarpeesta huoltaja ilmoittaa erityisruokavaliolomakkeella. Lomake palautetaan koulun terveydenhoitajalle tai opettajalle. Kasvisvaihtoehdot soveltuvat suurimmalle osalle oppilaista. Joillakin kasvisyöjillä on ollut osittain uskonnolliseen vakaumukseen kuuluva ruokavalio, jota he ovat täydentäneet koulussa omilla eväillään kouluaterian yhteydessä. Tämä on ollut kuitenkin harvinaista.

Oikeaoppisesti valmistettua kosher-ateriaa ei normaalissa koulukeittiössä voida tarjota. Peruskouluissa olevilln juutalaisoppilaille kasvisvaihtoehto on sopinut.

Muslimi ei voi syödä Koraanin mukaan sianlihaa eikä sen johdannaisia (kinkkua, leikkeleitä jne.) eikä mitään veriruokia. Naudanliha, lammas, kana ja kalkkuna, joita Suomessa käytetään yleisesti, ovat sallittuja. Ongelmaksi voi joidenkin perheiden kohdalla nousta lihan teurastustapa. Jotkut muslimit eivät syö muuta kuin ns. halal-lihaa, joka on teurastettu juoksuttamalla veri ruhosta ja lausumalla muslimien rukous toimenpiteen yhteydessä. Koraanissa on kohta, jonka mukaan juutalaisten ja/tai kristittyjen teurastaman lihan syöminen on sallittua, ja useat muslimiperheet käyttävät tavallista suomalaista naudan-, lampan-, kanan- ja kalkkunanlihaa.

Lisäaineet, jotka saattavat sisältää tiettyjä eläinperäisiä aineita (esim. liivate), ovat joskus ongelma. Lisäaineen rasva voidaan tarkistaa valmistajalta. Kouluruuan lisäaineiden tarkistamiseen ei henkilökunnalla eikä palvelun tarjoajalla ole resursseja eikä velvoitetta. Huoltaja tai oppilas itse voi varmistaa asian valmistajalta. Jotkut tuotteet on jo tarkistettu, kuten Valiolta tulevat jäätelöt, jotka sisältävät vain kasviperäisiä lisäaineita.

Osallistuminen paastoon on yksi islamin uskonnon viidestä peruspilarista. Pyhä paastokuukausi, Ramadan, sijoittuu hieman eri aikaan vuosittain. Yleensä alle murrosikäiset lapset eivät paastoa, mutta tämä vaihtelee riippuen perheestä. Jotkut lapset saattavat paastota jo alaluokilla ollessaan, jotkut harjoittelevat paastoamalla yhden tai kaksi päivää viikossa. Monessa perheessä harjoittelupäivät ovat viikonloppuina, ettei koulutyö kärsi. Hyväksi käytännöksi on havaittu se, että huoltaja tai oppilas itse ilmoittaa keittiöön edeltä käsin, aikooko hän paastota ja onko paastossa keskeytyksiä. Ylemmillä luokilla oleville oppilaille kannattaa muistuttaa ilmoittamisesta.

Jos asioista ei päästä sopimukseen

Joskus kouluissa on tullut esille valitettavia tilanteita, jolloin koulun esittämät kompromissiratkaisut eivät ole huoltajalle sopineet. Joku yksittäinen huoltaja on vaatinut oppilasta lähtemään pois, kun lukujärjestyksessä on ollut musiikkia ja oppilas on noudattanut huoltajan kehotusta. Vastaava tilanne on syntynyt myös jossakin liikunnan osalta. Huoltajaa on syytä muistuttaa siitä, että huoltajan vastuulla on oppivelvollisuuden suorittaminen eikä suinkaan sen estäminen.

Jos oppilaan huoltaja ei suostu tarjottuihin kompromisseihin ja oppilas on poissa säännöllisesti tietyt oppiaineen tunnit, suoritus tässä aineessa on hylätty. Oppilaalle voidaan tämän jälkeen antaa vielä mahdollisuus tarvittavan näytön antamiseen ao. oppiaineessa. Jos tämäkään ei käy, on ainoa mahdollisuus oppilaan siirtyminen kotiopetukseen. Huoltajalle on kotiopetuksen osalta kerrottava, että jos oppilaalle joskus halutaan peruskoulun päättötodistus kotiopetuksen jälkeen, on hänen suoritettava kaikki peruskoulun oppiaineet – myös musiikki – ns. erityisessä tutkinnossa, jossa hänen tietonsa ja taitonsa tutkitaan.

Kotiopetus

Perusopetuslain säädökset:

Seuraavat Perusopetuslain (21.8.1998/628) kohdat liittyvät ensisijaisesti kotiopetukseen:

25 § Oppivelvollisuus

Suomessa vakinaisesti asuvat lapset ovat oppivelvollisia. Oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna, jona lapsi täyttää seitsemän vuotta. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 10 vuotta.

26 § Oppivelvollisuuden suorittaminen

Oppivelvollisen on osallistuttava tämän lain mukaisesti järjestettyyn perusopetukseen tai saatava muulla tavalla perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot.

Huoltajan vastuu oppivelvollisuudesta:

Kun oppilas siirtyy kotiopetukseen, **huoltaja** on velvollinen huolehtimaan oppivelvollisuuden suorittamisesta (Perusopetuslaki 26 § Oppivelvollisuuden suorittaminen: Oppivelvollisen huoltajan on huolehdittava siitä, että oppivelvollisuus tulee suoritettua.)

Tutkivan opettajan rooli

Kotiopetusta varten opetusvirasto asettaa tutkivan opettajan, joka selvittää vuosittain kotiopetuksessa olevien tietoja ja taitoja ja antaa niistä arvion (1) huoltajalle, (2) kotiopetuksen järjestäjälle ja (3) opetuspäällikölle. **Tutkivan opettajan arvion perusteella ei voida tehdä johtopäätöksiä siitä, millä luokkatasolla oppilas olisi, jos hän olisi perusopetuksen piirissä tai mille luokalle hänet sijoitettaisiin, jos hän siirtyisi takaisin perusopetukseen.** Jos huoltaja haluaa, että kotiopetuksessa oleva oppilas palaa takaisin perusopetukseen, arvioi **vastaanottava koulu** oppilaan tiedot ja taidot ja sijoittaa hänet niitä parhaiten vastaavalle luokkatasolle ottaen kuitenkin huomioon oppilaan iän.

Todistuksen saaminen

Perusopetuslaki

38 § Erityinen tutkinto

Perusopetuksen oppimäärä tai sen osa voidaan suorittaa erityisessä tutkinnossa sen mukaan kuin asetuksella säädetään.

Edelliseen liittyen Perusopetusasetus (20.11.1998/852)

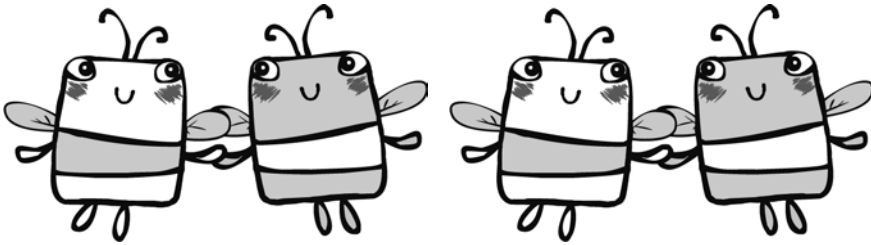
23 § Erityinen tutkinto

Perusopetuslain 38 §:ssä säädetyn erityisen tutkinnon voi järjestää se, jolla on lupa järjestää perusopetusta.

Erityiseen tutkintoon tulevan tulee osoittaa, että hänen tietonsa ja taitonsa vastaavat eri oppiaineissa perusopetuksen oppimäärän mukaisia tietoja ja taitoja. Perusopetuksen koko oppimäärän suorittamiseksi tulee oppivelvollisen osallistua tutkintoon kaikissa perusopetuslain 11 §:ssä mainituissa aineissa.

Erityisen tutkinnon hyväksytysti suorittaneelle annetaan todistus perusopetuksen oppimäärän suorittamisesta kokonaan tai osittain.

Jos kotiopetuksessa oleva oppilas haluaa todistuksen jonkin luokan tai koko perusopetuksen oppimäärän suorittamisesta, on hänen osallistuttava kunnan tai muun opetuksen järjestämisluvan saaneen yhteisön tai säätiön toimeenpanemaan perusopetusasetuksen 23 §:n mukaiseen **erityiseen tutkintoon**. Tutkinnossa voidaan suorittaa yksittäisen aineen tai kaikkien mainitussa pykälässä mainittujen aineiden oppimäärät. Suoritus voi käsittää yhden vuosiluokan tai sen osan taikka laajimmillaan koko perusopetuksen oppimäärän suorittamisen samassa kokeessa. Kunnan tai muun opetuksen järjestäjän erityisestä tutkinnosta antamaan todistukseen merkittävistä tiedoista määrää Opetushallitus. Todistus vastaa oikeusvaikutuksiltaan täysin opetuksen järjestäjien omille oppilailleen antamia todistuksia.



Monikulttuurisen koulun johtaminen

Kalle Helske, lehtori, Kemi

Valitettavan usein monikulttuurisuus mielletään koulun perustehtävästä erillisenä asiana, jota toteutetaan silloin, kun aikaa ja resursseja siihen liikenee. Monikulttuurisuus nähdään toisinaan opettajienkin keskuudessa samaksi asiaksi kuin maahanmuuttajaoppilaat, ja ellei näitä oppilaita satu itsellä olemaan, katsotaan monikulttuurisuuden olevan omaan työnkuvaan kuulumaton asia. Vaikka monikulttuurista koulua voidaankin pitää paikkana, jossa opiskelee eri maahanmuuttajaryhmistä olevia oppilaita, ei ole syytä unohtaa, että monikulttuurisuus ja kansainvälisyyskasvatus kuuluvat olennaisena osana jokaisen nyky-yhteiskuntaan oppilaitansa valmistavan koulun oppisisältöön. Näin on siis riippumatta siitä, onko koulussa taustaltaan monikulttuurisia oppilaita vaiko ei. Monikulttuurisuus, kansainvälisyys ja erilaisuuden kohtaaminen ovat nykyisin arkipäivää ja tulevaisuuden eräs ehdoton menestystekijä.

Tässä artikkelissa käsitellään monikulttuurisen koulun johtamista, sen haasteita ja ongelmia. Vaikka monikulttuurisuus käsitteenä koskeekin kaikkia kouluja, on tässä keskitytty pääosin niihin kouluihin, joissa on maahanmuuttajataustaisia oppilaita. Näkökulma alkaa yksittäisen koulun käytänteiden tasolta ja laajenee koskettamaan koulujen välistä yhteistyötä, hallintokuntien rajat ylittävää yhteistyötä ja lopulta kuntarajat ylittävää yhteistyötä. Tällöinkin tarkastelun ydin on koko ajan koulukeskeinen.

Monikulttuurisuus yksittäisen koulun käytänteissä

Rehtorin sitoutuminen on olennaista koko koulun monikulttuurisuustyön onnistumisen kannalta. Rehtori vaikuttaa omalla asenteellaan ja esimerkillään opettajanhuoneessa vallitsevaan asenneilmastoon ja onnistuessaan ohjaa sitä monikulttuurisuusmyönteiseen suuntaan. Rehtorin haaste on tuoda monikulttuurisuus koko koulun yhteiseksi asiaksi – luonnolliseksi osaksi koulua ja opettajien arkipäivän toimintaa.

Maahanmuuttajaoppilaat tekevät koulun johtamisesta hyvin monimuotoisen ja haastavan. Rehtorin on huolehdittava muun muassa oikeudenmukaisesta va-

rojen resursoinnista, perehdyttämisestä maahanmuuttajien etnisiin taustoihin, muusta koulutuksesta monikulttuurisuustyöhön liittyen sekä maahanmuuttajien opetuksen huomioimisesta koulun opetussuunnitelmassa ja lukuvuosisuunnitelmassa. Opetus on järjestettävä siten, että kaikkien oppilaiden oikeudet ja tasa-arvoisuus toteutuvat. Konkreettisesti tämä tarkoittaa ainakin seuraavien opetusjärjestelyjen toteuttamista:

1. perusopetukseen valmistavan opetuksen järjestäminen
2. suomi toisena kielenä -opetuksen järjestäminen perusopetuksessa mukana oleville maahanmuuttajaoppilaille
3. tulkkipalveluiden järjestäminen, jotta yhteydenpito huoltajiin on mahdollista
4. muiden uskontojen opetuksen järjestäminen
5. maahanmuuttajien oman äidinkielen opetuksen järjestäminen.

Opettajat toteuttavat opetusta ja näin ollen käytännössä vastaavat suurimpiin haasteisiin, jotka liittyvät oppilaiden oppimiseen ja opetussuunnitelman tavoitteiden saavuttamiseen. Maahanmuuttajalasten opetusta ei saisi edes valmistavassa vaiheessa jättää pelkästään yhden opettajan harteille, vaan koko koulu yhteisön on sitouduttava näitä lapsia kotouttamaan kouluympäristöön ja ohjaamaan tarvittaessa arjen tilanteissa. Eräitä merkittävimpiä apuvälineitä tässä työssä ovat tiedon jakaminen ja koulutus. On tärkeää, ettei koulutus jää arjesta irralliseksi, vaan kohtaa käytännön niin luokissa kuin opettajanhuoneessakin. Lisäksi on tärkeää, että rehtori rohkaisee, tukee ja innostaa koulun henkilökuntaa osallistumaan koulutustilaisuuksiin. Koulutuksen suurimpia haasteita ovat opettajien ohjaaminen yhteistyöhön ja verkostoitumiseen, interaktiivisen virtuaalisuuden hyödyntämiseen sekä jatkuvasti tapahtuvaan tiedon hankintaan ja ylläpitämiseen. Nämä mainitut koulutuksesta saadut hyödyt eivät koidu lopulta pelkästään maahanmuuttajataustaisten lasten, vaan koulun kaikkien oppijoiden hyväksi.

Monikulttuurisuus kunnan käytänteissä

Miten monikulttuurisuus käytännössä tuodaan osaksi koulujen arkipäivää kunnissa? On suotavaa, että jokaisella koululla on oma MOKU-yhdysopettaja, jolla on rehtorin ohella päävastuu koulunsa monikulttuurisuushankkeista ja yhteistyöstä muiden koulujen kanssa. On pyrittävä synnyttämään jakamisen ja yhdessä tekemisen -kulttuuri koulujen välille, jotta yksikään koulu kunnan sisällä ei kokisi olevansa yksin monikulttuurisuuskysymysten äärellä, vaan ratkaisuja

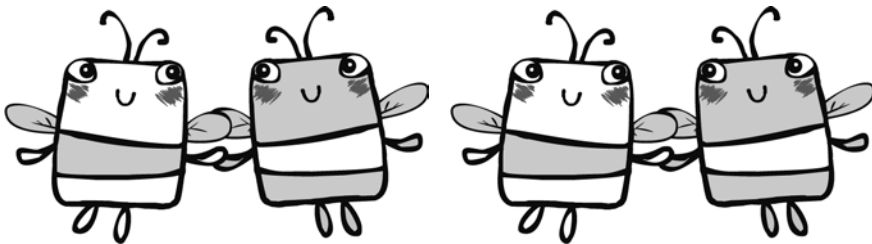
ja toimintamalleja haettaisiin yhdessä. Lisäksi jokaisella koululla olisi hyvä olla oma Monikulttuurisuustaitojen kehittäminen (MOKU) tai kansainvälisyyskasvatuksen-tiimi, joka toimii oman koulun tasolla monikulttuurisuusasioiden parissa yhteishenkeä luoden ja ideoiden. Näin vältetään myös siltä, että koulussa kaikki monikulttuurisuutta koskevat asiat jäisivät vain MOKU-yhdysopettajan harteille eikä monikulttuurisuudesta pahimmassa tapauksessa koskaan tulisi koko kouluyhteisöä koskettava asia.

Paitsi koulujen välistä yhteistyötä, monikulttuurisuus vaatii hyvin toteutuakseen myös hallintokuntien rajat ylittävää yhteistyötä ja mielellään yhteistyötä myös lähikuntien kanssa. Erityisen tärkeässä asemassa ovat kunnan nuorisotoumi, pakolaistyö ja vastaanottokeskus, jos sellainen kunnassa on. Suurimmissa kunnissa sekä niissä kunnissa, joissa toimii vastaanottokeskus, olisi syytä olla erillinen maahanmuuttaja-asioita koordinoiva toimielin. Kunnan tasolla olisi mielekästä laatia monikulttuurisuustaitojen kehittämissuunnitelma, jossa näistä yhteistyön muodoista eri hallintokuntien kesken sovittaisiin. Kehittämistavoitteet on syytä asettaa mahdollisimman käytännönläheisiksi ja heti käynnistää myös konkreettisia toimenpiteitä tavoitteisiin pääsemiseksi. Tässä kohdin myös kuntarajat ylittävä yhteistyö astuu mukaan kuvaan. Jakamisen kulttuuri ei koske vain omaa kuntaa sisäisesti, vaan kuntien tulisi jakaa keskenään hyviä ideoita ja toimintamalleja mahdollisimman paljon. Näin turvataan parhaiten korkeatasoisen opetuksen ja lasten oikeuksien toteutuminen ja vältetään alueellista eriarvoisuutta.

Mainittujen yhteistyömuotojen lisäksi koulujen olisi syytä pyrkiä yhteistyöhön paikallisten urheiluseurojen sekä erilaisten harrastuspiirien kanssa monikulttuurisuusasioissa. Maahanmuuttajalasten kotoutumisen kannalta tärkeää on, että he heti alusta lähtien ystävystyvät ja ovat tekemisissä mahdollisimman paljon omanikäisten suomalaissyntyisten lasten kanssa. Harrastusryhmissä ja urheilutoiminnassa tämä onnistuu mitä parhaiten. Integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja kielen oppiminen onnistuvat sujuvimmin oman vertaisryhmän kautta.

Taloudelliset resurssit, tai pikemminkin niiden puute, ovat kunnan tasolla tietysti eräs maahanmuuttajaopetukseen liittyvä ongelma, joka konkretisoituu varsinkin näin lama-aikana. Kunnan päättäjien on huolehdittava tarpeellisesta resursoinnista ja mietittävä strategia maahanmuuttajien hyvän arjen ja kotoutumisen edistämiseksi. Opetushallituksen järjestämä monikulttuurisuuden kehittämisprojekti on ollut tärkeä, sillä sen kautta olemme saaneet paljon materiaalia ja ennen kaikkea koulutusta ja koulutuksen tuomia hyviä ideoita ja toimintamalleja, joita olemme koulujen käytänteissä toteuttaneet.

Lopuksi haluaisin korostaa sitä, että omassa strategiassaan kuntien ja koulujen kannattaa ehdottomasti hyödyntää omia vahvuuksiaan ja etsiä sellaisia hyviä toimintamalleja, jotka eivät merkittävästi lisää kuluja. Esimerkiksi Kemissä yhteistyötä on tehty peruskoulujen sekä Kemi–Tornion ammattikorkeakoulun sekä Lappia ammattiopiston opiskelijoiden kanssa. Tämä yhteistyö on koettu rikkaudeksi, ja se on tuottanut iloa oppijoille puolin ja toisin ja tämän lisäksi antanut suurta tukea maahanmuuttajaopettajille. Avoinuus, luovuus, sitoutuminen, uskallus, huumori, ilo ja omien vahvuuksien hyödyntäminen ovat korvaamattomia, mutta ilmaisia apuvälineitä koulun kehittämisessä. Näin myös monikulttuurisuuden osalta.



Menetelmiä maahanmuuttajien opetukseen

Menetelmän nimi	Draamaopetus
Kohderyhmä	Perusopetukseen valmistavat luokat Perusopetuksen luokat
Menetelmän sisältö ja tarkoitus	<p>Valmistavalla luokalla on samassa koulussa oma perusopetuksen kummiluokka, ja luokilla on yhteinen draamatunti säännöllisesti joka viikko. Draaman avulla työstetään erilaisia aiheita ja arvoja. Tunnin aihe voi olla esimerkiksi afrikkalainen eläinsatu ja käsiteltäviä arvoja vaikkapa vieraanvaraisuus, ystävällisyys ja luovuus.</p> <p>Opettaja esittelee tarinan aiheen ja juonta pääpiirteissään. Opettajan johdolla leikitään aiheeseen liittyviä leikkejä ja tehdään draamaharjoitteita. Sitten opettaja kertoo tarinan, mutta jättää sen ongelmakohtaan, esimerkiksi niin, että jokin eläimistä jää pulaan. Oppilaiden tulee keksiä ratkaisu ongelmaan.</p> <p>Harjoitusten tarkoituksena on, että oppilaat tutustuvat toistensa kulttuureihin luontevalla tavalla, yhdessä toimimalla. Tavoitteena on lisätä suvaitsevaisuutta ja vuorovaikutusta maahanmuuttajataustaisten ja suomalaisoppilaiden välillä.</p>
Tuloksia	<p>Maahanmuuttajataustaiset ja suomalaisoppilaat ovat olleet luontevassa vuorovaikutuksessa keskenään sekä solmineet pysyviä ystävyysuhteita. Koulun pihalla on turvallisempi ilmapiiri, kiusaaminen on vähentynyt ja oppilaat kokevat viihtyvänsä koulussa paremmin. S2-oppilaiden kielitaito on parantunut ja he ovat myös oppineet toiminnallisen ja luovan taiteen avulla erilaisia uusia taitoja.</p> <p>Draamaopetus auttaa myös omalta osaltaan uusia oppilaita tutustumaan suomalaiseen koulukulttuuriin.</p>
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	Joensuu Maria Pikkarainen maria.pikkarainen@jns.fi

Menetelmän nimi	Inklusiivinen valmistava opetus esi- ja alkuopetuksessa
Kohderyhmä	Suomea jonkin verran osaavat esi- ja alkuopetusikäiset maahanmuuttajataustaiset oppilaat
Menetelmän sisältö ja tarkoitus	Valmistavaa opetusta tarvitsevat esikouluikäiset ja 1.-luokkalaisten oppilaat integroidaan ryhmänä esiluokkaan ja 1. luokkaan tiettyihin kouluihin. Luokassa työskentelee esiopettajan tai luokanopettajan työparina monikulttuurisuuteen perehtynyt resurssiluokanopettaja. Tavoitteena on ollut kehittää toimintamalli, joka lasten sosiaalisen integroitumisen lisäksi mahdollistaa myös sekä suomen kielen ja kulttuurin vertaisoppimisen että systemaattisesti tukee suomen kielen oppimista ja opettajien työparityöskentelyn.
Tuloksia	<p>Menetelmän avulla tavoitetaan nekin lapset, joita huoltajat eivät ole halunneet sijoittaa maahanmuuttajille tarkoitettuihin erillisiin ryhmiin. Huoltajien kynnys valmistavan opetuksen suhteen on madaltunut. Samalla kielen ja kulttuurin vertaisoppiminen ja mallioppiminen on mahdollistunut. Menetelmä on myös lisännyt sosiaalista integraatiota ja suvaitsevaisuutta paremmin kuin erilliset ryhmät.</p> <p>Resurssiluokanopettajan joustavien opetusjärjestelyjen avulla on pystytty paremmin huomioimaan oppilaan yksilöllisiä tarpeita sekä tarjoamaan oppilaalle varhaista yksilöllistä tukea. Tämän seurauksena erityisopetus päätösten tarve on vähentynyt. Myös kuljetustarpeet ovat vähentyneet, koska lähikouluperiaate on menetelmän avulla toteutunut paremmin myös maahanmuuttajataustaisten lasten osalta.</p> <p>Menetelmä mahdollistaa opettajien työskentelyä työpareina sekä uusien pedagogisten toimintamallien kehittämistä ja kokeilemistä.</p>
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	Espoo Raija Övermark raija.overmark@espoo.fi
www-osoite	www.espoo.fi/maahanmuuttajaopetus

Menetelmän nimi	Joustava perusopetus (Jopo) maahanmuuttajien opetuksessa	
Kohderyhmä	Yläkoulussa opiskelevat oppivelvollisuusiän loppuvaiheessa olevat koulutaustaltaan heikot maahanmuuttajataustaiset oppilaat Kotimaassaan peruskoulun käyneet alaikäiset maahanmuuttajataustaiset oppilaat	
Materiaalin sisältö ja tarkoitus	Oppilaat opiskelevat peruskoulun oppiaineita koulun lisäksi myös työpaikoilla. Tämä mahdollistaa koulutusjärjestelmään ja ammatteihin tutustumisen perusteellisemmin kuin normaali perusopetus. Peruskoulun oppiaineista painotetaan suomen kieltä, englantia, matemaattisia aineita, yhteiskuntaoppia, terveystietoa, oppilaanohjausta sekä taito- ja taideaineita. Opettajan lisäksi oppilasryhmän kanssa työskentelee koulun kasvatusohjaaja, joka pääosin hoitaa koulun ulkopuoliset yhteydet. Menetelmän avulla pyritään ehkäisemään koulun keskeyttäminen, saavuttamaan toisen asteen opintojen valmistavaan opetukseen riittävä suomen kielen taitotaso ja samalla turvaamaan oppilaiden jatkaminen toiselle asteelle. Peruskoulun kotimaassaan suorittaneet oppilaat opiskelevat Jopo-luokalla suomen kieltä ja eri oppiaineiden käsitteistöä sekä suorittavat samalla joitakin lukion kursseja yhteistyössä lukion kanssa.	
Tuloksia	Jopo-opetuksen avulla oppilaiden suomen kielen ymmärtämisen ja puhumisen taidot ovat lisääntyneet, samoin rohkeus käyttää kieltä. Jopo-opiskelu tukee myös vasta vähän aikaa maassa olleiden nuorten kotoutumista, koska lukuisat vierailut työpaikoilla sekä eri ammattiryhmien vierailijat lisäävät suomalaisen yhteiskunnan tuntemusta etenkin työelämään liittyvien tietojen ja taitojen osalta. (JOPO vakinaistettiin vuoden 2010 alussa; se tuli valtionosuuden piiriin.)	
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	Kontiolahti Aija Vartiainen aija.vartiainen@kontiolahti.fi	Jyväskylä Auli Vasara auli.vasara@jkl.fi

Menetelmän nimi	Kerhot, pajat, leirit
Kohderyhmä	Perusopetuksen oppilaat
Menetelmän sisältö ja tarkoitus	<p>Maahanmuuttajataustaisille oppilaille järjestetään omaa toimintaa tai yhteistä toimintaa suomalaisoppilaiden kanssa. Toiminta voi olla kertaluonteista leiritoimintaa, projektiluonteista paja- tai säännöllistä kerhotoimintaa. Toiminta voidaan haluttaessa suunnitella myös oppilaille ja heidän vanhemmilleen. Tarkoituksena on luoda maahanmuuttajataustaisille oppilaille sosiaalinen verkosto ja ohjata heitä samalla vapaa-ajan toimintoihin mukaan sekä lisätä vuorovaikutusta eri kulttuurien välillä.</p> <p>Kerhoissa voidaan esimerkiksi leipoa ja valmistaa ruokaa, pelata, retkeillä, ulkoilla, harrastaa teatteria, tanssia tai musiikkia, opiskella kieliä tai kuvataiteita.</p>
Tuloksia	<p>Kerhot ovat olleet maahanmuuttajataustaisille oppilaille sosiaalisia kohtaustapahtumia ja he ovat tunteneet kuuluvansa johonkin ryhmään. Oppilaat ja perheet ovat luoneet uusia ystävyyssuhteita ja osa on kyläillyt toistensa luona. Useat oppilaat ovat myöhemmin hakeutuneet vapaa-ajan harrastuskerhoihin tai -seuroihin.</p>
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	<p>Jyväskylä – Piparit-kerho Auli Vasara auli.vasara@jkl.fi</p> <p>Joensuu – etninen perhekerho ”Tuimaa ja tulista” – kulttuurileirit – monikulttuurinen perheteatteritoiminta RanKids ry: – RanKids-, Ranteens- ja Ranfams-ryhmät Maria Pikkarainen maria.pikkarainen@joensuu.fi</p> <p>Kokkola – Monik-kerho Anne Ojutkangas anne.ojutkangas@kokkola.fi</p>

Menetelmän nimi	Kohtaamisia – draamapedagogiikkaa
Kohderyhmä	Opetusryhmät, joihin integroidaan maahanmuuttajataustainen oppilas
Menetelmän sisältö ja tarkoitus	<p>Kun maahanmuuttajataustainen oppilas integroidaan yleisopetuksen luokkaan, hän tarvitsee usein tukea uusiin luokkatovereihinsa tutustumisessa. Draamaharjoitusten avulla tutustuminen on hauskaa ja käy huomaamatta.</p> <p>Draamaharjoitukset voidaan aloittaa esimerkiksi niin, että oppilaat seisovat piirissä ja jokainen sanoo vuorollaan oman nimensä ja jonkun adjektiivin. Kaikki toistavat saman yhteen ääneen. Toisella kierroksella jokainen sanoo uudestaan oman nimen ja adjektiivin sekä tekee vielä jonkin liikkeen. Kaikki kuuntelevat ja katsovat tarkasti ja matkivat taas saman perässä yhtä aikaa.</p> <p>Seuraavassa harjoituksessa esitetään 3–5 hengen ryhmissä esimerkiksi jotakin uutistapahtumaa valokuvana, esimerkiksi Usain Boltin maailmanennätysjuoksun maaliviivan ylityshetkeä. Tässä harjoituksessa tarvitaan jo yhteistyön onnistumiseksi puhetta ja mahdollisesti myös kosketusta. Viimeisessä harjoituksessa ryhmät suunnittelevat ja toteuttavat jonkin koneen, jossa on liikkuvia osia ja jonka saa käyntiin vain sitä koskettamalla.</p> <p>Aluksi oppilaiden ei tarvitse kohdata toisiaan kuin korkeintaan katseen tasolla. Vähitellen mukaan tulee myös puhe ja kosketus. Harjoituksiin käytetään riittävästi aikaa ja seuraavaan harjoitukseen edetään sitten, kun oppilaat itse ovat siihen valmiita. Ryhmiä myös sekoitetaan välillä.</p> <p>Menetelmän tarkoituksena on ehkäistä oppilaiden mahdollisia ennakkoluuloja puolin ja toisin. Tavoitteena on, että oppilaat tutustuvat toisiinsa ja alkavat toimia yhdessä. Harjoitusten avulla pyritään kehittämään luokkaa yhteistyökykyisemmäksi sekä syventämään eri kulttuurien välisiä kontakteja. Samalla pyritään helpottamaan integroidun oppilaan sopeutumista suomalaiseen luokkaan ja kouluun.</p>
Tuloksia	Harjoitusten avulla maahanmuuttajataustaisten oppilaiden ja suomalaisoppilaiden välinen kanssakäyminen on lisääntynyt. Myös opettajat ovat oppineet tuntemaan maahanmuuttajataustaisia oppilaita paremmin ja sen seurauksena heidän tietoisuus oppilaiden erityistarpeista on lisääntynyt. Harjoitukset ovat olleet oppilaiden mielestä hauskoja. Se luo vapautuneen ilmapiirin ja rohkaisee S2-oppilasta puhumaan ryhmässä.
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	Kontiolahti Aija Vartiainen aija.vartiainen@kontiolahti.fi

Menetelmän nimi	Kummitoiminta – oppilaat kummeina
Kohderyhmä	Valmistavan opetuksen oppilaat, jotka integroidaan perusopetuksen luokkiin Perusopetuksen luokka, johon maahanmuuttajataustaisia oppilaita integroidaan
Menetelmän sisältö ja tarkoitus	Perusopetuksen luokasta valitaan yksi tai kaksi kummiä, jotka tutustuttavat maahanmuuttajataustaisen oppilaan uuteen luokkaansa. Kummit laativat uuden oppilaan kanssa muulle luokalle esittelyn tämän omasta kotimaasta ja kulttuurista. Kummit auttavat oppilasta käytännön asioiden hoidossa, kuten asioinnissa opettajanhuoneessa tai koulusihteerin luona. He ovat tukena myös oppitunneilla, esimerkiksi liikuntatunneilla kummit voivat hiihtää oppilaan kanssa samaan tahtiin. Kummitoiminnan tarkoituksena on auttaa oppilaita tutustumaan toisiinsa heti alusta lähtien, jolloin integroituminen uuteen luokkaan on helpompaa.
Tuloksia	Sopeutuminen on helpottunut puolin ja toisin. Kiistat suomalaisoppilaiden ja maahanmuuttajataustaisten oppilaiden välillä ovat selvästi vähentyneet.
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	Lappeenranta Jukka Lind jukka.lind@lappeenranta.fi

Menetelmän nimi	Käsitteiden oppiminen yhteistoiminnallisella työtavalla
Kohderyhmä	Yläkoulun suomi toisena kielenä -opetuksen oppilaat reaaliaineiden opetuksessa
Menetelmän sisältö ja tarkoitus	<p>Oppilaille annetaan tutkittavaksi oppiaineeseen keskeisesti liittyvä sana, esimerkiksi ”tulivuori”. Oppilaat miettivät yhdessä, onko sanassa jotakin tuttua ja miten sen voisi muistaa. Kun oppilaat löytävät sanalle merkityksiä, he yrittävät selittää niitä myös toisille. Tämän vaiheen tarkoituksena on, että sana jäisi oppilaille mieleen.</p> <p>Tämän jälkeen sana määritellään opettajan avulla. Se havainnollistetaan sekä liitetään eri yhteyksiinsä esimerkkien ja kuvien avulla. Lopuksi eri käsitteet vielä suhteutetaan toisiinsa esimerkiksi käsittekartan tai kollaasin avulla ja lopuksi tuotos ripustetaan seinälle.</p> <p>Menetelmän tarkoituksena on oppia eri oppiaineiden keskeisiä sanoja ja käsitteitä yhteistoiminnallisesti sekä käyttää oppimisessa hyväksi oppilaiden omaa kokemusmaailmaa ja eri aistikanavia.</p>
Tuloksia	<p>Käsitteet kiinnittyvät oppiaineeseen kokonaisuuteen eivätkä jää irralliseksi. Kun sana liittyy kokonaisuuteen, oppilaat ymmärtävät, miksi se on tärkeä.</p> <p>Oppilaat ovat tehneet harjoituksia mielellään ja esimerkiksi sanojen selittäminen on ollut heistä hauskaa. Tämän ansiosta sanat ja niiden merkitykset ovat jääneet paremmin mieleen.</p>
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	Kajaani Mirja Junntila mirja.junntila@kajaani.fi
www-osoite	www.kajaani.fi > koulutus ja opiskelu > perusopetus > monikulttuurinen opetus Liite 2

Menetelmän nimi	Narratiivinen oppiminen
Kohderyhmä	Valmistava opetus (esi- ja alkuopetusikäiset oppilaat) sekä alkuopetuksen luokka
Menetelmän sisältö ja tarkoitus	<p>Kajaanissa toteutettiin syyslukukauden mittainen oppimisprojekti valmistavan opetuksen ja yleisopetuksen 2. luokan yhteisenä toimintana. Luokille pidettiin yhteisiä oppimistuo- kioita, joissa opittava asia käsiteltiin narratiivisen oppimisen keinoin.</p> <p>Tuokiot aloitti aina opettajien peikkoesitys, jossa alustettiin kulloinkin opiskeltavana oleva aihe. Aiheet saattoivat olla esi- merkiksi terveyskasvatuksesta tai kuvataiteesta, jolloin peikot esimerkiksi pyrkivät pukeutumaan sään mukaisesti, tai vaika- kapa sekoittivat pääväreistä välivärejä.</p> <p>Aihe ja sen keskeiset käsiteltävät asiat oli suunniteltu etukä- teen, mutta itse esitykset olivat pitkälti improvisoituja ja oppi- laat saivat osallistua niihin esimerkiksi neuvomalla peikkoja.</p> <p>Esityksen jälkeen opettajat ohjasivat oppilaat työskentele- mään pareittain tai pienissä ryhmissä ja antoivat heille aihetta käsittelevän toiminnallisen tehtävän, esimerkiksi askartelua. Opettajat seurasivat oppilaiden työskentelyä ja auttoivat tar- vittaessa.</p> <p>Projektin tavoitteena oli lisätä vuorovaikutusta ja erilaisuuden hyväksymistä oppilaiden välillä. Valmistavan luokan oppilai- den tavoitteita olivat lisäksi omatoimisuus, sosiaalisuus ja suomen kielen oppiminen.</p>
Tuloksia	<p>Projekti auttoi maahanmuuttajataustaisia oppilaita sopeutu- maan paremmin suomalaiseen koulu yhteisöön, ja toisaalta valtaväestön oppilaat myös hyväksyivät maahanmuuttajaop- pilaat entistä paremmin osaksi koulu yhteisöä. Oppilaat tottui- vat työskentelemään yhdessä ja kulttuurien välisiä ystävyys- suhteita luotiin.</p> <p>Eri aistien käyttäminen, vuorovaikutus suomenkielisten op- pilaiden kanssa sekä hauska yhdessä tekeminen kohensi val- mistavan luokan oppilaiden suomen kielen taitoa. Projektin edetessä he alkoivat myös toimia omatoimisemmin kuin ai- kaisemmin.</p>
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	Kajaani Mirja Junttila mirja.junttila@kajaani.fi
www-osoite	www.kajaani.fi > koulutus ja opiskelu > perusopetus > monikulttuurinen opetus > monikulttuurisuustaitojen kehittämissuunnitelma Liite 3

Menetelmän nimi	Nivelryhmäopetus
Kohderyhmä	Yläasteikäisinä maahan tulleille oppilaille, joilla on kuitenkin realistiset mahdollisuudet saada perusopetuksen päättötodistus
Menetelmän sisältö ja tarkoitus	<p>Oppilas integroidaan yleisopetuksen ryhmiin normaalisti, mutta koululla on päätoiminen erityisluokanopettaja, joka opettaa oppilaalle erityisessä muutaman oppilaan nivelryhmässä niitä aineita, joissa hän tarvitsee selkokielistä opetusta. Erityisopettaja ja suomi toisena kielenä -opettaja tekevät oppilaalle oppimissuunnitelman yhdessä sen aineenopettajan kanssa, jonka tunnilla oppilas tarvitsee lisätukea. Yleensä oppilas tarvitsee apua oppikirjojen käsitteistössä sekä luetun ymmärtämisessä, matematiikassa, fysiikassa ja kemiassa ja englannin kielessä.</p> <p>Nivelryhmän oppilaiden opetus tapahtuu tarpeen mukaan omassa pienryhmässä tai niin, että erityisopettaja on mukana yleisopetusryhmän tunnilla ja auttaa oppilasta samalla, kun opettaja opettaa.</p> <p>Menetelmän tarkoituksena on antaa lisätukea oppilaille, jotka ovat siirtymässä valmistavasta opetuksesta yläkoulun yleisopetukseen. Oppilaat opiskelevat nivelryhmässä vuoden kerrallaan, mutta kuitenkin niin kauan kuin siihen on tarvetta. Yleisopetuksen kahdeksannelle tai yhdeksännelle luokalle oppilas siirtyy sitten, kun katsotaan, että hän pärjää opetuksessa ilman nivelryhmän tukea.</p>
Tuloksia	Nivelryhmän oppilaat saavat peruskoulun päättötodistuksen ja pääsevät jatkamaan opintojaan toiselle asteelle.
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	Tampere Katja Simonen katja.simonen@tampere.fi
www-osoite	www.tampere.fi/ koulutusjaopiskelu /perusopetus/mamu.html

Menetelmän nimi	Konsultoivat opettajat 1. Omakieliset konsultoivat opettajat (ns. kieli- ja kulttuuritulkit) 2. Suomi toisena kielenä -konsultoiva opettaja
Kohderyhmä	1. Kaikki maahanmuuttajataustaiset oppilaat ja heidän opettajansa 2. Kaikki kouluyhteisön työntekijät
Menetelmän sisältö ja tarkoitus	Kiertäviä omakielisiä konsultoivia opettajia voi tilata koululle tarpeen mukaan toimimaan esimerkiksi rinnakkaisopettajina oppilaan oman opettajan kanssa, auttamaan huoltajien tapaamisissa, kääntämään lyhyitä tiedotteita tai pitämään yhteyttä koteihin niissä tapauksissa, kun suomalaisilla opettajilla ei ole yhteistä kieltä huoltajien kanssa. Konsultoiva opettaja voi myös olla valmistavalta luokalta yleisopetukseen siirtyneen oppilaan apuna uudella luokalla opiskelun alkuvaiheessa. Konsultoiva suomi toisena kielenä -opettaja on pitkään alalla työskennellyt alansa asiantuntija, jonka voi tilata koululle esimerkiksi antamaan koulun omalle S2-opettajalle vertaistukea tai ulkopuolista näkemystä jossakin maahanmuuttajaopetukseen liittyvässä asiassa. Häntä voi myös pyytää puhumaan maahanmuuttaja-asioista opettajien kokoukseen tai maahanmuuttajaoppilaiden kanssa työskentelevien opettajien tiimiryhmään.
Tuloksia	Omakieliset konsultoivat opettajat ovat toimineet linkkinä kodin ja koulun välillä ja tuoneet tietoa omasta kulttuuristaan koulun henkilökunnalle. He rauhoittavat tunteja selvittämällä ongelmatilanteita ja auttamalla S2-oppilaita esimerkiksi rinnakkaisopettajina toimiessaan. Kokenut suomi toisena kielenä -opettaja on ollut konsultoivan opettajan roolissa erittäin hyvä tuki koulujen S2-opettajille. Opettajat ovat ottaneet häneen myös puhelimitse yhteyttä konsultoidakseen jossakin oppilaaseen liittyvässä asiassa.
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	Tampere Katja Simonen katja.simonen@tampere.fi
www-osoite	http://www.tampere.fi/koulutusjaopiskelu/perusopetus/mamu.html

Menetelmän nimi	OMO – Omakielinen opetus
Kohderyhmä	Ala- ja yläkoulun maahanmuuttajataustaiset oppilaat
Menetelmän sisältö ja tarkoitus	<p>Omakielinen opetus poikkeaa oman äidinkielen opetuksesta. OMO-opettaja opettaa omalla äidinkielellään oppilaalle saman asian, mikä opiskellaan oppilaan omassa luokassa. OMO-opettaja osaa riittävästi suomea, ja hänellä on oppilaan kanssa yhteinen äidinkieli. Näin hän pystyy selittämään oppilaalle tämän omalla äidinkielellä esimerkiksi matematiikan oppikirjan sanallisia tehtäviä. Omakielinen opettaja voi olla mukana oppitunnilla tai käydä oppilaiden kanssa tunnilla käsiteltäviä asioita läpi etu- tai jälkikäteen.</p> <p>Omakielisen opetuksen lähtökohtana on tukea oppilaan koulunkäyntiä hänen omalla äidinkielellään. Tarkoituksena on, että oppilas edistyy opinnoissaan, vaikka hänen suomen kielen taitonsa ei vielä riittäisikään oppikirjatekstien ymmärtämiseen. Menetelmän avulla helpotetaan myös opettajan työtä, koska hänen ei tarvitse yrittää selittää erikieliselle oppilaalle vaikeita sanoja.</p>
Tuloksia	<p>Kun omakielinen opettaja selittää oppilaalle omalla äidinkielellään vaikkapa matematiikan oppikirjan tehtäviä, oppilaan oman äidinkielen sana- ja käsitevarasto kasvaa. Tämän seurauksena myös suomen kieli kehittyy, koska oppilas käyttää samaan aikaan myös sanojen suomenkielisiä vastineita. Menetelmä kehittää ensisijaisesti oppilaan akateemista eli opiskelussa tarvittavaa kielitaitoa. Omakielisen opetuksen avulla voidaan helpommin myös tunnistaa oppilaan mahdollisia oppimisvaikeuksia.</p> <p>Omakieliset opettajat tukevat samalla koulun henkilökuntaa esimerkiksi osallistumalla oppilashuoltotyöryhmän palaveriin tai kääntämällä koteihin meneviä tiedotteita. Toimiessaan näin linkkinä kodin ja koulun välillä he lisäävät molemminpuolista luottamusta, ja kotien suhtautuminen koulua kohtaan on kehittynyt myönteisemmäksi.</p>
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	Turku Daut Gerxhalija daut.gerxhalija@turku.fi
www-osoite	www.moped.fi > opetus > oma äidinkieli ja omakielinen opetus > omakielisen opettajan toimenkuva

Menetelmän nimi	Perheoppiminen
Kohderyhmä	Maahanmuuttajataustaiset oppilaat ja heidän vanhempansa
Menetelmän sisältö ja tarkoitus	Menetelmän lähtökohtana on, että ihminen oppii tekemällä ja toimimalla yhdessä toisten kanssa. Lasten ja vanhempien yhteisiä suomen kielen oppimistuokioita on toteutettu esimerkiksi liikunnan, teatterin tai ruoanlaiton avulla niin, että sanastoa, fraaseja ja kielen rakenteita opitaan tekemällä asioita käytännössä. Tavoitteena on kielen oppimisen ohella lisätä vanhempien luottamusta kouluun sekä saada heidät ymmärtämään, että lapsen oppimisen tukeminen on tärkeää.
Tuloksia	<p>Menetelmän avulla on opittu ymmärtämään maahanmuuttajataustaisten perheiden erityistarpeita sekä kehittämään tarpeisiin sopivia toiminnallisia opiskelutapoja. Perhelähtöinen työskentelytapa on muotoutunut luokkien normaaliksi toimintatavaksi, mikä puolestaan on lisännyt moniammatillista toimintaa. Vanhemmat tutustuvat samalla paremmin lastensa kouluun ja näkevät, missä ja miten heidän lapsensa opiskelevat. Toiminta on lisännyt molemminpuolista luottamusta, ja vanhempien läsnäolo on rauhoittanut koulutyöskentelyä.</p> <p>Koska toiminnallinen yhdessä oppiminen on ollut hauskaa, se on rohkaissut oppilaita sekä vanhempia oppimaan suomen kielen lisäksi myös muita uusia taitoja sekä auttanut vanhempia kannustamaan lapsiaan. Tämä puolestaan luo pohjaa elinikäisen oppimisen ajatukselle.</p>
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	<p>Kuopio Johanna Jussila johanna.jussila@kuopio.fi Jyri Kokkonen jyri.kokkonen@kuopio.fi</p>
www-osoite	http://www.edu.fi/maahanmuuttajat/monikulttuurisuus/jkl_jussila_050908.pdf

Menetelmän nimi	Suomen kieli hanksaan ja taskuun
Kohderyhmä	Valmistavan opetuksen oppilaat Suomi toisena kielenä -oppilaat
Menetelmän sisältö ja tarkoitus	<p>Mediasoittimiin on ladattu suomenkielisiä satuja, joita oppilas voi kuunnella vapaa-aikanaan. Soittimet saa koulusta lainaksi 1–2 viikoksi kerrallaan. S2-opettajat suunnittelevat ja toteuttavat tallenteisiin monipuolisia harjoituksia.</p> <p>Kun oppilas on kuunnellut sadun, sen sisällöstä voidaan ensin keskustella yhdessä. Samalla pohditaan sanojen ja käsitteiden merkityksiä, esimerkiksi mitä tarkoittaa ”vastustaa kiusausta” sadussa Lumikki ja seitsemän kääpiötä. Sanastoa harjoitellaan lisää esimerkiksi täyttämällä sadun pohjalta laadittu sanaristikko ja kuvailemalla sadun henkilöitä erilaisilla adjektiiveilla.</p> <p>Nuoremmat tai vähemmän kieltä osaavat oppilaat harjoittelevat sanastoa ja kertomista esimerkiksi piirtämällä, värittämällä ja askartelemalla. Ne oppilaat, jotka osaavat jo enemmän, voivat keskittyä enemmän kielen rakenteisiin.</p> <p>Menetelmän tarkoituksena on oppia suomen kieltä ohjatusti myös luokkahuoneen ulkopuolella. Kuuntelemisen ja harjoitusten avulla kartutetaan suomen kielen sanastoa, kielen rakenteita sekä kuullun ymmärtämistä. Tavoitteena on oppilaan kielitaidon ja vuorovaikutustaitojen kehittyminen.</p>
Tulokset	Kuunteleminen koetaan opettajien mukaan yleensä mielekkäämmäksi kuin lukeminen. Kun oppilaat kuuntelevat satuja mielellään, he myös keskittyvät niihin paremmin ja silloin menetelmä kehittää tehokkaasti kieltä. Suomalaisia satuja kuunnellessaan maahanmuuttajataustaiset oppilaat tutustuvat myös suomalaiseen kulttuuriin.
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	Oulu Raimo Salo raimo.salo@ouka.fi
www-osoite	http://terva.edu.ouka.fi/mmtopetus/

Menetelmän nimi	Uimaan oppii paremmin vedessä kuin kuivalla maalla – oppimisympäristöjen hyödyntäminen
Kohderyhmä	Perusopetukseen valmistavan opetuksen oppilaat S2-oppilaat
Menetelmän sisältö ja tarkoitus	<p>Valmistavan opetuksen oppilaat vierailevat erilaisissa oppimisympäristöissä. Ennen ja jälkeen vierailun oppilaat opiskelevat teemaan liittyvää sanastoa ja käsitteitä luokassa. Oulussa oppilaat tutustuvat esimerkiksi eläinpuistoon oppaan johdolla. Kierroksen jälkeen oppilaat tekevät tehtäviä pienissä ryhmissä.</p> <p>Vierailun tarkoituksena on opetella eläimiin liittyviä sanoja ja käsitteitä niin, että ne kiinnittyvät asiayhteyteensä. Myöhemmin oppilaat tekevät vierailustaan animaation tai videon yhteistyössä Valveen elokuvakoulun kanssa. Sen jälkeen sanastoa voidaan vielä kerrata eri ympäristössä, esimerkiksi suomi toisena kielenä -tunnilla, jolloin oppiminen tehostuu.</p>
Tuloksia	<p>Oppilaiden suomen kielen aktiivinen sanavarasto kasvaa, koska sanat ja käsitteet kiinnittyvät harjoitusten avulla asiayhteyteensä. Vierailujen jälkityöskentelyn avulla sanasto ja käsitteet vielä kertautuvat, mikä parantaa niiden muistamista sekä käyttämistä myöhemmin muissa yhteyksissä. Lisäksi oppilaiden yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot kehittyvät toiminnallisessa pienryhmätyöskentelyssä sekä vierailujen aikana että jälkityöskentelyssä.</p> <p>Vierailut erilaisiin ympäristöihin lisäävät myös maahanmuuttajataustaisten oppilaiden suomalaisen kulttuurin tuntemusta.</p>
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	Oulu Raimo Salo raimo.salo@ouka.fi
www-osoite	http://terva.edu.ouka.fi/mmtopetus/

Menetelmän nimi	Vieraskielisen oppilaan tehostettu tuki 1. MATU: Maahanmuuttajien tuettu opetus 2. POJO: Perusopetuksen johdanto -opinnot
Kohderyhmä	1. MATU: Perusopetus, luokat 1–9 2. POJO: 15–17-vuotiaat, joilla vähäinen suomen kielen taito ja mahdollisesti puutteita koulutaustassa kotimaassaan
Menetelmän sisältö ja tarkoitus	<p>1. MATU Turussa on järjestetty maahanmuuttajataustaisille oppilaille yläkoulun valmistavan opetuksen jälkeistä tuettua opetusta. Oppilaat integroidaan yleisopetuksen luokkaan, mutta he muodostavat oman MATU-ryhmänsä. Niille kouluille, joissa toimii MATU-ryhmä, on myönnetty lisäresursseja: ryhmälle oma opettaja, lisätunteja sekä koulunkäyntiavustaja. Yhdessä koulussa voi olla noin viisi tuetun ryhmän oppilasta kerrallaan.</p> <p>MATU-opettaja tai avustaja voi olla luokassa auttamassa oppilasta samaan aikaan, kun opettaja opettaa koko luokkaa. MATU- tai aineenopettaja voi myös pitää erillisen opetustuokion ryhmän oppilaille ennen luokkaopetusta tai sen jälkeen. Tarvittaessa voidaan pitää erillisiä täsmäopetustunteja ennen koetta. MATU-oppilaat osallistuvat myös S2-opetukseen.</p> <p>Menetelmän tarkoituksena on tukea oppilasta koko yläkoulun ajan ja mahdollistaa jatko-opiskelupaikan saaminen.</p> <p>2. POJO Turun iltalukio järjestää valmistavaa opetusta niille 15 vuotta täyttäneille oppivelvollisuusikäisille maahanmuuttajille, joilla ei ole peruskoulun päättötodistusta kotimaastaan. Valmistavan opetuksen jälkeen oppilas voi osallistua perusopetuksen johdanto-opintoihin. POJO-ryhmää opettaa oma POJO-opettaja sekä iltalukion aineenopettaja. Ryhmässä käydään soveltaen läpi myös alakoulun oppisisällöt. Johdanto-opintojen jälkeen oppilas voi suorittaa peruskoulun päättötodistuksen iltalukioidessa tai Turun kristillisessä opistossa. Iltalukion kurssija voi suorittaa mahdollisuuksien mukaan jo johdanto-opintojen aikanakin.</p> <p>Tarkoituksena on antaa oppilaalle lisäaikaa suomen kielen oppimista ja perusopetuksen oppiaineiden sisältöjen opiskelua varten.</p>
Tuloksia	<p>Sekä oppilaat että opettajat ovat olleet erittäin motivoituneita ja menetelmät ovat parantaneet selvästi oppimistuloksia. Tuetun opetuksen ryhmistä on mennyt oppilaita lukiokoulutukseen.</p> <p>Menetelmien ansiosta aineenopettajat ovat voineet kehittää omaa työtään ja erityisesti johdanto-opinnot ovat mahdollistaneet uusia yhteistyömuotoja oppilaitosten välillä.</p>
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	Turku Tellervo Vaitinen tellervo.vaitinen@turku.fi

Menetelmän nimi	Ystäväpassi tai Kummipassi						
Kohderyhmä	Kaikki oppilaat, erityisesti yläkoulun oppilaat						
Menetelmän sisältö ja tarkoitus	<p>Maahanmuuttajaoppilas ja suomalaisoppilas merkitsevät vapaa-ajalla yhdessä tehtyjä asioita passiinsa. Tehtäviä voivat olla esimerkiksi läksyjen teko yhdessä, kirjastossa tai elokuvissa käynti, hiihtoretki tai vaikka tutustuminen toisen harrastukseen. Joku aikuinen varmentaa allekirjoituksellaan suorituksen ja opettajat seuraavat edistymistä. Kun passi on täynnä (5 merkintää), molemmat saavat esimerkiksi elokuvaliput.</p> <p>Toiminnan tarkoituksena on lisätä kanssakäymistä valtakulttuurin ja muiden kulttuurien välillä sekä helpottaa maahanmuuttajaoppilaiden sopeutumista suomalaiseen kouluun. Yhdessä toimimisen tarkoitus on myös auttaa heitä kavereiden löytämisessä.</p>						
Tuloksia	Menetelmän avulla oppilaiden väliset sosiaaliset suhteet ovat parantuneet ja maahanmuuttajataustaiset oppilaat ovat saaneet myös suomalaisia ystäviä. He myös käyttävät rohkeammin suomen kieltä luokassa. Yhteisen tekemisen avulla monikulttuuristen opetusryhmien ilmapiiri on muuttunut avoimemmaksi ja kiusaaminen on vähentynyt. Lisäksi kokemukset ovat olleet myönteisiä molemmille osapuolille. Koska toiminta on vastavuoroista, myös kummien kulttuurinen tietämys on laajentunut.						
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	<table> <tr> <td>Kontiolahti</td> <td>Kajaani</td> </tr> <tr> <td>Aija Vartiainen</td> <td>Mirja Junttila</td> </tr> <tr> <td>aija.vartiainen@kontiolahti.fi</td> <td>mirja.junttila@kajaani.fi</td> </tr> </table>	Kontiolahti	Kajaani	Aija Vartiainen	Mirja Junttila	aija.vartiainen@kontiolahti.fi	mirja.junttila@kajaani.fi
Kontiolahti	Kajaani						
Aija Vartiainen	Mirja Junttila						
aija.vartiainen@kontiolahti.fi	mirja.junttila@kajaani.fi						
www-osoite	www.kajaani.fi > koulutus ja opiskelu > perusopetus > monikulttuurinen opetus > monikulttuurisuustaitojen kehittämissuunnitelma Liite 1						

Menetelmän nimi	Äidinkielen tai uskonnon etäopetus
Kohderyhmä	Ala- ja yläkoulun oppilaat, joilla ei ole oman äidinkielen tai uskonnon opettajaa omalla paikkakunnalla
Menetelmän sisältö ja tarkoitus	<p>Kokkolassa niille maahanmuuttajataustaisille oppilaille, joilla on joku harvinaisempi äidinkieli tai uskonto, on opetus järjestetty videovälitteisesti Turun opetuspalvelukeskuksesta. Keskuksessa työskentelee etäopetukseen koulutettuja opettajia.</p> <p>Koulussa on etäopetukseen varattu tila, jossa ovat tarvittavat laitteet: videoneuvottelulaite ja kamera, mikrofoni, tv-monitori, kaukosäädin sekä videoneuvottelulaitteeseen kytketty dokumenttikamera oppilaiden tekstien ja muiden tuotosten näyttämistä varten. Etäopetukseen perehdytetty koulunkäyntiavustaja on oppilaiden apuna opetustilassa. Opettaja ja oppilas näkevät ja kuulevat toisensa reaaliajassa, jolloin opetus tapahtuu vuorovaikutuksessa kuten normaalissa luokkaopetuksessakin.</p> <p>Kokkolassa on opiskeltu videoneuvotteluvälitteisesti kurdia, vietnamia ja thain kieltä.</p> <p>Etäopetuksen tarkoitus on turvata oman äidinkielen tai uskonnon opetus myös niille oppilaille, joilla ei muuten olisi mahdollisuutta opiskella niitä koulussa.</p>
Tuloksia	<p>Etäopetuksen avulla oppilas kuuluu ryhmään, jossa muut puhuvat hänen kanssaan samaa äidinkieltä. Vertaisryhmään kuulumisen vahvistaa oppilaan omaa identiteettiä sekä positiivista suhtautumista omaan äidinkieleensä ja kulttuuriinsa.</p> <p>Menetelmä on helppokäyttöinen ja myös alakouluikäinen oppilas pystyy osallistumaan opetukseen koulunkäyntiavustajan johdolla.</p>
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	<p>Kokkola Anne Ojutkangas anne.ojutkangas@kokkola.fi Anne Kela anne.kela@kokkola.fi</p>
www-osoite	www.turku.fi > opetus ja koulutus > perusopetus > kehittäminen > ajankohtaiset hankkeet > VIRTÄ

Materiaalia maahanmuuttajien opetukseen

Materiaalin nimi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Henry Helttä -DVD 2. Sashan päivä -DVD 3. Aapiskukko kutsuu -DVD 4. Kun lapsi tarvitsee enemmän tukea -DVD
Kohderyhmä	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kaikki oppilaat, erityisesti esi- ja alakouluikäiset 2. Maahanmuuttajataustaiset oppilaat ja heidän vanhempansa 3. Kaikki koulutulokkaat ja heidän vanhempansa 4. Kaikki oppilaat
Materiaalin sisältö ja tarkoitus	<p>1. Henry Helttä -teatteriesitys kertoo tarinan itsevarmasta kalkkunasta, Henry Heltasta, joka muuttaa Suomeen. Kissojen ja koirien jengi vieroksuu uutta tulokasta. Esitys kuvaa maahanmuuttajan uuteen kulttuuriin sopeutumisen eri vaiheita ja kulttuurien yhteentörmäyksiä. Toteutuksessa on paljon fyysistä teatteria, tanssia ja mukaansatempaavaa uutta musiikkia. Materiaalin tarkoitus on auttaa ymmärtämään eri kulttuurien eroja ja lisätä suvaitsevaisuutta eri ryhmien välillä. DVD on suomenkielinen.</p> <p>2. Sashan päivä -DVD kuvaa maahanmuuttajataustaisen Sashan tavallista koulupäivää: oppitunteja, välitunteja, ruokailua ja muita päivittäisiä hetkiä koulussa. Lisäksi erityisopettaja kertoo kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä, esimerkiksi vanhempainilloista. DVD antaa maahanmuuttajataustaisille vanhemmille tietoa tavallisesta suomalaisesta koulupäivästä ja koulusta yleensä. DVD on suomenkielinen.</p> <p>3. Aapiskukko kutsuu -DVD kertoo maahanmuuttajataustaisen tytön ensimmäisestä koulupäivästä. DVD:llä näytetään konkreettisesti, miten esimerkiksi ruokailutilanteessa tai ilta-päiväkerhossa toimitaan. DVD:llä kerrotaan myös esimerkiksi liikunnan, terveellisen aamiaisen ja riittävien yöunien merkityksestä, sekä esimerkiksi musiikin ja rytmitajun kehittämisen positiivisesta vaikutuksesta oppimiseen.</p> <p>DVD on äänitetty suomen, englannin, turkin, venäjän ja somalin kielellä. 24 min.</p> <p>4. Kun lapsi tarvitsee enemmän tukea -DVD kertoo erityisopetuksesta ja muista tukitoimista, joita lapsi voi saada kohdatessaan vaikeuksia oppimisessa ja tunne-elämässä. DVD on äänitetty suomen, englannin, turkin, venäjän ja somalin kielellä. 24 min.</p>
Kunta Yhteyshenkilö e-mail www-osoite	<ol style="list-style-type: none"> 1. Joensuu, Maria Pikkarainen, maria.pikkarainen@joensuu.fi 2. Jyväskylä, Tiina Laine-Nissinen, tiina.laine-nissinen@jkl.fi 3. ja 4. Vantaa, www.edu.vantaa.fi/lansimaki

Materiaalin nimi	Ensiapupakki
Kohderyhmä	Opettajat ja oppilashuollon henkilöstö
Materiaalin sisältö ja tarkoitus	<p>Erilaista materiaalia maahanmuuttajataustaisten oppilaiden opettamiseen</p> <p>Ensiapupakin sisältö:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Maahanmuuttajataustaisen oppilaan ensimmäinen tapaaminen -lomake 2. Raahen kaupungin maahanmuuttajaopetuksen opetussuunnitelma 3. Oppimissuunnitelma -lomake 4. Suositeltavaa materiaalia maahanmuuttajataustaisen oppilaan opetukseen 5. Yhteyshenkilöitä
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	<p>Raahe</p> <p>Heli Juusola</p> <p>heli.juusola@raahe.fi</p>
www-osoite	www.raahe.fi/maahanmuuttajaopetus

Materiaalin nimi	<p>Maahanmuuttajaopetuksen esitteitä</p> <p>1a. Maahanmuuttajaopetus Mikkelin perusopetuksessa</p> <p>1b. Maahanmuuttajat Mikkelin perusopetuksessa. Huoltajan opas.</p> <p>2. Esitteitä koulun käytänteistä eri kielillä – Tampere</p> <p>3. Eri kieli- ja kulttuuriryhmien kasvatusta ja opetusta Kokkolassa -esite</p>
Kohderyhmä	<p>1a. Maahanmuuttajaoppilaiden huoltajat. Mikkeliin muuttavat tai muuttamista suunnittelevat maahanmuuttajat.</p> <p>1b. Maahanmuuttajaoppilaiden huoltajat</p> <p>2. Maahanmuuttajaoppilaiden huoltajat</p> <p>3. Maahanmuuttajaoppilaiden huoltajat</p>
Materiaalin sisältö ja tarkoitus	<p>1. Esitteet antavat tietoa suomalaisesta koulusta</p> <p>1a. www-sivuilla on tietoa suomalaisen koulun opetusjärjestelyistä englanniksi, arabiaksi, saksaksi, venäjäksi ja viroksi.</p> <p>1b. Huoltajan opas annetaan huoltajalle kouluun ilmoittautumisen yhteydessä.</p> <p>2. www-sivuilla käännöksiä venäjän, persian, arabian ja somalin kielille esimerkiksi kouluterveydenhuollosta ja läksykerhotoiminnasta.</p> <p>3. Paperiversiona saatava esite kuvaa oppilaan oppimispolun sisällön ja selittää koulumaailmaan kuuluvia käytänteitä: vastaanotto, oppimispolku, yhteistyö kodin kanssa -kartoitus, tulkin käyttö, äidinkieli, oma uskonto, S2, valmistava opetus, oppimisen tuki, HOPS. Esite on suomenkielinen.</p>
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	<p>Mikkeli Mirka Vuorivirta mirka.vuorivirta@edu.mikkeli.fi</p> <p>Tampere Katja Simonen katja.simonen@tampere.fi</p> <p>Kokkola Anne Ojutkangas anne.ojutkangas@kokkola.fi</p>
www-osoite	<p>www.mikkeli.fi > palvelut > opetus > maahanmuuttajaopetus</p> <p>www.tampere.fi > koulutus ja opiskelu > perusopetus > maahanmuuttajaopetus</p> <p>www.kokkola.fi/opetus_ja_koulutus/maahanmuuttajaopetus/fi_FI/maahanmuuttajaopetus/</p>

Materiaalin nimi	Välkommen till skolan i Oravais Tervetuloa Kontiolahden kouluun -esite	
Kohderyhmä	1. Alakouluun tulevat oppilaat 2. Yläkouluun tulevat oppilaat	
Materiaalin sisältö ja tarkoitus	1. Ruotsinkielinen esite suomalaisesta koulusta. Esite sisältää perustietoa koulunkäynnistä suomalaisessa koulussa. Esite on käännetty suomeksi, venäjäksi, somaliksi, vietnamiksi, albaniksi ja englanniksi. Tulossa on myös käännökset burman ja bulgarian kielillä. Esitteen saa yhteyshenkilöltä. 2. Yleistietoa koulunkäyntiin liittyvistä käytännön asioista. Www-sivuilla esite on suomeksi. Se on käännetty ja saatavana yhteyshenkilöltä myös englanniksi, somaliksi, ranskaksi ja venäjäksi.	
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	Kontiolahti Aija Vartiainen aija.vartiainen@kontiolahti.fi	Oravais Marianne West marianne.west@oravais.fi
www-osoite	http://koulu.kontiolahti.fi/ka/ > ajankohtaista	

Materiaalin nimi	Kieliraketti Språkraketen
Kohderyhmä	Esi- ja alkuopetuksen S2-oppilaat
Materiaalin sisältö ja tarkoitus	<p>Kieliraketti on havainnointikaavake, joka laadittiin alun perin ruotsia äidinkielenään puhuvien lasten suomen kielen kehityksen seuraamiseen, mutta materiaali sopii kaikille S2-oppilaille. Havainnoinnissa keskitytään lapsen vuorovai- kutus- ja keskustelutaitoihin, ilmaisuun sekä luku- ja kirjoitustaidon kehittymiseen. Opettaja kirjaa esimerkiksi yhtenä päivänä viikossa havaintonsa Kieliraketti-kaavakkeeseen, josta muodostuu kolmen vuoden aikana kieliportfolio.</p> <p>Kirjallinen dokumentti auttaa seuraamaan oppilaan kielen kehitystä, löytämään kielen ongelmakohdat sekä mahdollistaa yksilöllisen opetuksen suunnittelun.</p>
Kunta Yhteyshenkilö e-mail www-osoite	<p>Vaasa Mariann Karlsson-Pasto mariann.karlsson-pasto@vaasa.fi http://www.vaasa.fi/Suomeksi/Opetus_ ja_koulutus/Perusopetus/Maahanmuuttajien_opetus linkki sivun alalaidassa</p>

Materiaalin nimi	Kirjapaketit Kirjallisuusdiplomi Pulpettikirjasuosituksia						
Kohderyhmä 1. Oulu 2. Raisio	1. Kirjallisuusdiplomi: kaikki S2-oppilaat 2. Pulpettikirjasuosituksia: alakouluikäiset S2-oppilaat						
Materiaalin sisältö ja tarkoitus	<p>Suomea toisena kielenä puhuville oppilaille on koottu kirjapaketit, joista oppilaita kannustetaan valitsemaan ja lukemaan kirjoja. Opettaja ohjaa sopivantasoisin kirjavalintoihin.</p> <p>Oulun mallissa on valittavana eri luokka-asteille kirjakoreja, joista luetaan alaluokilla viisi ja yläluokilla kolme kirjaa. Opettaja testaa haluamallaan tavalla, että oppilas on ymmärtänyt kirjan sisällön. Tämän jälkeen oppilas saa diplomin, jossa lukee, mitkä kirjat hän on lukenut. Kirjoja valittaessa on huomioitu monikulttuurisuusnäkökulma sekä S2-oppilaiden eritasoinen suomen kielen osaaminen.</p> <p>Raisiossa on käytössä pulpettikirjamalli, johon on pyritty valitsemaan helppolukuista uudehkoa kirjallisuutta. Kirjalista on laadittu laaja-alaisen erityisopettajan ja kirjastovirkailijan yhteistyönä.</p> <p>Sopivantasoinen kirja innostaa lukemaan, kehittää lukutaitoa sekä lukemisen ymmärtämistä. Lukemisen avulla oppilaan sanavarasto kasvaa ja kielen rakenteita jää muistiin.</p>						
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	<table> <tr> <td>Oulu</td> <td>Raisio</td> </tr> <tr> <td>Raimo Salo</td> <td>Seija Sorsavirta</td> </tr> <tr> <td>raimo.salo@ouka.fi</td> <td>seija.sorsavirta@raisio.fi</td> </tr> </table>	Oulu	Raisio	Raimo Salo	Seija Sorsavirta	raimo.salo@ouka.fi	seija.sorsavirta@raisio.fi
Oulu	Raisio						
Raimo Salo	Seija Sorsavirta						
raimo.salo@ouka.fi	seija.sorsavirta@raisio.fi						
www-osoite							
Oulu	http://www.edu.ouka.fi/koulut/tiedostot_62/pdf/S2-kirjallisuusdiplomi_04_09.pdf						
Raisio	www.raisio.fi ->kirjasto->lasten- ja nuorten osasto-> MOKU-hanke						

Materiaalin nimi	Maailmankansalainen – matkalaukut
Kohderyhmä	Perusopetuksen oppilaat
Materiaalin sisältö ja tarkoitus	<p>Neljään erilaiseen matkalaukkuun on kerätty monipuolista materiaalia monikulttuurisista aihepiireistä. Jokaisella matkalaukulla on oma teema, ja laukkujen sisällöt on suunniteltu eri-ikäisille oppilaille.</p> <p>1. Mistä sadut tulevat</p> <p>Matkalaukku on tarkoitettu esi- ja alkuopetuksen oppilaille, ja sen teemana on monikulttuurisuus. Laukku sisältää muun muassa satuja ja tarinoita sekä leikkejä eri maista ja kulttuureista, pelejä ja DVD-materiaalia.</p> <p>2. Paossa</p> <p>Kohderyhmänä luokat 1–9 ja lukio</p> <p>Matkalaukun teemana on pakolaisuus sekä turvapaikanhakijat ja maahanmuuttajat. Matkalaukusta löytyy esimerkiksi video- ja DVD-materiaalia, musiikkia sekä lasten ja nuorten omia tarinoita Suomeen muuttamisesta.</p> <p>3.a) Rauhaa (esikoulu ja luokat 1–6)</p> <p>3.b) Rauhaa (luokat 7–9 ja lukio)</p> <p>Kaksi eri-ikäisille oppilaille suunniteltua matkalaukkuja, joissa molemmissa on teemana rauhankasvatus. Laukuissa on toiminnallisia harjoituksia ja draamaideoita aiheen käsittelyä varten. Pienten oppilaiden laukku sisältää ikäryhmälle sopivaa materiaalia, esimerkiksi satuja. Yläkoulun ja lukion oppilaiden materiaali käsittelee esimerkiksi maailmanlaajuisia konflikteja.</p> <p>4. Vastuullinen vaikuttaminen (luokat 1–9 ja lukio)</p> <p>Laukun teema on ympäristökasvatus ja eettinen kuluttaminen. Laukku sisältää muun muassa pelejä ja sarjakuvia sekä havaintomateriaalia ilmastonmuutoksen käsittelemiseen.</p> <p>Raahen opetustoimen opettajat voivat lainata matkalaukkuja opetuskäyttöön Raahen opetusvirastosta.</p>
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	Raahe Heli Juusola heli.juusola@raahe.fi
www-osoite	www.raahe.fi/maahanmuuttajaopetus

Materiaalin nimi	Rasisminvastaisen viikon materiaalipaketti
Kohderyhmä	Esiopetus Perusopetus Lukiokoulutus
Materiaalin sisältö ja tarkoitus	Rasisminvastaisen viikon materiaalipaketti tarjoaa monipuolisia ideoita kansainvälisyyskasvatukseen esiopetuksesta lukio-koulutukseen. Materiaali sisältää muun muassa oppiainekoh- taisia vinkkejä ikäryhmittäin, aamunavauksia, tietokilpailuja, leikkejä ja runsaasti verkkomateriaalilinkkejä. Materiaalin tarkoitus on tuoda erilaisia tapoja kansainväli- syysskasvatukseen toteuttamiseen kouluissa. Tavoitteena on oppilaiden tiedon ja ymmärryksen lisääminen erilaisia kult- tuureja kohtaan ja omien ennakkoluulojen tiedostaminen sekä samalla turhista ennakkoluuloista luopuminen.
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	Kouvola Leena Karjalahti leena.karjalahti@edukouvola.fi
www-osoite	http://www.edukouvola.fi/hankkeet/moku



Materiaalin nimi	Tietolaari
Kohderyhmä	Opettajat Maahanmuuttajataustaiset oppilaat sekä heidän vanhemmat
Materiaalin sisältö ja tarkoitus	<p>Ajankohtaista tietoa eri kieli- ja kulttuuriryhmiin kuuluvien oppilaiden opetuksesta.</p> <p>Lomakkeita Esimerkiksi maahanmuuttajataustaisen oppilaan oppilasilmoitus ja tietojen kartoituslomake.</p> <p>Oppaita Esimerkiksi Kotona Oulun koulussa -kirjanen, jossa on paljon perustietoa suomalaisesta koulusta. Opas on käännetty myös englannin, venäjän ja arabian kielelle.</p> <p>Julkaisuja Opetushallituksen julkaisuja esimerkiksi suomi toisena kielinä -opetuksesta ja oman äidinkielen merkityksestä</p> <p>Täydennyskoulutus Maahanmuuttajataustaisille nuorille suunnattua koulutusta Oulussa. Esimerkiksi Wieteri-työpajan esittely. Työpajassa 17–25-vuotias maahanmuuttajanuori saa tietoa erilaisista ammateista sekä koulutusmahdollisuuksista.</p>
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	Oulu Raimo Salo raimo.salo@ouka.fi
www-osoite	http://terva.edu.ouka.fi/mmtopetus/

Materiaalin nimi	Pienten kielireppu – tasolta toiselle	
	S2-opetusta varhaiskasvatuksessa ja esi- ja alkuopetuksessa antavat opettajat	
Materiaalin sisältö ja tarkoitus	<p>Materiaalissa luodaan yhtenäiset arviointikriteerit kielitaidon kehittymisen seurantaan soveltaen eurooppalaista viitekehystä suomi toisena kielenä -opetukseen varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja alkuopetuksessa. Yhtenäisten arviointikriteerien käyttö auttaa päiväkoteja ohjaamaan lapset heille parhaiten sopivan tuen piiriin esi- ja alkuopetuksessa.</p> <p>Hankkeessa on laadittu arviointimateriaali, joka sisältää:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Eväspussin – huoltajan arvio lapsen kielitaustasta - Kielikompassin – lapsen ja oman äidinkielen opettajan arvio lapsen äidinkielen taidosta. Kielikompassi koskee koulussa olevia oppilaita, jotka osallistuvat oman äidinkielen opetukseen. Lomakkeen täyttämistä huolehtii oman äidinkielen opettaja. Kieli- ja kulttuuriryhmien opetuksen vastuualue jakaa lomakkeet opettajille ja lähettää täytetyt lomakkeet asianomaisille kouluille. - Seurantalomakkeen, joka sisältää puhumisen ja kuuntelemisen taitotason profiilin. - Kuvajutun – arviointimateriaali vuorovaikutuksen kehittämisen seurantaan. 	
Kunta	Espoo	
Yhteyshenkilö	Raija Övermark	Astrid Kauber
e-mail	raija.overmark@espoo.fi	astrid.kauber@espoo.fi
www-osoite	www.espoo.fi/kielireppu	

Materiaalin nimi	Perusopetus Suomessa Kajaani multicultural learning
Kohderyhmä	Maahanmuuttajataustaiset perusopetuksen oppilaat ja heidän vanhempansa
Materiaalin sisältö ja tarkoitus	Perusopetuksesta tietoa kahdeksalla kielillä 14:llä videoklipillä, jotka ovat kestoaltaan puolesta minuutista kahteen minuuttiin, yhteensä 12,5 min, esitellään 8 kielellä (suomi, arabia, englanti, persia, ranska, somali, venäjä ja kurdi). Teemat ovat: <ul style="list-style-type: none"> – peruskoulu – oppivelvollisuus – valmistava opetus – koulutarvikkeet – koulumatka – koulupäivä – oppiaineet – ruokailu – välitunti – kouluvuosi – kodin ja koulun yhteistyö – Mistä koti huolehtii? – oman äidinkielen opetus – uskonto ja ET.
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	Kajaani Mirja Junttila mirja.junttila@kajaani.fi
www-sivu	http://kajaanimcl.info/wordpress/

Materiaalin nimi	Perusopetukseen valmistava opetus Iloista suomen kielen oppimista
	Maahanmuuttajataustaiset oppilaat ja heidän vanhempansa
Materiaalin sisältö ja tarkoitus	Perusopetukseen valmistavasta opetuksesta video noin 9 min, suomeksi
Kunta Yhteyshenkilö e-mail	Vaasa Mirjan Silvén mirjam.silven@vaasa.fi
www-sivu	http://www.vaasa.fi/Suomeksi/Opetus_ja_koulutus/Perusopetus/Maahanmuuttajien_opetus linkki sivun alalaidassa

Painettu
ISBN 978-952-13-4522-7
ISSN 1798-8950

Verkkojulkaisu
ISBN 978-952-13-4523-4
ISSN 1798-8969

Kirja kertoo *Monikulttuurisuustaitojen kehittäminen koulu yhteisössä (MOKU)* -hankkeesta, jossa on ollut vuodesta 2007 lähtien yli 50 kuntaa. Kunnat ovat laatineet kehittämistoimenpiteistä suunnitelman ja toteuttaneet sitä koulu yhteisöjen arjessa. Hankkeessa on edistetty sekä maahanmuuttajataustaisten opetuksen käytänteitä että valtaväestön taitoja kohdata maahanmuuttajia.

Teos sisältää artikkeleita sekä kuvauksia opetusmenetelmistä ja materiaaleista. Kirjoittajat ovat hyödyntäneet menestyksekkäästi kansallisten linjausten tuntemustaan sekä omaa kokemustaan maahanmuuttajataustaisten opetuksen parissa.